

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
GMINY BLEDZEW
NA LATA 2020 - 2023**

OPRACOWANIE:
Jakub Danielski
gez.wroclaw@gmail.com

PAŹDZIERNIK 2019

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	12
4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	16
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	21
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy..	21
5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	24
5.2.1. Charakterystyka gminy	24
5.2.2. Rys historyczny gminy.....	25
5.3. Krajobraz kulturowy - zabytki o największym znaczeniu dla gminy Bledzew.....	26
5.3.1. Dziedzictwo niematerialne	51
5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	54
5.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków.....	54
5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	56
5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	57
5.6. Zabytki archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków.....	59
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy - analiza SWOT.....	61
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	64
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	68
9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	70
9.1. Dotacje.....	71
9.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.....	75
9.3. Środki europejskie	76
10. Realizacja i finansowanie z zakresu ochrony zabytków.....	79
11. Bibliografia.....	82
12. Spis tabel i zdjęć.....	83
13. Załączniki	84

1. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe jako jeden z podstawowych aspektów życia i działalności człowieka, kształtuje związki międzyludzkie i określa tożsamość i świadomość społeczności. Obiekty zabytkowe stanowią cenny element kultury, który wpływa na kształtowanie się otoczenia człowieka współczesnego, mający wszechstronny wpływ na jego życie codzienne. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa, należycie pielęgnowane i wykorzystane, powinny stanowić jeden z głównych czynników rozwoju życia społeczno - gospodarczego.

Przedmiotem Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Bledzew na lata 2020 - 2023 (GPOnZ) jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Bledzew. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 ze zm.) oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa. GPOnZ sporządzany jest przez Wójta, następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Gminy. GPOnZ ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Wójt przedstawia Radzie Gminy sprawozdanie z wykonania GPOnZ.

Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację Gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Bledzew na lata 2015 - 2018, który został przyjęty uchwałą nr XII/52/15 Rady Gminy Bledzew z dnia 30 czerwca 2015 r. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

GPOnZ gminy Bledzew stanowi element polityki samorządowej, pozwala na podejmowanie zaplanowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kultury. Jako materiał bazowy może być wykorzystywany przez środowiska badawcze i naukowe, właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych oraz osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kultury. Opracowanie służy rozwojowi miasta przez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne.

W GPOnZ wskazano działania skierowane na poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Dokument uwzględnia uwarunkowania prawne, zewnętrzne oraz wewnętrzne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Wskazane w nim kierunki działania tzw. priorytety szczegółowo opisują zakres oraz cel danego zamierzenia. Głównymi kierunkami powyższych celów jest ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, będącego elementem rozwoju gospodarczo - społecznego oraz promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców gminy Bledzew. Realizacja celów zawartych w programie poprawi w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, wzmocni lokalne wartości oraz wspólne korzenie.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 ze zm.), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorzady wojewódzkie, powiatowe oraz gminne, na okres czterech lat Programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych, służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem opieka nad zabytkami ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków (którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego), a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto, ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy, wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. - Dz. U. z 1997 r. nr 78 poz. 483 ze zm.) w przepisach:

- **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

- **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

- **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 ze zm.), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

- **Art. 3:** który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością.

Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

- **Art. 4:** objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

- **Art. 5:** określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

- **Art. 6:** klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
  - f) instrumentami muzycznymi,
  - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
  - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - b) cmentarzyskami,
  - c) kurhanami,
  - d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

- **Art 7:** określa formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat (art. 19). Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (art. 13). Na podstawie decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłoszona jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat (art. 14). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków - na wniosek właściciela tego zabytku (art. 9). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu - w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

- **Art. 16 ust. 1:** „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

- **Art. 17:** określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego, dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowania lub magazynowania odpadów, zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury.

- **Art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;

3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

- **Art. 19:** wskazuje, że „1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności: 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

- **Art. 20:** mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

- **Art. 21:** „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

- **Art. 22:** „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

- **Art. 89:** wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 506), gdzie w art. 7 ust 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urzędzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym:

- **Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw** (Dz. U. 2018 r. poz. 10).
- **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1945 ze zm.). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane** (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1186). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.
- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1396), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych.
- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1614), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 121 ze zm.). W rozumieniu ustawy, celem publicznym jest między innymi: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1983 ze zm.). Ustawa mówi, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie

działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 450 ze zm.). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. Ustawa Krajobrazowa** (t. j. Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.). Ustawa definiuje pojęcie reklamy, szyldu, krajobrazu, krajobrazu kulturowego, krajobrazu priorytetowego. Nakłada też m.in. obowiązek sporządzania przez samorząd wojewódzki audytu krajobrazowego, w którym mają być zdefiniowane obszary krajobrazów priorytetowych, gdzie sejmik województwa ma mieć możliwość ustalania norm dotyczących wysokości, kształtu budynków i ewentualnego stosowania materiałów miejscowych lub tradycyjnej architektury. Ustawa wprowadza kary za nielegalne reklamy. Ponadto daje samorządom możliwość uchwalenia lokalnego kodeksu reklamowego, w którym określone zostaną zasady sytuowania m.in. nośników reklam.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (Dz. U. z 2018 r. poz. 1609).

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenie rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (Dz. U. z 2011 r. nr 113 poz. 661) oraz **Rozporządzenie z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.**

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674).

- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. z 2004 r. nr 124, poz. 1304), które określa tryb składania wniosków o przyznanie odznaki, wzór i wymiary tej odznaki oraz sposób jej wręczania i noszenia.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. z 2004 r. nr 212, poz. 2153).
- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2004 r. nr 30, poz. 259).
- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków i przedmiotów o cechach zabytków za granicę** (Dz. U. z 2011 r. nr 89, poz. 510).
- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. z 2004 r. nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 917). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiąganie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 574 ze zm.) mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (t. j. Dz. U. z 2019 r. 553).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

GPOnZ jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

GPOnZ zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

- **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami**

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami został przyjęty uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.

Głównym celem projektu Krajowego programu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami, który w okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy

z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”, podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym;
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym;

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami;
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego;

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości;
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

• **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004 - 2020**

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013, przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., rozwinięta w 2005 r., poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020, jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym w oparciu o rzetelną analizę podjęto próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Stanowi ona podstawę do dalszych systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury. Misją tej strategii jest „zrównoważony rozwój kultury, jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”.

Uznając kulturę za jeden z podstawowych czynników rozwoju regionów zapisano w strategii następujące priorytety:

- wzrost efektywności zarządzania kulturą,
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,
- wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury,
- poprawa warunków działalności artystycznej,
- efektywna promocja twórczości,
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
- zmniejszenie luki cywilizacyjnej przez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020 wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

W programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety:

- rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, kompleksowa ich

rewaloryzacja, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę,

- zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

• **Strategia na rzecz Odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)**

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR) została przyjęta uchwałą nr 8 przez Radę Ministrów dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej uchwałą Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji w horyzoncie roku 2020 i 2030, określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Głównym celem SOR jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1). Obszar e-państwo - kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji - orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej - kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć, jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny - kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2020 r.:

- Wzmacnianie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu - wspieranie instytucji kultury, których wieloletnia działalność i tradycja mają szczególne znaczenie dla celów polityki państwa w obszarze kultury i których dorobek jest ważnym elementem budowania tożsamości kulturowej Polaków oraz narzędziem promocji Polski w świecie.

- Wypracowanie systemu wspierania rozwoju sektorów kreatywnych - stworzenie warunków dla rozwoju sektorów kreatywnych w Polsce, które wpłyną na rozwój całego ekosystemu wspierania kultury.

Działania do 2030 r.:

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego - wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo

narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

- Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• **Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020**

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 została przyjęta uchwałą nr 104 przez Radę Ministrów z dnia 18 czerwca 2013 r. Jest jedną z dziewięciu tzw. strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu SRK 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno - gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”. Wytyczone tutaj kierunki działań to:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii, jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

• **Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030**

Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030 została przyjęta uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,

- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,

- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich,

- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy wynikające z dokumentów na poziomie:

- **wojewódzkim:** Program Opieki nad Zabytkami Województwa Lubuskiego na lata 2017 - 2020, Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego, Strategia Rozwoju Kultury Województwa Lubuskiego;
- **powiatowym:** Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Międzyrzeckiego, Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Międzyrzeckiego na lata 2018 - 2021.

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy.

Dokumenty opracowane na poziomie województwa i powiatu:

- **Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2017 - 2020**

Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2017 - 2020 (POZWL) został przyjęty uchwałą XXIX/444/17 przez Sejmik Województwa Lubuskiego dnia 10 kwietnia 2017 r. POZWL ten jest aktualizacją dotychczas obowiązującego Programu na lata 2013 - 2016.

Głównym celem POZWL jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego i zachowania krajobrazu kulturowego Ziemi Lubuskiej przez określenie służących temu warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach samorządu województwa.

Celem POZWL jako dokumentu kontynuującego założenia z lat 2009 - 2012 i 2013 - 2016 jest w szczególności realizacja wizji określającej założenia w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, w tym pełnego rozpoznania zasobów dziedzictwa kulturowego, procesów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz optymalnego wykorzystania zasobów dziedzictwa województwa w celu kształtowania rozwoju gospodarczego i budowania społeczeństwa obywatelskiego, a także promocji województwa lubuskiego poprzez dziedzictwo kulturowe i sposoby postępowania z zabytkami.

Wyznaczona wizja: Dziedzictwo kulturowe jako fundament rozwoju gospodarczego i społecznego województwa lubuskiego.

Wyznaczone cele strategiczne oraz priorytetowe:

CEL STRATEGICZNY: Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego w rozwoju regionu i budowania więzi społecznych.

CEL PRIORYTETOWY I. Rozpoznanie zasobu i aktywne zarządzanie dziedzictwem kulturowym.

CEL PRIORYTETOWY II. Rewaloryzacja zabytków o wysokiej randze w krajobrazie kulturowym

CEL PRIORYTETOWY III. Aktywizacja społeczna i gospodarcza w zakresie opieki nad zabytkami.

CEL PRIORYTETOWY IV. Edukacja, popularyzacja i promocja dziedzictwa kulturowego.

• **Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020**

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 została przyjęta uchwałą nr XXXII/319/12 przez Sejmik Województwa Lubuskiego z dnia 19 listopada 2012 r. Jest to najważniejszy dokument samorządu województwa, określający kierunki rozwoju regionalnego i wskazującym obszary szczególnej interwencji. Ustalenia zawarte w dokumencie stanowią podstawę do sporządzenia wojewódzkiego planu zagospodarowania przestrzennego.

Celem głównym Strategii jest: Wykorzystanie potencjałów województwa lubuskiego do wzrostu jakości życia, dynamizowania konkurencyjnej gospodarki, zwiększenie spójności regionu oraz efektywnego zarządzania jego rozwojem. Do realizacji celu głównego Strategii wyznaczono cztery cele strategiczne. Każdemu celowi strategicznemu przyporządkowano cele operacyjne, a tym z kolei kierunki interwencji.

Głównymi priorytetami rozwoju województwa lubuskiego określonymi w Strategii są:

- Cel strategiczny 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna,
- Cel strategiczny 2. Wysoka dostępność transportowa i teleinformatyczna,
- Cel strategiczny 3. Społeczna i terytorialna spójność regionu,
- Cel strategiczny 4. Region efektywnie zarządzany.

W obszarze ochrony zabytków nie wskazano konkretnych kierunków.

• **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego**

Zmiana Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego (PZPWL) została przyjęta uchwałą nr XXII/191/12 przez Sejmik Województwa Lubuskiego dnia 21 marca 2012 r. W Zmianie PZPWL uwzględniono ustalenia Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego, szczególnie w zakresie określania celów strategicznych i operacyjnych oraz ustalenia wynikowych kierunków zagospodarowania przestrzennego. Przyjęte w dokumencie kierunki rozwoju i zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego oparto na zrównoważonym rozwoju przyrodniczo - gospodarczym, przyjmując tezę, że rozwój województwa lubuskiego będzie następował w sposób ciągły i harmonijny.

Głównym celem polityki przestrzennej, zapisanej w Planie, jest przywrócenie i utrwalanie ładu przestrzennego województwa lubuskiego. W dokumencie wyznaczono również kierunki polityki przestrzennej w sferze kulturowej. Wskazano, iż bogate dziedzictwo historyczne i kulturowe województwa lubuskiego ma istotny wpływ na możliwości rozwojowe i zagospodarowanie przestrzenne województwa. Ochrona i wykorzystanie tych wartości jest istotną przesłanką dla rozwoju turystyki. W dokumencie scharakteryzowano zasoby zabytków materialnych i wartości niematerialnych województwa lubuskiego, a także dokonano oceny stanu zabytków na tym terenie. W konkluzji stwierdzono, że udokumentowanie, zachowanie i właściwe eksponowanie wartości dziedzictwa kulturowego należy do obowiązku władz państwowych i samorządowych, a także do społeczeństwa. Działalność ta stanowi element edukacji i rozbudzania poczucia tożsamości. Dziedzictwo kulturowe stanowi wartość podlegającą ochronie prawnej. Podkreślono ponadto, iż ochrona dóbr kultury materialnej jest także zadaniem polityki przestrzennej. Obiekty kultury materialnej powinny być wykorzystywane i użytkowane z zapewnieniem rewaloryzacji i humanizacji oraz nadania im odpowiednich funkcji użytkowych w ramach opieki społecznej.

Wykorzystanie zabytków w rozwoju gospodarczym województwa lubuskiego ma podwójne znaczenie - rewitalizuje cenne kulturowo obiekty i podnosi atrakcyjność regionu na płaszczyźnie

turystycznej. W Planie wskazano jednak, iż praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego wymaga szeregu różnych działań.

W Planie zapisano, że wyeliminowanie zaszłych w przeszłości deformacji krajobrazu kulturowego, a także zapobieganie nowym zagrożeniom, ma istotne, znaczenie, w tym gospodarcze, zwłaszcza w obszarze gospodarki turystycznej i kulturowej. Rewaloryzacja i rewitalizacja krajobrazu kulturowego, jako elementu gospodarki województwa, powinna splotać się z polityką proekologiczną (w tym ochroną przyrody), przestrzenną i architektoniczną. Jednak włączenie zabytków w procesy gospodarcze województwa, wymaga pogłębienia wiedzy o zasobach wszystkich grup i typów obiektów dziedzictwa kulturowego.

• **Strategia Rozwoju Kultury Województwa Lubuskiego**

Strategia Rozwoju Kultury Województwa Lubuskiego została przyjęta uchwałą nr XX/142/2004 przez Sejmik Województwa Lubuskiego dnia 28 czerwca 2004 r. Przesłanką ustalenia tego dokumentu było uświadomienie roli i znaczenia kultury w harmonijnym rozwoju regionu, a także określenie mechanizmów zapewniających zachowanie dziedzictwa i tożsamości kulturowej oraz pomyślny rozwój działalności kulturalnej regionu po przystąpieniu do Unii Europejskiej.

W Strategii podkreślono, iż tworzenie dóbr kultury, uczestnictwo w kulturze i przekazywanie dziedzictwa kulturowego mają wielki wpływ na formę i treść życia społecznego, na wzajemne stosunki między ludźmi, a także na ogólne nastawienie do życia. W dokumencie sprecyzowano cele główne i operacyjne, a także kierunki działania, zadania szczegółowe i ich hierarchizację w dziedzinie kultury.

Cele główne Strategii:

- 1) Zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego regionu
- 2) Efektywne wykorzystanie dziedzictwa kulturowego regionu w podnoszeniu jego atrakcyjności
- 3) Wzmocnienie pozycji bibliotek publicznych jako głównych ośrodków informacji oraz kulturalnej i obywatelskiej aktywizacji społeczności lokalnych;
- 4) Aktywne uczestnictwo społeczeństwa w życiu kulturalnym;
- 5) Znoszenie barier kompetencyjnych i organizacyjnych w odbiorze i dostępie Lubuszan do wartości kultury symbolicznej;
- 6) Zapewnienie społeczeństwu możliwości uczestnictwa w przedsięwzięciach artystycznych;
- 7) Mecenate nad regionalną działalnością twórczą;
- 8) Integracja społeczności województwa i zachowanie tożsamości narodowej;
- 9) Budowanie społeczeństwa obywatelskiego.

W Strategii wskazano przewidywane efekty powyższych przedsięwzięć, podmioty uczestniczące w ich realizacji, a także źródła ich finansowania i planowane projekty w tym celu.

• **Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Międzyrzeckiego**

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Międzyrzeckiego została przyjęta uchwałą nr XXVIII/106/2001 Rady Powiatu z dnia 24 października 2001 r., zaktualizowana uchwałą nr XX/147/04 Rady Powiatu w Międzyrzeczu z dnia 30 czerwca 2004 r. w sprawie aktualizacji Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Międzyrzeckiego.

W Strategii uwzględniono walory historyczne i kulturowe powiatu, jako czynniki mające potencjalne znaczenie dla rozwoju. W obrębie charakterystyki walorów turystycznych podkreślono

potrzebę zrównoważonego rozwoju tej dziedziny z uwzględnieniem walorów przyrodniczych, społecznych oraz kulturowych.

Strategia zakłada możliwość rozwoju turystyki, jako czynnika poprawiającego możliwości zatrudniania. W obrębie potencjału wskazuje się bliskość granicy polsko niemieckiej oraz walory środowiska przyrodniczego. Jednocześnie w założeniach Strategii wskazuje się na potrzebę opracowania programu rozwoju turystyki na terenie powiatu międzyrzeckiego.

Zagadnienia ochrony i opieki nad zabytkami uwzględniono w obrębie zagadnień kultury. Tu wskazano przede wszystkim na pozycję międzyrzeckiej placówki muzealnej. Tym niemniej wśród wniosków podkreśla się niedostateczny poziom finansowania.

Problem ochrony i opieki nad zabytkami wskazano w analizie SWOT w zakresie edukacji i kultury. Jako mocną stronę wskazuje się bogate tradycje historyczne i kulturowe oraz wielość unikatowych obiektów zabytkowych. Jako stronę słabą wskazano zły stan zachowania obiektów.

• Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Międzyrzeckiego na lata 2018 - 2021

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Międzyrzeckiego na lata 2018 - 2021 został przyjęty uchwałą nr II.14.18 przez Radę Powiatu Międzyrzeckiego dnia 17 grudnia 2018 r. Jest to aktualizacja Programu, który obowiązywał w latach 2014 - 2017.

Program jest dokumentem wyrażającym politykę samorządu powiatowego w zakresie działań na rzecz dziedzictwa kulturowego i środowiska kulturowego. Celem dokumentu jest określenie potencjalnych wysiłków związanych z poprawą stanu zachowania i profilaktyki dziedzictwa.

Wyznaczone cele kierunki i zadania Programu:

Cel priorytetowy I. Ochrona i opieka nad obiektami zabytkowymi, których właścicielem jest powiat międzyrzecki.

Kierunki działań realizacji celów wraz z zadaniami:

1. Bieżąca konserwacja i remonty obiektów zabytkowych o charakterze ruchomym i nieruchomym w obrębie zespołu muzealnego:

- zabezpieczenie i utrzymanie budynków w jak najlepszym stanie technicznym;
- bieżące prace konserwatorskie i pielęgnacyjne w obrębie zespołu parkowego;
- bieżąca konserwacja zbiorów Muzeum Ziemi Międzyrzeckiej;
- zapewnienie warunków dla badań naukowych wokół zespołu muzealno - zamkowego;
- bieżąca współpraca z Lubuskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

2. Intensyfikacja współpracy z Ministerstwem Kultury na rzecz współprowadzenia Muzeum Ziemi Międzyrzeckiej:

- określenie mapy potrzeb (wieloletni program rozwoju Muzeum) i założeń dla realizacji umowy o współprowadzenie Muzeum Ziemi Międzyrzeckiej przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- ścisła współpraca z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego w zakresie planów i założeń ochronnych zbiorów muzealnych oraz nieruchomości w obrębie zespołu;
- promocja współpracy w wymiarze medialnym.

3. Pozyskiwanie środków finansowych i zacieśnienie współpracy z gminą Międzyrzecz na rzecz ochrony zespołu muzealno - zamkowego:

- udział w konkursach grantowych związanych z przydzielaniem środków na potrzeby ochrony zabytków;

- współpraca Muzeum Ziemi Międzyrzeckiej z instytucjami kultury gmin Powiatu Międzyrzeckiego na rzecz społeczności lokalnej.

Cel priorytetowy II. Powstrzymanie procesów degradacji zabytków i włączenie dziedzictwa kulturowego do systemu współpracy międzyinstytucjonalnej.

Kierunki działań realizacji celów wraz z zadaniami:

1. Współpraca z gminami na terenie powiatu na rzecz uwzględniania dziedzictwa kulturowego w działaniach planistycznych:

- bieżące działania na rzecz uwzględniania dziedzictwa kulturowego w obrębie planowania przestrzennego;

- współpraca organów Powiatu Międzyrzeckiego z gminami na rzecz poprawy jakości „polityki reklamowej” w obrębie architektury o charakterze zabytkowym.

2. Współpraca przy przygotowaniu i realizacji założeń gminnych programów opieki nad zabytkami:

- współdziałanie z gminami na terenie powiatu w zakresie realizacji założeń gminnych programów opieki nad zabytkami, w tym udział w finansowaniu prac restauratorskich i konserwatorskich obiektów wpisanych do rejestru zabytków i znajdujących się w gminnych ewidencjach zabytków.

3. Poprawa jakości współpracy z właścicielami zabytków:

- zdefiniowanie potrzeb właścicieli w zakresie opieki nad zabytkami;

- przygotowanie informacji dla właścicieli nieruchomości zabytkowych o podstawowych obowiązkach ustawowych na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami;

- partycypacja w zakresie finansowania opieki nad zabytkami.

4. Oznaczenie zabytków na terenie powiatu- realizacja oznaczenia w formie błękitnej tarczy.

Cel priorytetowy III. Promocja dziedzictwa kulturowego jako czynnika budującego postawy społeczne.

Kierunki działań realizacji celów wraz z zadaniami:

1. Przygotowanie tematycznych szlaków turystycznych związanych z dziedzictwem kulturowym na terenie powiatu międzyrzeckiego:

- opracowanie i oznaczenie przy współpracy z gminami szlaków turystycznych na terenie powiatu;

2. Działania na rzecz włączania dziedzictwa kulturowego do edukacji;

- kreowanie konkursów i projektów kierowanych do młodzieży szkolnej na terenie powiatu międzyrzeckiego;

- realizacja działań kulturalnych kierowanych do zróżnicowanych grup wiekowych z uwzględnieniem promocji dziedzictwa kulturowego powiatu międzyrzeckiego;

- współpraca z organizacjami pozarządowymi na terenie powiatu, które w celach statutowych mają upowszechnianie wiedzy o zabytkach.

3. Wspieranie inicjatyw związanych z tworzeniem miejsc pracy przy zabytkach:

- współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy na rzecz tworzenia staży związanych z pracą przy ochronie i opiece nad zabytkami.

4. Promocja dziedzictwa kulturowego powiatu międzyrzeckiego na poziomie ponadlokalnym:

- podjęcie działań na rzecz przygotowania oferty turystycznej ukierunkowanej na zabytki i jej promocja;

- podjęcie działań na rzecz stworzenia przewodnika po atrakcjach kulinarnych powiatu międzyrzeckiego;

- współpraca z instytucjami naukowymi w regionie lubuskim;
- wydawanie wydawnictw promocyjnych ukazujących walory lokalnego dziedzictwa;
- promocja dziedzictwa powiatu w mediach.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

GPOnZ zgodny jest z dokumentami:

- **Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych**

Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych gminy Bledzew został sporządzony w 2019 r.

Plan został opracowany zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Ochrona zabytków, na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem.

- **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Bledzew**

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Bledzew zostało przyjęte uchwałą nr XVIII/131/2000 przez Radę Gminy Bledzew z 28 września 2000 r., zmienione uchwałą XXXIII/206/13 przez Radę Gminy Bledzew z dnia 29 marca 2013 r. Obecnie gmina jest na etapie opracowania Studium kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Bledzew.

Studium to podstawowy dokument planistyczny szczebla lokalnego, opisującym stan zagospodarowania przestrzeni oraz definiujący kierunki realizowania polityki przestrzennej gminy. Głównym celem studium jest określenie polityki przestrzennej, umożliwiającej aktywizację społeczno - gospodarczą gminy.

Głównym celem Studium jest zapewnienie podstaw formalno - prawnych i merytorycznych do przygotowania realizacji inwestycji powodujących skutki przestrzenne w obszarze gminy poprzez: miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (MPZP) dla określonych w studium obszarów oraz decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania (decyzje o WZiZ) wydawane w trybie rozprawy administracyjnej dla określonych w studium obszarów i sytuacji.

W Studium opisano walory i wartości zabudowy i zagospodarowania gminy. W gminie występuje wiele obiektów o wartości historycznej, w tym wpisanych do rejestru zabytków. Określają je tabele załączone do dokumentu. Większość terenów osadniczych zachowała walory i wartości kulturowe. Walory architektoniczno krajobrazowe posiada głównie zabudowa realizowana do 1950 r., wpisująca się harmonijnie w krajobraz przyrodniczy i kulturowy. Zabudowa i zagospodarowanie wymagają jednak rewaloryzacji, estetyzacji i przekształcenia lub przestaniania elementów

dysharmonijnych, co ma znaczenie dla rozwoju turystyki, a szczególnie międzynarodowej (np. Nowa Wieś - centralny fragment wsi).

Na obszarze gminy występują zasoby środowiska kulturowego podlegające odrębnym regulacjom ustawowym. Objęte ochroną są obiekty archeologiczne i obiekty o wartości historycznej wpisane do rejestru zabytków.

W obszarze ochrony zabytków wskazano następujące cele i kierunki rozwoju gminy:

Obszary przyrodniczo - kulturowe i obszary kulturowe z warunkami:

- zagospodarowania wg wytycznych konserwatorskich,
- rewaloryzacji zagospodarowani i zabudowy wg warunków modernizacji i restrukturyzacji,
- ochrony i eksponowania obiektów o wartościach historycznych,
- przestaniania elementów dysharmonijnych w sąsiedztwie obiektów o wartościach historycznych.

• **Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Bledzew**

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków - miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W planach w szczególności:

1. uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
2. określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
3. ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
4. uwzględnia się ochronę:
  - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
  - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
  - parków kulturowych,
5. uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
6. w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Dlatego zgodnie z powyższym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Bledzew, jako akty prawa miejscowego, stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomości. W obowiązujących planach wyznaczono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Ustalenia te powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Na terenie gminy Bledzew obowiązuje 11 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego:

- 1.** Uchwała Nr XXX/222/97 Rady Gminy Bledzew z dnia 26 września 1997 r. w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w obszarze gminy Bledzew (Dz. Urz. Woj. Gorzowskiego z dnia 22 grudnia 1997 r. Nr 11, poz. 125);
- 2.** Uchwała Nr LIII/393/06 Rady Gminy Bledzew z dnia 25 października 2006 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w obrębie Templewo, Goruńsko, Bledzew, Sokola Dąbrowa, Stary Dworek i Osiecko w gminie Bledzew (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego z dnia 5 grudnia 2006 r. Nr 107, poz. 1895);
- 3.** Uchwała Nr LIII/394/06 Rady Gminy Bledzew z dnia 25 października 2006 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Bledzew w obrębie Bledzew, Chycina, Goruńsko, Osiecko, Popowo, Sokola Dabrowa, Stary Dworek, Templewo (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego z dnia 5 grudnia 2006 r. Nr 107, poz. 1896);
- 4.** Uchwała Nr XIX/105/12 Rady Gminy Bledzew z dnia 29 lutego 2012 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wyznaczenia korytarza dla przebiegu dwutorowej, napowietrznej linii elektroenergetycznej 110kV w gminie Bledzew (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego z dnia 11 lipca 2012 r., poz. 1372);
- 5.** Uchwała Nr XLV/262/14 Rady Gminy Bledzew z dnia 19 lutego 2014 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w obrębie Popowo (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego z dnia 12 marca 2014 r. poz. 671);
- 6.** Uchwała Nr XLV/261/14 Rady Gminy Bledzew z dnia 19 lutego 2014 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w obrębie Templewo (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego z dnia 12 marca 2014 r., poz. 670);
- 7.** Uchwała Nr XLV/263/14 Rady Gminy Bledzew z dnia 19 lutego 2014 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w obrębie Bledzew (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego z dnia 12 marca 2014 r., poz. 674);
- 8.** Uchwała Nr XLVI/269/14 Rady Gminy Bledzew z dnia 26 marca 2014 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w obrębie Bledzew (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego z dnia 31 lipca 2014 r., poz. 1492);
- 9.** Uchwała Nr VII/21/15 Rady Gminy Bledzew z dnia 27 lutego 2015 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Bledzew w obrębie Stary Dworek (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego z dnia 23 kwietnia 2015 r., poz. 808);
- 10.** Uchwała Nr XXVII/153/16 Rady Gminy Bledzew z dnia 28 września 2016 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w obrębie Chycina (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego z dnia 11 października 2016 r., poz. 2029);
- 11.** Uchwała Nr XXV/142/16 Rady Gminy Bledzew z dnia 27 sierpnia 2016 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Bledzew dla fragmentu obrębu Bledzew - działka o nr ewid. 854 (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego z dnia 22 sierpnia 2016 r., poz. 1696).

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Charakterystyka gminy

• POŁOŻENIE

Gmina Bledzew jest to gminą wiejską usytuowana w środkowo - wschodniej części województwa lubuskiego, w środkowo - zachodniej części powiatu międzyrzeckiego. Gmina od południowego - wschodu graniczy z gminą Międzyrzecz, od północy z gminą Deszczno, od północnego - wschodu z gminą Skwierzyna, od wschodu z gminą Przytoczna, natomiast zachodu z gminami Sulęcín i Lubniewice, leżącymi w powiecie sulęcińskim. Gminy położona jest w odległości około 70 km od granicy z Niemcami. Najbliższe przejścia graniczne to: Kostrzyn, Słubice i Świecko. W skład gminy wchodzi 25 miejscowości (wsi, osad, przysiółków): Bledzew, Zemsko, Popowo, Stary Dworek, Goruńsko, Chycina, Templewo, Nowa Wieś, Osiecko, Sokola Dąbrowa, Templewko, Pniewo, Kryl, Małoszewo, Kleszczewo, Bledzewka, Tymiana, Osada Rybacka, Stróżyny, Elektrownia, Dębowiec, Katarzynki, Krzywokleszcz, Popowo - Leśniczówka. Siedzibą gminy jest duża wieś Bledzew.

• ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Według podziału Polski J. Kondrackiego na krainy fizyczno - geograficzne gmina Bledzew położona jest w obrębie prowincji Niżu Środkowoeuropejskiego, podprowincji Pojezierzy Południowobałtyckich, makroregionu Pojezierza Lubuskiego oraz mezoregionów: Pojezierze Łagowskie i Bruzda Zbąszyńska.

Przez gminę - w części wschodniej, przepływa rzeka Obra, do której wpływa - na wysokości Bledzewa - rzeczka Ponikwa (Jordanka). Rzeka Obra przepływa przez Bledzew i Stary Dworek. Na rzece w obydwu wioskach znajdują się mosty, w tym mosty ruchome, pozostałości z niemieckiej linii obronnej. Z uwagi na wystarczającą głębokość rzeka Obra na całej swej długości stanowić może kajakowy szlak wodny, jak również miejsce lokalizacji kąpielisk z uwagi na łagodne koryto z otworami piaszczystymi. Drugim elementem sieci hydrograficznej omawianego obszaru, niezmiennie atrakcyjnym dla turystyki, są jeziora. Obrzański kompleks jezior położony jest w długiej rynnie o kierunku południowym, przez którą płynie z południa ku północy Obra. W gminie Bledzew z większych jezior wymienić należy: jezioro Chycińskie i jezioro Długie, które połączone jest z jeziorem Kurskim. Zalew Bledzewski - sztuczne jezioro powstałe w wyniku zbudowania zapory wodnej dla elektrowni w Bledzewie. Ponadto występują mniejsze bardzo malownicze jeziora otoczone lasami, wymienić tu należy jezioro Lipawki i jezioro Cisie nazywane przez okolicznych mieszkańców jeziorem Czystym z uwagi na klasę czystości.

W gminie Bledzew lasy i grunty leśne zajmują największą powierzchnie gminy, aż 13 923 ha, tj. 56% ogólnej jej powierzchni. Tereny leśne charakteryzują się stosunkowo dużym zróżnicowaniem siedliskowym. Największy kompleks leśny występuje w północnej części gminy.

W granicach gminy występują obszary i obiekty podlegające ochronie. Należą do nich: Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Obry”, Obszar Chronionego „Krajobrazu Dolina Jeziornej Strugi”

i Obszar Chronionego „Pojezierze Lubniewicko - Sulęcińskie”. Ponadto na terenie gminy wyznaczono 18 użytków ekologicznych i 22 pomniki przyrody.

5.2.2. Rys historyczny gminy

Za datę powstania Bledzewa można przyjąć wg J. Zysnarskiego 1235 r., kiedy to po przybyciu tutaj cystersów wybudowali oni w 1235 r. klasztor nad brzegiem rzeki Obra. Za przyjęciem tej daty niema niestety żadnej pisemnej wzmianki mówiącej o tym, że w momencie budowy klasztoru istniał już Bledzew - choć można tak przypuszczać, gdyż klasztor ten został wybudowany nad rzeką Obra, ale w rejonie Starego Dworka.

Pierwsza wzmianka dotycząca nazwy wsi pochodzi z 1312 r. jako Blesewo i Blesow, kolejna z 1418 r. Bledzewo, z 1421 r. Blyedzewo, z 1460 r. Bledzew, a następnie do 1945 r. funkcjonowała niemiecka nazwa Blesen. Nazwa miasta informuje, że pierwotnie osada była własnością Bledza, którego nazwisko pochodziło od wyrazu „bledy”.

Herb Bledzewa przedstawia białego orła w koronie ukazanego na czerwonym tle i trzymającego w jednej łapie pastorał opacki, a w drugiej infułę.

Bledzew w początkach swego istnienia określany był jako wieś, a od XV w. posiadał prawa miejskie, a jego przynależność państwowa i administracyjna zmieniała się wielokrotnie.

Początkowo Bledzew należał do Polski, następnie do Branderburgii, Księstwa Głogowskiego i od 1326 r. ponownie do Polski. Po drugim rozbiorze Polski w 1793 r. znalazł się w Prusach w departamencie poznańskim, następnie w latach 1807 - 1815 w Księstwie Warszawskim, a od 1815 r. ponownie w Prusach w Prowincji Poznańskiej.

Od 1 stycznia 1818 r. wprowadzono w Prusach nowy podział na powiaty. Na podstawie tego podziału Bledzew należał do powiatu międzyrzeckiego, a od 6czerwca 1887 r. do nowo utworzonego powiatu skwierzyńskiego w rejencji poznańskiej.

Od 1921 r. Bledzew należał do Prowincji Marchii Granicznej Poznańsko - Zachodniopomorskiej, od 1938 - 1945 do prowincji Branderburskiej. Dnia 1 lutego 1945 r. Bledzew powrócił do Polski, należąc początkowo do województwa poznańskiego, od 1950 r. do województwa zielonogórskiego, od 1975 r. do gorzowskiego, a od 1999 r. do województwa lubuskiego w powiecie międzyrzeckim.

Dzieje Bledzewa jako osady, a potem przez sześć stuleci związane były z klasztorem cysterskim, którego założycielem był książę wielkopolski Władysław Odonic, a który między rokiem 1232 - 1235 sprowadził z Dobrego Lugu (Doberlugu) w Łużycach Górnych zakonników i nadał im 500 łanów ziemi.

Wzmianka o Bledzewie jako ośrodku miejskim pochodzi z 1433 r. kiedy to dnia 6 maja wójt Nowej Marchii zdobył i spalił miasto Bledzew wraz z klasztorem i okolicami. Według E. Keysera lokalizacja Bledzewa jako miasta nastąpiła dopiero między 1458 r., kiedy w spisie miast brak Bledzewa, a 1485 r. kiedy król Kazimierz Jagiellończyk w swoim przywileju nazwał Bledzew miastem. Bledzew był miastem należącym do opata cystersów i pod względem prawnym od niego zależnym (mediacyjnym).

Mówiąc o Bledzewie nie należy zapomnieć o takiej postaci jak Jan Dekert, który urodził się w Bledzewie w 1738 r. Mieszkańcy Bledzewa są dumni, z tego że Jan Dekert w 1789 r. został prezydentem Warszawy oraz współtworzył Konstytucję 3 Maja w 1791 r., a także stał na czele sławetnej „Czarnej Procesji”.

Bledzew był także nawiedzany przez różnego rodzaju kataklizmy (tragedie). Możemy tutaj wspomnieć pożar w 1592 r., następnie dotkliwe spustoszenie w latach 1626 - 1629 kiedy to dobra cystersów zostały obrobione przez oddziały mansweldzkie wyparte przez Wallensteina z Dolnego Śląska. W dniu 22 maja 1632 r. wybuchł w Bledzewie kolejny pożar, który strawił domy wmieście oraz dach i wieżę kościoła farnego wraz z zegarem i dzwonem. Kolejne straty szczególnie dla cystersów bledzewskich nastąpiły podczas potopu szwedzkiego.

Ważnym okresem w historii Bledzew były lata 60-te XVII w. Kiedy to opat Kazimierz Jan Opaliński przekazał klasztorowi w Bledzewie odziedziczony po rodzicach obraz Matki Boskiej, którego początkowo umieszczono w jednym z bocznych ołtarzy bledzewskiego kościoła, a później w 1669 r. przeniesiono go do kościoła w Rokitnie. Na życzenie króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego w 1671 r. wizerunek Madonny przewieziony został do kaplicy Zamku Królewskiego w Warszawie, skąd jeszcze w tym samym roku powrócił do Rokitna, gdzie stał się obiektem kultu i licznych pielgrzymek.

Za czasów świetności klasztoru w jego progach gościli m.in. Car Rosji Piotr Wielki (1711 r.), król August II Mocny (1712 r.). W 1793 r. w wyniku II rozbioru Polski Bledzew został wcielony do Królestwa Pruskiego.

W granice Polski powrócił w 1945 r., kiedy to dnia 1 lutego zajęty został przez wojska I Frontu Białoruskiego. W tym samym roku odebrano Bledzewowi prawa miejskie motywując to rolniczym charakterem osady.

5.3. Krajobraz kulturowy - zabytki o największym znaczeniu dla gminy Bledzew

Synteza elementów przyrody i widocznych efektów działalności człowieka jest architekturą krajobrazu, czyli formą, która obok treści składa się na krajobraz kulturowy. Ochrona tego krajobrazu to pełna ochrona obiektu zabytkowego wraz jego otoczeniem i walorami przyrodniczymi, roślinnością i warunkami socjologicznymi. Polega ona na ochronie najcenniejszych obiektów, zespołów, obszarów i świadomym ich przekształcaniu w taki sposób, by tworząc nowe wartości, unikać deformacji istniejącego, historycznie ukształtowanego dziedzictwa. Chronić należy więc nie tylko obiekty architektury, kapliczki i figury przydrożne, również krajobraz ukształtowany ludzką ręką. Ochrony wymaga również dziedzictwo niematerialne - przejawy kultury odziedziczone po przodkach i przekazywane kolejnym pokoleniom.

Procesy osadnicze i rozwój przestrzenny gminy znacząco wpłynęły na stan zachowania i występowanie niektórych rodzajów obiektów i zespołów zabytkowych na terenie gminy Bledzew. Do obszarów o najwyższych wartościach krajobrazowych należą, zarówno obszary o krajobrazie gminnym, jak i otwartym.

Wykształcony na przestrzeni wieków dorobek kultury materialnej, którego zasoby przetrwały w gminie Bledzew do czasów obecnych, również dziedzictwo niematerialne - pielęgnowana gwara,

obrzędy, muzyka ludowa - są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia, dają również podstawę do kreowania nowych propozycji turystycznych, promocyjnych i generujących wzmacnianie lokalnych więzi społecznych.

Na obszarze gminy Bledzew znajdują się obiekty zabytkowe o różnej randze. Zabytkami o najwyższym znaczeniu dla gminy są przede wszystkim obiekty wpisane do rejestru zabytków, ale także zabytki nieobjęte ochroną prawną, lecz uwzględnione w gminnej ewidencji zabytków.

• UKŁADY PRZESTRZENNE MIASTA I GMINY

Zabytkowe układy przestrzenne to założenia miejskie i wiejskie zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci ulic lub sieci dróg. Są to więc miejskie układy urbanistyczne i wiejskie - ruralistyczne, zespoły zabudowy sakralnej (kościół z cmentarzami przykościelnymi, klasztory) czy rezydencjonalnej (zespoły pałacowo - folwarczne z ogrodami i parkami), cmentarza i inne.

W wypadku układów szczególnie cennych opieka nad nimi powinna zmierzać do zachowania i ucytelnienia historycznego układu przestrzennego oraz do konserwacji jego głównych elementów - tworzących go obiektów, także przebiegu głównych ciągów komunikacyjnych i układów zieleni zabytkowej. Należy dążyć do utrzymania historycznych podziałów własnościowych i sposobów użytkowania gruntów.

W pozostałych wypadkach należy dążyć do zachowania podstawowych elementów historycznego rozplanowania, w tym przede wszystkim układu dróg, podziałów geodezyjnych i sposobu zagospodarowania działek siedliskowych.

W gminie Bledzew szczególnie cenny jest układ urbanistyczny miasta oraz układy ruralistyczne o średniowiecznej metryce w miejscowościach Chyciny, Goruńsko, Nowa Wieś, Osiecko, Popowo, Stary Dworek, Templewo i Zemsko. Większość wsi na terenie gminy Bledzew założonych zostało w XIII i XIV w., wykorzystując dogodne warunki topograficzne i stanowiły własność, w większości, klasztoru cystersów w Bledzewie. Wszystkie układy chronione są poprzez ujęcie ich w gminnej ewidencji zabytków.

Bledzew i jego dzieje są integralnie związane z klasztorem cystersów, których sprowadził Książę Władysław Odonic. Bledzew to duża wieś posiadająca czytelne cech pierwotnego założenia miejskiego, kształtowanego od połowy XV w. Historyczny układ przestrzenny zachował się bez zniekształceń. Zawarty jest w obrębie ulic: Kościuszki, Kościelna, Krzyżowa, Pl. W. Ludów, Rycerska, Rynek, Młyńska, Tylna zachowany całościowo stanowi zabytkowy element dziedzictwa kulturowego. Zabudowa przy pozostałych ulicach jest stosunkowo zwarta, szczelna wzniesiona w okresie 3 ćw. XIX w. i pocz. XX w. Centralnym punktem układu jest rynek. Góruje nad nim wieża kościoła pw. Św. Katarzyny z XV w., do którego trafiła część wyposażenia z rozebranego w 1843 r. kościoła cysterskiego. Oraz barokowa rzeźba Św. Nepomucena z końca XVIII w., usytuowana w południowo - wschodniej części rynku. Rynek jest w kształcie regularnego czworoboku, na jego obrzeżach dość dobrze zachowana zabudowa z końca XVIII w. do końca XIX w. Zabudowa to murowane kamienice, jedno i dwukondygnacyjne, często o rozbudowanej bryle, nakryte dachami dwuspadowymi.

Chycina to wieś o metryce średniowiecznej, wzmiankowana w źródłach w 1303 r. pod nazwą „Wycensee”. Pierwotnie wieś o założeniu owalnicowym, wytyczona na osi wschód - zachód, między dwoma jeziorami, układ zatarty, nieczytelny. Środkowy fragment wsi o kształcie wrzeciona, jako

nawsie. Obecny układ odpowiada z dużą dokładnością XIX-wiecznej formie przestrzennej. Zasadnicza zabudowa wiejska skupiona wokół niewielkiego placu - układ wsi zaułkowej.

Goruńsko to wieś o metryce średniowiecznej, wzmiankowana w źródłach w 1307 r., miejscowość określana była jako „civitatis”, pierwotnie wchodziła 2 skład dóbr rodziny Goruńskich. Wieś o czytelnym, pierwotnym założeniu owalnicowym, z historycznymi nawarstwieniami, które doprowadziły do rozczłonkowania nawsia i zatarcia pierwotnej kompozycji pierzei wschodniej, kiedy to około połowy XIX w. w środkowej części osady, po zachodniej stronie nawsia wzniesiono zespół folwarczny wraz z dworem.

Nowa Wieś to miejscowość o metryce średniowiecznej, wzmiankowana w źródłach w 1251 r. W 1414 r. Nowa Wieś należała do cystersów w Bledzewie, którzy przenieśli swoją siedzibę z Zemska. Pierwotnie wieś o założeniu owalnicowym, wytyczonym na osi północ - południe, wzdłuż cieku wodnego, który stanowił oś kompozycyjną. Obiekty wpisane do rejestru zabytków to Kościół pw. św. Anny oraz zespół pałacowo - parkowy. Kościół posadowiony pośrodku wsi na kilkumetrowym wzniesieniu terenu, budynek murowany, tynkowany o barokowej formie architektonicznej. Ogrodzenie kościoła stanowi mur kamienny z barokową bramą od frontu. Zespół folwarczny o kompozycji przestrzennej ze wszystkimi elementami historycznego założenia. Podwórze gospodarcze położone wzdłuż drogi. Park pałacowy zlokalizowany w północnej części zespołu o powierzchni około 1 ha i czytelnym układzie w pierwotnych granicach ze starodrzewem liściastym o luźnej obsadzie.

Osiecko to wieś wzmiankowana w źródłach na początku XIV w. pod nazwą „Magnum Oszem”. Początkowo wieś stanowiła własność margrabiów brandenburskich. Wieś o założeniu owalnicowym, wytyczonym na osi północ - zachód - południe wschód przy drodze Bledzew - Lubniewice. Obiektami wpisanymi do rejestru zabytków są: kościół, dwór oraz dawny zajazd. Kościół pw. św. Biskupa Mikołaja posadowiony jest na wzniesieniu pośrodku wsi. Jest to kościół XIV-wieczny, przebudowany w XVIII w., murowany, tynkowany, wieżowy z pięcioboczną absydą. Zespół pofolwarczny zlokalizowany jest w południowo - wschodniej części wsi. Jest to zabudowa z dwukondygnacyjnym dworem z początku XIX w. i zabudowaniami gospodarczymi. Stan wszystkich budynków można określić jako dobry.

Popowo to wieś o założeniu owalnicowym i metryce średniowiecznej, wzmiankowana w 1312 r. kiedy to margrabia Waldemar nadał wieś klasztorowi zemskiemu, przeniesionemu później do Bledzewa. Do ciekawych obiektów historycznych możemy zaliczyć XIX-wieczny zespół folwarczny o zwartej geometrycznej kompozycji podwórza gospodarczego z dworem i niewielkim ogrodem wschodnie. Innym ciekawym pod względem historycznym obiektem jest kościół pw. św. Jana Chrzciciela.

Sokola Dąbrowa to wieś o metryce średniowiecznej, wzmiankowana w 1259 r., kiedy to synowie kasztelana międzyrzeckiego nadali cystersom w Zemsku „circa rivulum Ponigue et Socola Dobrowa” - czyli całą donorowe na lewym brzegu rzeki Ponikwa. Pierwotnie wieś o założeniu owalnicowym, wytyczona na osi północ - zachód - południe wschód, po zachodniej stronie rzeki Ponikwy. Była to stosunkowo duża jednostka osadnicza, rozplanowana wokół owalnego nawsia. Jedynym obiektem wpisanym do rejestru zabytków jest Kościół pw. Wniebowzięcia NMP

posadowiony w północno-zachodniej części wsi. Jest to obiekt murowany (cegłany) jednonawowy, wieżowy, o neogotyckiej formie architektonicznej, wzniesiony w 1867 r.

Stary Dworek to mała wieś usytuowana nad Obrą, o metryce średniowiecznej, wzmiankowana w 1260 r. podczas pierwszego uposażenia zakonu cystersów w Zemsku. Obiekty wpisane do rejestru to Dwór opatów, kościół ora figura maryjna. W najgorszym stanie znajduje się będący w prywatnych rękach dwór opatów. Pozostałe zabytki to parafialny kościół oraz figura Maryjna będąca własnością gminy. Kościół barokowy, pw. św. Józefa murowany posadowiony jest w centralnej części wsi. Ogrodzenie kościoła stanowi ceglany mur z ozdobnymi filarami bramnymi. Na zespół folwarczny, który zlokalizowany w zachodniej części wsi składa się barokowy dwór opatów stanowiący wartość historyczna (stan bardzo zły), dziedziniec o kompozycji zwartej, geometrycznej, ukształtowanej w sposób zamknięty oraz budynki gospodarcze.

Templewo jest wsią o metryce średniowiecznej, wzmiankowana w 1251 r. kiedy to biskup poznański Boguchwał II potwierdził wieś zakonowi templariuszy (stąd nazwa), którzy działali na tym terenie od początku XIII w. Pierwotnie wieś o założeniu owalnicowym położona przy drodze wojewódzkiej Sulęcín - Międzyrzecz. Pośrodku wsi znajduje się wzniesiony na początku XVIII w. barokowy, wieżowy, ceglany Kościół pw. Chrystusa króla z przyległym cmentarzem. Innym ciekawym obiektem niewpisany do rejestru zabytków jest stacja kolejowa stanowiąca zespół architektoniczny z końca XIX w.

Zemsko to dawna wieś średniowieczna wzmiankowana 1260 r., kiedy to Władysław Odonicz nadał wieś klasztorowi cystersów. W 1285 r. we wsi wzniesiono drewniany kościół i zabudowania klasztorne. Obiektem wpisanym do rejestru zabytków jest murowany jednonawowy, wieżowy Kościół pw. Zwiastowania NMP wybudowany w 1899 r. w centralnej części wsi.

• OBIEKTY SAKRALNE¹

Kościół parafialny pw. św. Katarzyny, ul. Kościuszki w Bledzewie

Zdjęcia nr 1, 2. Kościół parafialny pw. św. Katarzyny, ul. Kościuszki w Bledzewie

W 1212 r. wieś Bledzew, darował Cystersom ze Starego Dworku margrabia brandenburski Waldemar. Do Bledzewa przed 1418 r. przenieśli mnisi swą siedzibę z Zemsku i wtedy prawdopodobnie lokowali tam miasto. Dla kościoła parafialnego pw. św. Katarzyny, brak jest wszelkich materiałów w księgach biskupich i konsystorskich z XV i XVI w. Jest tylko nazwa tej parafii w Liber Benefitorum z 1510 r. oraz w rejestrze konstytucji z 1540 r. Kościół tutaj założono w XIV w.

¹ <http://www.bledzew.pl/112-historia.html> (data dostępu 06.06.2019 r.)

lub XV w., wg wizytacji z 1589 r. i z 1603 r. plebania była uposażona w łan roli i meszne. Kościół usytuowany został w centralnej części miasteczka, w północno - wschodnim bloku zabudowany przyrynkowej. Mieszkańcy miasta w XVI w. przeszli na luteranizm i w 1603 r. było w parafii tylko 6 katolików. Do kościoła w Bledzewie dołączono jako filie kościoły w Zemsku, w Popowie i Starym Dworku. Branecki w swoim sprawozdaniu powizytacyjnym w 1604 r. napisał, że portatył ołtarza głównego konsekrowany 21 sierpnia 1632 r. przez bpa Baykowskiego z Poznania zawiera relikwie 5 Braci Polskich z Międzyrzecza.

Wizytator opisał tutejszą świątynię w ten sposób: kościół w Bledzewie murowany przed kilku laty spalony, dotąd jeszcze niezupełnie wykończony, pokryty szkudłami, jest pod tyt. św. Katarzyny, Panny i Męczenniczki. W czasie następnego pożaru miasta w 1661 r. kościół uległ całkowitemu zniszczeniu.

Kościół miał trzy ołtarze. Uposażeniem były role w Bledzewie i Zemsku, meszne ze wsi parafialnych. Mieszkańcy Bledzewa składali plebanowi rocznie 100 zł. Każdy też z nich był zobowiązany do przywiezienia corocznie 1 fury drzewa z lasów opactwa na opał. Do 1740 r. prowadzili duszpasterstwo księża diecezjalni. W tym roku, Teodor Czartoryski, ówczesny biskup poznański, włączył parafię klasztoru bledzewskiego. Odtąd aż do kasaty opactwa w 1835 r. jeden z pośród zakonników cysterskich spełniał obowiązki proboszcza w tymże kościele.

Obecny budynek kościelny został w latach 1881 - 1882 na nowo rozbudowany. Jest orientowany, posadowiony na fundamencie z głazów granitowych i z cegły. Mury obwodowe zbudowane z trzech różnych materiałów. Rzut na planie wydłużonego prostokąta, zakończonego od wschodu trójbocznie. Do elewacji zachodniej przylega wieża wybudowana w połowie swej głębokości we wnętrze nawy, zakończona smukłą, ośmioboczną latarnią, przykrytą stożkowym hełmem z krzyżem na wierzchołku. Do elewacji podłużnych przylegają - od północy zakrystia, od południ kruchta. Obie założone na planie prostokątów. Wnętrze jest jednoprzęsłowe. Bryła zwarta, opięta przyporami, przykryta dachem dwuspadowym założonym nad częścią wschodnią trójbocznie. Więźba dachowa nad korpusem drewniana, krokwiowo - jętkowa z dwoma rzędami słupów tworzących ramę usztywniającą konstrukcję.

Wyposażenie kościoła bardzo bogate. Większość pochodzi z rozebranego kościoła cystersów bledzewskich. W kaplicy bocznej znajduje się dawny główny ołtarz w stylu barokowym, z pięknym późnogotyckim, w drzewie rzeźbionym krucyfiksem, dawniej słynącym łaskami, dzieło sztuki o wysokiej klasie. Na łuku łączy stoją postacie NMP i św. Jana Ewang. Cennym dziełem sztuki jest także krzyż z drewna z pasją z kości słoniowej, z ilustracjami męki Pańskiej. Wspaniała monstrancja z pozłacanego srebra z 1716 r., pacyfikał z relikwiami z wygrawerowanymi postaciami św. Barbary, św. Katarzyny i św. Józefa. Jest także relikwiarz Drzewa Krzyża Św., ampułki srebrne. W ołtarzu głównym znajduje się obraz Wniebowzięcia NMP z sukienką wykonaną z posrebrzanej miedzi. Jest on, jak się wydaje, pochodzący z kościoła jezuickiego w Międzyrzeczu, który to obraz przekazał Cystersom w 1786 r. Wojciech Czapliński jezuita, jako rekompensatę wypożyczonych u Cystersów 15 złotych czerwonych. Ponadto 10 rzeźb przedstawiających świętych Pańskich w głównym ołtarzu, pochodzi z kościoła klasztorowego w Bledzewie. Naczynie na hostie pochodzi z 1727 r. i 1728 r., srebrna patena z 1733 r., wieczna lampa z miedzi z XVII w. (w Sokolej Dąbrowie). Wspomniane wyżej ampułki, są darem króla Zygmunta III Wazy. Cztery lichtarze z XIII lub XIV w. cynowe pochodzą z kościoła cysterskiego. Krzyż opacki ze srebra pozłacany roboty bardzo filigranowej

z półsłachetnymi kamieniami zdobionymi. Lichtarz z drewna z XVII w. Księgi kościelne, zniszczone w 1945 r. sięgały początkiem 1692 r. W kościele znajduje się piękny obraz ubiczowanego Chrystusa oraz Niepokalanej z konwentu biskupów cysterskich. Dzwony kościelne: jeden z nich był z napisem Anno 1667 Bledzoviae Franciscus Veihard N.G.C. Frankfurt (brak), drugi pochodzący z klasztoru cystersów z 1646 r., dzwony zegarowe z klasztoru pochodzą z 1637 r.

Kościół wpisany jest do rejestru zabytków.

Kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Chycinie

Zdjęcia nr 3, 4. Kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Chycinie

Chycina, dawniej zwana Chyciny, w jęz. niemieckim Weissensse, wieś położona nad większym jeziorem o 11 km od Międzyrzecza na zachód, założona została w XIII w. na prawie niemieckim. W wiekach średnich była własnością rodziny Niałków - Jeleni. Rycerz Wielkopolski Dziezko z Chyciny w 1352 r. został z ramienia margrabiego brandenburskiego pierwszym wójtem w Ośnie na teren rzepiński. Wieś stanowiła parafię z kościołem niewiadomego tytułu, założona zapewne w XIII w. w związku z lokalizacją wsi na nowym prawie. Pleban Fryderyk, występuje jako świadek na dwóch dokumentach z lat 1303 i 1313. Z akt mamy wiadomość o kościele tylko do 1470 r. Biskup poznański Andrzej z Bnina, przyłączył jako filię kościół w Kursku do Chyciny w 1461 r. W Liber Beneficiorum z 1510 r. wspomniano parafię Chycińską. Wg wykazu kontrybucji duchowieństwa w 1540 r. pleban Chyciny - Goruńsko miał w zarządzie także kościoły parafialne w Kursku i Pieskach. Właściciele Chyciny Bukowieccy w 2 poł. XVI w. oddali świątynię innowiercom, z rąk których jej katolicy już nie odzyskali. W 1640 r. chciał ten kościół wizytować Branicki archidiakon pszczewski, ale ówczesny dziedzic wsi Joachim Bukowiecki nie dopuścił do tego. Kościół ten znajdował się najpierw w rękach protestantów, a później stał się własnością Braci Czeskich. W 1640 r. stwierdzono tylko, że istniało tutaj dawne uposażenie plebani w łan roli i meszne. Gorliwą wyznawczynią religii protestanckiej, okazała się pani na Chycinie, która w 1609 r. przesłała materiały budowlane do Międzyrzecza, jako dar na budowę zboru protestanckiego.

Stary budynek kościelny, budowany systemem szachulcowym w 1867 r. został rozebrany i wzniesiono nowy kościół z cegieł na wzgórzu. Kościół jest nieorientowany, murowany, ceglany. Rzut obiektu salowy, jednonawowy z sześciobocznie zamkniętą absydą i kwadratową wieżą z przeciwległej strony, od północy z wejściem głównym w przyziemiu. Po obu stronach absydy wejścia boczne. Bryła zwarta, prostopadłościenna z uskokowymi skarpami w narożach i pomiędzy oknami. Kościół nakryty wysokim dachem dwuspadowym z pięcioboczną absydą od południa i dostawioną od północy wieżą, zwieńczoną ceglany, ostrosłupowym hełmem i kruchtą w części przyziemia.

Wyposażenie kościoła z okresu budowy kościoła, czyli z połowy XIX w., utrzymane w stylu neogotyckim.

Kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. MB Królowej Polski w Goruńsku

Zdjęcie nr 5. Kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. MB Królowej Polski w Goruńsku

Goruńsko jest wymienione w dokumencie z 1307 r. była to jednowioskowa parafia, z kościołem pw. św. Katarzyny, położonym w związku z lokacją wsi na prawie niemieckim w XIII w. Dokument ten wspomina o plebanie Henrich i sołtysie Teodoryku, jako o świadkach. W aktach z XV w. są dwie wzmianki o tym kościele z 1420 r. i z 1421 r. Wymienia tę miejscowość Liber Beneficiorum, ale bez opisu uposażenia plebana. W 1540 r. przyłączono tę wieś do parafii w Chycinie. W aktach wizytacyjnych z 1640 r. kościół był jeszcze w rękach innowierców. Przy następnej wizytacji 1667 r., którą przeprowadził Maciej Kurski, sufragan poznański i archidiakon pszczewski do kościoła należały role w opolach, a do plebani tylko meszne. Od 1725 r. kościółek jako filia miał należeć do Bledzewa. Wizytacja wspomina, że kościół był stary, zbudowany z drewna i około 1725 r. kosztem dziedziczki Katarzyny Eleonory z Gorzyńskich Bukowieckich został odnowiony. Patronami kościoła byli Bukowieccy. Libowicz w czasie wizytacji napisał, że kościół wymaga naprawy i był pw. św. Katarzyny Panny i Męczenniczki i św. Kazimierza Wyznawcy. Naprawiony, stał się własnością katolików. Kiedy został kościołem filialnym Bledzewa, niewiadomo. Na początku XIX w. świątynia ta runęła i nie została już odbudowana. Drewniana dzwonnica, pochodziła z XVI w. Na miejscu świątyni zostało drewniane rusztowanie, w celu umieszczenia na nim dzwonu późnogotyckiego. Dzwon o przekroju 75 cm z napisem: Jhesus Nazarenus Rex Judeorum. Anno Domini MCCCCCXI. Na początku i końcu napisu mały krzyżyk i znak ludwisarza. Każde słowo oddzielone było od siebie wyciśniętym w stopie znakiem lilii (jest w Bledzewie). Drugi dzwon o 67 cm w przekroju, był bez napisu.

Po 1945 r. w pomieszczeniu grobowca rodziny Bukowieckich urządzono kaplicę pw. NMP Królowej Polski. Zlokalizowana jest pośrodku wsi, po południowo - wschodniej stronie stawu północnego i został wtórnie zaadoptowany do celów kultowych z dawnego grobowca. Obiekt o XVIII-wiecznej metryce, o częściowo przekształconej formie architektonicznej. Pod koniec ubiegłego wieku dobudowano do niej nową część i zaadoptowano ją na kościół. Nad drzwiami starszej części zachowały się wykute w piaskowcu napisy „Grób familii Bukowieckich” i „Z woli Bogusława Bukowieckiego * d. 10 lutego 1757 + 24 lutego 1842 wystawił August Bukowiecki”.

Kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. św. Anny w Nowej Wsi

Zdjęcia nr 6, 7. Kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. św. Anny w Nowej Wsi

Pierwszy kościół w Nowej Wsi zbudowali Cystersi w 1300 r. W 1758 r. rozebrano kościół drewniany i staraniem opata bledzewskiego Józefa Łoki postawiono w tym samym roku nowy kościół w stylu barokowym. Jest to budynek murowany, jednonawowy, z zamkniętym trójbocznie prezbiterium od wschodu. Przy prezbiterium od strony południowej znajduje się zakrystia, po stronie północnej - składzik. Od zachodu do kościoła przylega kwadratowa wieża, nakryta hełmem z latarnią. Elewacje świątyni zdobią pilastry. Wnętrze nawy nakrywa strop, w prezbiterium - pozorne sklepienie kolebkowe. Zachowała się polichromia oraz niektóre elementy wyposażenia (ołtarz, ambona) utrzymane w formach późnobarokowych i rokokowych.

Na przykościelnym cmentarzu znajduje się murowana kapliczka z końca XIX w. Kościół wpisany jest do rejestru zabytków.

Kościół filialny pw. św. Mikołaja w Osiecku

Zdjęcia nr 8, 9. Kościół filialny pw. św. Mikołaja w Osiecku

Kościół wznosi się pośrodku tzw. zawisia, na kilkumetrowym wzniesieniu. Jest to kościół XIV-wieczny zbudowany w stylu późnogotyckim, przebudowany w XVIII w., w 1806 r. wybudowano wieżę. Budynek murowany z granitu narzutowego i cegły na zaprawie wapiennej, tynkowany, wieżowy. Kościół jednonawowy, na planie prostokąta z pięcioboczną absydą - prezbiterium i kwadratową, neogotycką wieżą od zachodu. Przy nawie od północy prostokątna zakrystia. Korpus nakryty dwuspadowym dachem z naczółkiem, absyda pięciopłaciowym dachem namiotowym, zakrystia z dachem pulpitowym, wieża z ośmiobocznym hełmem z latarnią.

Wyposażenie neogotyckie - ołtarz główny z figurą św. Mikołaja Bpa, chrzcielnica, chór muzyczny, gotyckie - dzwon z 1512 r., sklepienie zakrystii, barokowe - obraz św. Anny Semotrzcęć.

Działka kościelna wygradzona murem kamiennie - ceglany, z dwiema bramami, obsadzona szpalerem kasztanowców. Z pierwotnego cmentarza przy kościele pozostały dwa nagrobki.

Kościół wpisany jest do rejestru zabytków.

Kościół parafialny pw. Jana Chrzciciela w Popowie

Zdjęcia nr 10. 11. Kościół parafialny pw. Jana Chrzciciela w Popowie

Popowo, wieś należąca do parafii bledzewskiej, otrzymał zakon OO. Cystersów w Zemsu od Waldemara i Jana margrafów brandenburskich w 1312 - 1315 r. Kościół parafialny niewiadomego tytułu, założono zapewne przy lokacji wsi w XIII albo XIV w.

W 1321 r. margrabia Waldemar nadał cystersom Bledzew i Popowo, które od 1321 r. znalazły się w granicach Wielkopolski i pozostały aż do II rozbioru Polski w 1793 r.

W aktach z XV i XVI w. są bardzo skąpe o nim wiadomości. Plebanem w 1437 r. był Mikołaj. Niewiadomo do jakiego Popowa odnoszą się te notatki o plebanie Stanisławie i Joannes plebamus de Papiecz. W 1480 r. plebanem był Jan Sławiński.

Według wizytacji z 1589, 1603 i 1640 należało do kościoła nieco roli, do plebana tylko meszne. Branecki w 1640 r. wspomina: wieś Popowo należy do opactwa bledzewskiego, kościół w niej drewniany, nie wiadomo, pod jakim tytułem. Podają, że jest filią kościoła w Zemsu i wymaga dużej naprawy, gdyż jest bardzo zniszczony.

Mieszkańcy wsi w tym czasie byli katolikami, oprócz dwóch kobiet, stwierdził wizytator. Opaci bledzewscy ok. 1658 r. postawili z drewna nowy kościół.

W 1660 r. bp poznański S. Tolibowski go konsekrował i nadał tytuł św. Jana Chrzciciela. Świątynia ta w połowie XIX w. popadła w ruinę. Mieszkańcy w miejsce zniszczonej świątyni zbudowali w 1867 r. nowy kościół. Posadowiony został we wschodniej części wsi, na historycznym placu kościelnym. Jest to obiekt murowany z cegieł, wieżowy, wzniesiony w stylu neogotyckim. Przed frontem kościoła ustawiono dwie figury na ceglanych cokołach z 2 poł. XIX w. Kościół został poświęcony w 1867 r. przez ks. Aleksandra Pestricha, dziekana zbąszyńskiego i proboszcza rokitniańskiego.

Pod koniec XIX w. znajdowały się w kościele następujące zabytkowej wartości przedmioty: późnogotycki dzwon o 73 cm w przekroju i o 35 cm w przekroju z 1522 r., do ostatnich lat znajdowała się w kościele kopia cudownego obrazu MB z Rokitna (obecnie znajduje się w Bledzewie).

W 1945 r. kościół przeszedł w ręce Polaków - katolików.

Kościół ewangelicki, ob. parafialny rzymskokatolicki pw. Wniebowzięcia NMP w Sokolej Dąbrowie

Zdjęcia nr 12, 13. Kościół ewangelicki, ob. parafialny rzymskokatolicki pw. Wniebowzięcia NMP w Sokolej Dąbrowie

Pierwszy kościół w Sokolej Dąbrowie zbudowano z drewna w 1312 r. i dotrwał on do 1724 r. Na jego miejscu w 1847 r. zbudowano kościół w stylu gotyckim, który konsekrował bp poznański Jan Dąbrowski. Kościół posadowiony został w północno - zachodniej części wsi. Świątynia utrzymana w stylu neoromańskim. Jest to obiekt murowany, ściany z cegły klinkierowej, czerwonej, na cokole obkładany łamanym kamieniem polnym. Budowla jednonawowa na planie prostokąta z absydą i aneksami w postaci prostokątnych pomieszczeń, od zachodu kwadratowa wieża z kruchtą w przyziemiu. Dach dwuspadowy, kryty dachówką, nad absydą namiotowy, wielopołaciowy. Na wieży hełm ostrosłupowy.

Główny ołtarz w stylu późnobarokowym pochodzi ze starego kościoła. Mensę ołtarza konsekrował w dniu 15 lipca 1902 r. abp poznański Edward Lisowski. Pneumatyczne organy kościelne 11-głosowe, założono w 1926 r. - ze względu na zniszczenie są nieużywane.

Obok kościoła kilka nagrobków z 2 poł. XIX w. oraz figura św. Wawrzyńca z 1869 r. Piękne kasztanowce, lipy i wiązy.

Kościół wpisany jest do rejestru zabytków.

Kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. św. Józefa w Starym Dworku

Zdjęcia nr 14, 15. Kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. św. Józefa w Starym Dworku

Stary Dworek miał kiedyś kościół pw. Wniebowzięcia NMP. Niestety w księgach biskupich i konsystorskich z XV i XVI w. nie ma o nim żadnej wzmianki. Niewiadomo czy spotykane raz po raz Antiqua Qaria dotyczy Starego Dworu klasztoru Paradyskiego czy też Starego Dworku klasztoru bledzewskiego. Nie ma też tej parafii w Liber Beneficiorum. Wspomina o niej rejestr z 1580 r. W wizytacji z 1603 r. podano inwentarz kościoła z 1580 r. i wspomniano o roli kościelnej i mesznem plebani. Po 1603 r. a przed 1640 r. został filią kościoła w Bledzewie. Wieś ta od 1232 r. stanowiła posiadłość klasztoru cystersów, a od 1560 r. stała się siedzibą opatów bledzewskich.

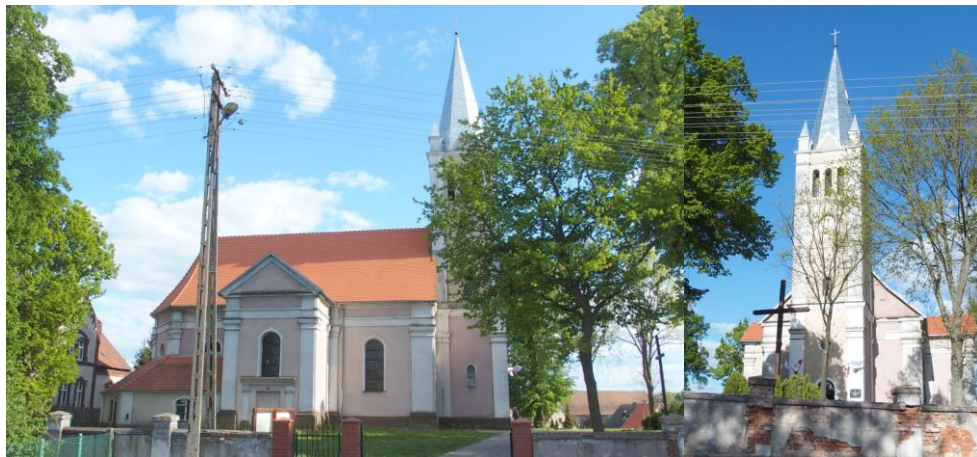
Kościół był jest jednonawowy z półokrągłą absydą, z dwoma niezbyt wysokimi wieżami i dwoma małymi kapliczkami. To tutaj podobno w 1199 r. zakonnicy z Dobrylugu z Górnych Łużyc osiedlili się i założyli Mały Dobrylug. Zbudowali z drewna mały kościół p.w. św. Henryka i NMP. Po 50-letnim pobycie tutaj, został ten mały Dom Boży przeniesiony z ustronia klasztorowego do wioski Stary Dworek i tutaj stał długie lata. Dopiero w 1705 r. kazał go rozebrać Bernard Gurowski ówczesny opat bledzewski i postawił inny z murami pruskimi. Benedykt Gurowski kazał ozdobić go polichromią. Lecz ten Dom Boży budowany sposobem szachulcowym niedługo służył wiernym. Opat Franciszek Rogaliński polecił go rozebrać i w 1768 kazał wznieść nowy, a w 1892 r. został on odrestaurowany.

Obecny kościół wzniesiony w latach 1768 - 1778 w miejscu wcześniejszego, szachulcowego budynku z 1726 r., staraniem opata Franciszka Rogalińskiego. Jest to murowana, jednonawowa, orientowana świątynia utrzymana w stylu późnobarokowym, z rokokowym wystrojem wnętrza. Kościół na planie prostokąta od świątyni narożnych od zachodu, posiada węższe, zamknięte półkolistą prezbiterium od wschodu. Po stronie zachodniej znajdują się dwie niskie wieże, zwieńczone baniastymi hełmami z latarniami. Elewacje kościoła, zwłaszcza fasada, posiadają bogaty wystrój architektoniczny. Dach dwuspadowy ze szczytem zachodnim górującym na wysokości szczytów hełmów wież.

Wyposażenie kościoła obejmuje między innymi rokokowy ołtarz główny z drugiej połowy XVIII wieku z obrazem św. Józefa w polu środkowym, siedemnasto - i osiemnastowieczne obrazy (niektóre z nich pochodzą ze zlikwidowanego klasztoru w Bledzewie), późnobarokowy krucyfik oraz klasycystyczną ambonę z około 1800 r.

Kościół wpisany jest do rejestru zabytków.

Kościół ewangelicki, ob. parafialny rzymskokatolicki pw. Chrystusa Króla w Templewie

Zdjęcia nr 16, 17. Kościół ewangelicki, ob. parafialny rzymskokatolicki pw. Chrystusa Króla w Templewie

Pierwsze wzmianki na temat istnienia kościoła w Templewie pochodzą z przełomu XIV/XV w. Nowy istniejący do dziś kościół został zbudowany w 1798 r., poświęcony przez ks. Piotra Sąsiadka. Kościół murowany, jednonawowy, z węższym prezbiterium oraz transeptem od wschodu. Elewacje podzielone zostały pilastrami. Po stronie zachodniej wznosi się kwadratowa wieża, nadbudowana w 2 połowie XIX w., zwieńczona wieżyczkowymi sterczynami i ostrosłupowym, strzelistym hełmem.

Kościół wpisany jest do rejestru zabytków.

Kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. Zwiastowania NMP w Zemsku

Zdjęcia nr 18, 19. Kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. Zwiastowania NMP w Zemsku

Zemsko znane było już w XIII w. Otrzymane za wyrządzone szkody przez Stefana z Wierzbna, darowane zostało przez braci Eustachego i Wojcieszka na ręce cystersów z Doberlugu, celem założenia nowego opactwa. Bolesław Książę Wielkopolski w tym samym 1260 r. ten zapis potwierdził. W 1269 r. bp Mikołaj z Poznania darował dziesięcinę z tej wsi. Zemsko stało się siedzibą klasztoru do czasu przeniesienia opactwa do Bledzewa w początkach XV w. a przed 1418 r. Klasztor został wzniesiony z drzewa w 1285 r., a w 1578 r. został przeniesiony do Bledzewa. Zapewne wtedy przemianowano pierwotnie konwentualny kościół Zwiastowania NMP na parafialny tej wsi. Pierwszy raz wspomniano go w 1436 r. Klasztor wraz z kościołem został tu przeniesiony z okolicy Starego Dworku z powodu zamulenia Obry. Później znów z powodu braku wody przenieśli swą siedzibę do Bledzewa. W miejsce starego i zniszczonego starością kościoła, opactwo bledzewskie w 1779 r. zbudowało nowy kościół z drzewa, który w roku następnym został poświęcony. Wieżę w części zachodniej kościoła położoną dobudowano w 1836 r.

Obecny kościół późnoklasycystyczny został wzniesiony w 1899 r. pośrodku wsi, na nawsiu. Wzniesiony w miejscu starszego, drewnianego z 1784 r. Wieża została nadal ta sama. Budowla murowana z cegły ceramicznej, nietynkowana. Świątynia salowa, jednonawowa, orientowana. Korpus nawowy na planie prostokąta. Po wschodniej stronie nawy wyodrębnione prostokątne prezbiterium, we wschodnich narożach korpusu dwie, jednakowe przybudówki. Przy zachodnim szczyście korpusu nawowego masywna wieża na planie prostokąta z hełmem w kształcie ostrosłupa, zwieńczonego sterczyną w postaci kuli i krzyża. Obiekt wielobryłowy, o zróżnicowanych formach i wysokościach.

We wnętrzu zachowała się siedemnastowieczna rzeźba, przedstawiająca Matkę Boską z Dzieciątkiem oraz krucyfiks ludowy z 2 połowy XVIII w.

Kościół wpisany jest do rejestru zabytków.

• CMENTARZE

Cmentarze - jako przestrzenie ukształtowane wg reguł kulturowych, związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych, opatrzone cennymi zabytkami sztuki sepulkralnej, z zachowanym układem alejek i ścieżek cmentarnych, w otoczeniu starodrzewu, stanowią ważny element dziedzictwa kulturowego. Również cmentarze nieczynne. Obiekty te należy pielęgnować i eksponować w krajobrazie miejscowości. Niezależnie od stanu zachowania cmentarze powinny być oznakowane tablicami informacyjnymi.

Na terenie gminy Bledzew odnaleźć można kilka typów cmentarzy. Znajduje się 20 zabytkowych cmentarzy, z czego 3 to cmentarze przykościelne, 5 cmentarze komunalne, 8 cmentarzy ewangelickich, 2 cmentarze żydowskie, 1 cmentarz prawosławny - wojenny i 1 cmentarz rodowy. Wszystkie obiekty ujęte są w gminnej ewidencji zabytków.

Najstarszą nekropolią jest przykościelny cmentarz katolicki pochodzący z XIV w. usytuowany wokół kościoła filialnego ewangelickiego, ob. filialnego rzymskokatolickiego pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Chycinie. Pozostałe cmentarze pochodzą z końca XVIII w. do początków XX w.

Stan zachowania cmentarzy jest zróżnicowany. Cmentarze przykościelne i komunalne są w dobrym stanie - są uporządkowane, oznakowane, ogrodzone. Natomiast cmentarze ewangelickie, rodowy oraz żydowski w Goruńsku są w bardzo złym stanie - zatraciły pierwotny układ, są zarośnięte, zaniedbane, nieogrodzone. Trudno do nich trafić, gdyż nie są oznakowane.

Warto wspomnieć o **kaplicy grobowej Büttnerów** na cmentarzu rodowym w Goruńsku.

Zdjęcie nr 21. Kaplica grobowa Büttnerów, Goruńsko

Prowadzi do niej pięknie zakomponowana, jednak zarośnięta aleja okazałych dębów. Monumentalny grobowiec popada w ruinę. Na kolumnach zachowały się ślady jakichś mocowań. Prawdopodobnie służyły kiedyś do podtrzymywania elementów zdobniczych. Nad kolumnami wznosi się zmurzały tympanon, pod którym doczytać się można nazwiska „Büttner”. Kilka schodków prowadzi do ażurowego wnętrza mauzoleum. We wnętrzu na tylnej ścianie stoi coś na kształt amfory. W wyłożonej niedużymi kafelkami podłodze znajduje się dziura otwartej i pustej już komory grobowej.

• BLEDZEW i CYSTERSI

Metryka Bledzewska sięga VIII w., w którym w pobliskim zakolu Obry (Grądzkie) znajdował się gród warowny. W latach 1231 - 1239 książę wielkopolski Władysław Odonic uczynił nadanie 500 łanów ziemi w rejonie rzek Ponikwy i Obry, w Sokolej Dąbrowej i w pobliżu Zemska dla cystersów z klasztoru w Dobrylugu na Łużycach. Według tradycji klasztornej siedmiu mnichów z Łużyc wybrało miejsce na klasztor w 1238 roku w zakolu Obry obok Starego Dworku i przystąpiło do jego wznoszenia. Wylewy Obry, zwłaszcza jeden z 1265 r. zmusiły do przeniesienia konwentu do Zemska. Stary Dworek został na długo rezydencją opatów. W 1321 r. margrabia Waldemar nadał cystersom Bledzew i Popowo, które od 1321 r. znalazły się w granicach Wielkopolski i pozostały aż do II rozbioru Polski w 1793 r. W 1327 r. Władysław Łokietek poszerzył nadania

Cystersi od momentu powstania za podstawę bytowania uznawali rolnictwo, rzemiosło i budowanie. W okolicy Bledzewska przybyli mnichowie niemieccy, ale że w regule klasztoru obowiązywało milczenie i izolacja od otoczenia (z wyjątkiem świąt), ich pobyt tutaj nie wpływał na proces wynaradawiania Polaków. W ciągu dwóch wieków Bledzew był przykładem dobrego współżycia. Mieszkańcy korzystali z umiejętności zakonników i rozwinęli swoją wieś do rozmiarów i formy miasta. Król Kazimierz Jagiellończyk nadał w 1458 r. Bledzewowi prawa miejskie. Wtedy cystersi z całym swym dobytkiem przenieśli się z Zemska do Bledzewska. Odtąd miasto dla potrzeb lokalnych domeny klasztornej stało się centrum gospodarczym oferującym wyroby sukiennicze, piwowarskie, szewskie i inne. Do początków XVI w. opatami byli zakonnicy niemieckiego pochodzenia. Wobec szerzącej się reformacji, Zygmunt Stary podjął decyzję o obsadzeniu opactw w przygranicznych klasztorach Polakami legitymującymi się pochodzeniem szlacheckim przynajmniej od dwóch pokoleń. Opatów wybierano dożywotnio z prawem dziedziczenia, co zapewniało, że dobra klasztorne nie przechodziły w ręce innowierców. Był to czas sporów religijnych i wzrastających wpływów protestantyzmu. Klasztor w Bledzewie był ostoją katolicyzmu na tym terenie, podczas gdy sąsiednie miasta - Międzyrzecz i Skwierzyna przyjęły protestantyzm. Pozostałością po katolickich mieszkańcach gminy są liczne kapliczki przydrożne bądź ustawione przy cmentarzach.

Opatami bledzewskich cystersów bywali wybitni Polacy, wśród nich dyplomata, poeta i dworzanin królów polskich - Sebastian Grabowiecki (1592 - 1607), fundator nowego klasztoru i klasztornej kościoła. Same mury miały 264 m długości. Przylegający do klasztoru kościół mierzył 48,5 m długości. Konstytucja 3 Maja, której współtwórcą był bledzewianin Jan Dekert, uznała wszystkie miasta królewskie za wolne. Bledzew - miasto klasztorne z tego dobrodziejstwa nie skorzystał. Zrównanie praw mieszczan nastąpiło dopiero pod zaborem pruskim, kiedy zakon cystersów uległ kasacji. Stało się to w 1835 r. W 1842 r. rząd pruski wystawił na licytację kościół i klasztor, wyznaczając niewysoką cenę wywoławczą 5 tys. talarów - oraz warunek najważniejszy, że wszystkie budynki z kościołem włącznie mają być rozebrane do fundamentów. Dzisiejszy spadek pocysterski w Bledzewie obejmuje ołtarz w kościele św. Katarzyny, dzwon zegarowy, monstrancję,

krzyż pasyjny, ołtarz boczny, stalle, kilka obrazów i rzeźb. Inne pamiątki w postaci wspaniałych, starych obrazów (1641 r.) znajdują się w kościele barokowym w Starym Dworku. Sam stary dworek - letnia rezydencja opatów - stojący na wysokim brzegu Obry został w ostatnich latach kompletnie zdewastowany. Pamiątką klasztoru jest również figura Matki Boskiej na wysokim, okrągłym cokole stojąca na obrzeżu Bledzewa. W tym miejscu bowiem pochowano żołnierzy napoleońskich, którzy ranni w kampanii na Moskwę w bledzewskim klasztorze, pod opieką zakonników dożywiali swoich dni. Opat Onufry Wierzbiński przewidując kasatę, by uratować klasztor, starał się Bledzew przekształcić w wieś, ale napotkał na ostry sprzeciw mieszczan. To co nie udało się wizjonerskiemu opatowi udało się władzy ludowej. 30 sierpnia 1945 r. po reformie administracji, Bledzew pozbawiony został praw miejskich.

Biblioteka Bledzewskich Cystersów

Szacuje się, że biblioteka klasztoru w Bledzewie liczyła ok. 5 000 ksiąg. O jej zasobność dbali opaci, księgozbiór powiększały zapisy krewnych zakonników lub innych cystersów. Zasłużony dla klasztoru opat Benedykt Gurowski sprowadzał księgi z Norynbergii, Rzymu, Pragi, z Francji. Zachowały się rachunki, na pokaźne sumy za oprawę ksiąg, które także świadczą o licznych księgozbiorze.

Kilkanaście lat przed likwidacją klasztoru rząd pruski polecił dokonanie szczegółowe inwentaryzacji całego mienia, w tym biblioteki. Inwentaryzacja biblioteki nastęrczała najwięcej trudności. Dokonano więc tylko sumarycznego spisu. Materiały te zachowały się Wojewódzkim archiwum w Poznaniu. Z katalogu wynika, że w bibliotece klasztoru bledzewskiego było 3418 ksiąg, ponadto 5 w refektarzu, 34 w chórze zakonnym. Pewna liczba ksiąg znajdowała się w zakrystii oraz bibliotekach parafialnych należących do opactwa: w Bledzewie, Rokitnie, Starym Dworku, Chełsku. Łącznie więc biblioteka obejmowała ok. 5 000 dzieł bardzo cennych i rzadkich. Przewidując kasatę zakonu rozpoczęto podział zbiorów. Dnia 25 lipca 1811 r. Jan Janowski, bibliotekarz Towarzystwa Przyjaciół Nauk, wybrał dla biblioteki Towarzystwa w Warszawie 251 najcenniejszych wielotomowych dzieł, także rękopisów, z zakresu astronomii, geografii, historii, prawa, medycyny, encyklopedie i słowniki w języku polskim, łacińskim, francuskim, niemieckim i greckim.

Dni 6 maja 1820 r. Tytus Działoszyński, dziedzic Kórnika zabrał 6 pozycji, m.in. rozmyślenia i modlitwy w języku czeskim. Tytus Działoszyński poprosił ówczesnego przeora Stellerera o przekazanie niektórych ksiąg do Biblioteki Publicznej w Poznaniu, aby służyły ogółowi. Gdy przeor wyraził zgodę, Józef Łukaszewicz, bibliotekarz z Poznania wybrał odpowiednie księgi w dn. 17 września 1829 r. podpisał akt przejęcia 248 ksiąg medycznych, lingwistycznych, m.in. słownik języka tureckiego. Były wśród nich cenne manuskrypty.

W 1835 r. arcybiskup poznański zwrócił się do Ministerium der Geistlichen Angelegenheiten w Berlinie z propozycjami przejęcia pozostałego księgozbioru. Otrzymał odpowiedź, że ministerstwo samo zadecyduje o księgach. 12 września 1836 r. dr Maurycy Pinder, dyrektor Biblioteki Królewskiej w Berlinie, przejął dla tej placówki 348 dzieł w 568 woluminach, wśród nich wiele poloników i encyklopedii. Także rękopis opata Gurowskiego zawierający historię klasztoru. Resztę książek z biblioteki klasztornej przewieziono w styczniu 1843 r. do Międzyrzecza, zapewne do szkoły realnej. Tak więc bogate zbiory bledzewskie zostały rozproszone już w 1 poł. XIX w. Później dzieliły los bibliotek, do których weszły.

• OBIEKTY REZYDENCJONALNE²

Pałac w Nowej Wsi (nr 85)

Zdjęcia nr 22, 23. Pałac w Nowej Wsi (nr 85)

Pałac i zabudowania zespołu folwarcznego, powstałe w 2 poł. XIX w. i na początku XX w., usytuowane są na południowym skraju wsi. Od strony północy i zachodu pałac otacza park, a całość odgradza od budynków gospodarczych i zabudowań wsi kamiennie - ceglany mur z dwoma bramami.

W dokumencie z 1888 r. informuje się o przejęciu przez Maxa Fussa dóbr we wsi Nowa Wieś z rąk poprzedniego właściciela, Roberta Fussa. Budowę pałacu przez przedstawiciela rodziny Fuss potwierdza ozdobna litera „F” umieszczona nad wejściem głównym do pałacu. Od 1949 r. w pałacu mieściły się biura, stołówka PGR oraz pomieszczenia handlowe i klub kultury dla mieszkańców wsi. W 2005 roku obiekt wraz z parkiem został sprzedany prywatnemu właścicielowi.

Pałac powstał w 4 ćw. XIX w. Budynek utrzymany jest w stylu neorenesansu niderlandzkiego. Wzniesiony został na rzucie prostokąta, z dwoma ryzalitami od północy i południa, przy czym ten ostatni posiada na osi środkowej kolejny ryzalit, mieszczący reprezentacyjne wejście. Każda z partii ma inny układ wnętrza: część środkowa jest dwupółtraktowa, z klatką schodową na skraju traktu północnego od strony wschodniej, a oba ryzality odpowiednio: północny - dwutraktowy i południowy - trzytraktowy z sienią w trakcie środkowym. Obiekt jest trzykondygnacyjny, zamknięty dachem dwuspadowym z lukarnami ujętymi w sploty wolutowe. Na bogate ukształtowanie elewacji składa się cały repertuar form architektonicznych, związany z przyjętym stylem historycznym. Naroża budynku ujmują boniowania, a całość wieńczy gzyms koronujący. Najbardziej ozdobnie potraktowane są szczyty ryzalitów, podzielone pilastrami tokańskimi z belkowaniem i zwieńczone półokrągłymi przyczółkami ze splotami wolutowymi oraz płycinami zdobionymi motywami roślinnymi. Na każdym ze szczytów umieszczono kute, metalowe sterczyny z chorągiewkami. Portal zdobią laskowania oraz ornamenty okuciowe i kaboszony. W półokrągłym polu tympanonu umieszczono tarczę herbową ze stylizowaną literą „F”. Obecnie pałac stanowi własność prywatną. Obiekt przeszedł generalny remont, wpisany jest to rejestru zabytków.

² „Zamki, dwory i pałace województwa lubuskiego”, Praca zbiorowa - redakcja: Barbara Bielinis-Kopeć i Błażej Skaziński
Wydawnictwo: WUOZ Zielona Góra 2007

Pałac w Osiecku (nr 65)

Zdjęcia nr 24, 25. Pałac w Osiecku (nr 65)

Pałac wraz z zabudową folwarczną i nieistniejącym dziś parkiem po północno - wschodniej stronie, znajduje się w centralnej części wsi, na wschód od kościoła. Fasadą zwrócony jest w stronę prostokątnego dziedzińca, przez który prowadzi dojazd do pałacu. Rozległy dziedziniec wyznaczają zabudowania gospodarcze, rozlokowane na jego skrajach.

Od średniowiecza, dokładnie od 1360 r., wieś nieprzerwanie była własnością cystersów z Bledzewa, którzy odkupili Osiecko od frankfurckiego mieszczanina Hockmana. O istnieniu folwarku świadczy wzmianka z 1704 r., gdzie zawarto informację o przekazaniu przez opata Józefa Gurowskiego wsi Osiecko prepozyturze w Rokitnie. W 1835 r. po kasacie klasztoru utworzono z majątku domenę państwową, którą od 1845 r. dzierżawił polski ziemianin Alkiewicz.

Pałac, jak i nowa zabudowa folwarku, powstały ok. 1850 r., dlatego właśnie z Alkiewiczem należy wiązać rozbudowę majątku. Kolejni dzierżawcy dworu to w 2 poł. XIX w. L. Vollmar i w okresie międzywojennym Ernest Żychliński, który rozbudował folwark. Po 1945 r. majątek upaństwowiono. Do 1992 r. istniał tu PGR, następnie został przejęty przez Agencję Własności Rolnej Skarbu Państwa.

Obecnie pałac i zespół folwarczny stanowi własność prywatną.

Pałac to założony jest planie prostokąta, jest dwukondygnacyjny, nakryty dachem dwuspadowym o pokryciu ceramicznym z dachówki karpiówki. W elewacji północnej, od strony dawnego parku, znajduje się piętrowy ryzalit, zwieńczony trójkątnym tympanonem. W ryzalicie umieszczono wejście do dworu, w otworze zamkniętym półokrągło. Wyżej znajduje się okrągłe okno klatki schodowej. Przy elewacji zachodniej umieszczono przybudówkę z wejściem do piwnic. Do głównego wejścia prowadzą zewnętrzne schody granitowe z ceglanyimi, tynkowanymi balustradami w formie splotów zakończonych ślimacznicami. Pozostałością pierwotnego wyposażenia są schody z balustradą o formach neoklasycystycznych.

Po 1945 r. pałac został adaptowany na biura i mieszkania pracowników PGR. Wówczas dokonano wielu prac, których skutkiem jest częściowa dewaloryzacja zabytkowego budynku. Przede wszystkim, wymieniono stolarkę drzwi i okien, zmieniając kształt zamknięcia otworu głównego wejścia z półokrągłego na prostokątne. Wnętrze podzielono ściankami działowymi, likwidując resztki oryginalnego wystroju. Ingerowano również w otoczenie pałacu. Zlikwidowano niemal całkowicie park, a nieopodal elewacji tylnej posadowiono wygradzony budynek hydroforni.

Obiekt wpisany jest to rejestru zabytków.

Rezydencja Opatów - dwór w Starym Dworku (nr 34)

Zdjęcie nr 26. Rezydencja Opatów - dwór w Starym Dworku (nr 34)

Dwór położony jest w zachodniej części wsi, w sąsiedztwie zakola rzeki Obry, do której sięga park dworski. Dwór wraz z kościołem stojącym na nawsiu, pośrodku miejscowości, tworzy kompozycję osiową, niegdyś połączoną budynkiem wieży bramnej, rozebranej w początkach XX w. Wygląd wieży znany jest z opisu oraz skróconej inwentaryzacji wykonanej w 1903 r. Za dworem rozciągał się tarasowy ogród, przez co siedziba opatów w Starym Dworku urastała do rangi miniaturowej rezydencji reprezentacyjnej w typie *entre cour et jardin*, wzbogaconej bryłą kościoła.

Wieś od 1312 r. należała do konwentu cystersów w Bledzewie. Możliwe, że we wsi od początku mógł istnieć dwór przy tamtejszym folwarku, bo gdy w 1560 r. zaistniała potrzeba ulokowania na uboczu ustępującego opata, który zrezygnował z funkcji ze względu na podeszły wiek, na siedzibę emeryta przeznaczono dwór w Starym Dworku. Pierwszym rezydującym tutaj opatem był Piotr Mitrega z Lwówka, który w 1560 r. otrzymał wieś wraz z istniejącym już folwarkiem w dożywocie od swego następcy, opata Piotra Kamińskiego. Pomimo konfiskaty dóbr klasztornych w 1796 r. ostatni z użytkowników - opat Onufry Wierzbiański - przebywał w Starym Dworku do 1803 r., kiedy zamienił się na majątek w Rokitnie z pruskim dzierżawcą Bornemannem. Od tego czasu posiadłość była dzierżawiona.

Po 1945 r. dwór służył jako budynek administracyjny miejscowego PGR, a od 1980 r. obiekt nie jest użytkowany i niszczeje. W 2002 r. został sprzedany prywatnemu właścicielowi. Obecnie popada w ruinę.

Pierwotna rezydencja była zapewne drewniana. Dopiero opat Michał Józef Loka rozpoczął prace zmierzające do przebudowy całości w konstrukcji murowanej i krótko przed swoją śmiercią nakazał gromadzić materiały budowlane dla nowego kościoła. Obecna siedziba opatów została wzniesiona w 3 ćw. XVIII w. za opata Franciszka Rogalińskiego. Za autora przebudowy można uważać Antoniego Hoehne, twórcę projektu kościoła klasztorowego w Bledzewie.

Dwór jest parterowy, jedynie środkowa część ryzalitów posiada dwie kondygnacje. Budynek założony został na planie wydłużonego prostokąta, urozmaiconego ryzalitami pośrodku dłuższych elewacji i małą przybudówką od północy mieszczącą schody do piwnicy. Elewacja główna jest dwunastoosiowa z cokołem i gzymsem koronującym. Środkowy, trójosiowy ryzalit, rozczłonkowany jest przez dwie kondygnacje pilastrów tokańskich, na parterze ustawionych ukośnie, które kreślą miękko linię wklęsło - wypukłą. Wyżej ryzalit wieńczy trójkątny tympanon z kamiennymi, rokokowymi wazonami na szczycie i na narożach. Reszta elewacji jest niepozorna. Okna podkreślają

opaski i wygięte gzymsy nadokienne. Kapryśna forma dynamicznego, falującego belkowania w dolnej części ryzalitu, zestawiona z uspokojoną partią piętra, plasują budynek w nurcie architektury śląskiego baroku o proweniencji czeskiej. Ten skromny, lecz o pełnych harmonii proporcjach dworek, tworzy wraz z kościołem, w zamyśle zleceńodawców, rezydencję prawdziwie wiejską, niepozorną, właściwą dla stylu życia pełnego ascezy i medytacji, jaki powinien cechować opata zakonu cystersów.

Obiekt wpisany jest to rejestru zabytków.

• PARKI

Gmina Bledzew nie bogata jest w formy zaprojektowanej zieleni, czyli parki. Są to założenia dworskie/pałacowe pochodzące z XIX w. Na terenie gminy znajduje się 6 zabytkowych parków, z czego 1 w Nowej Wsi wpisany jest do rejestru zabytków. Są to parki w miejscowościach: Chycina, Goruńsko, Nowa Wieś, Osiecko (ogród dworski), Popowo (ogród dworski), Stary Dworek.

Stan zachowania parków określić można jako średni. W większości parków układy alei są czytelne, w mniejszym lub większym stopniu zachowały pierwotny drzewostan, jednak zagospodarowanie przestrzenne terenu parków jest średnie.

• ZABYTKI TECHNIKI

Elektrownia wodna w Bledzewie

Zdjęcie nr 27. Elektrownia wodna w Bledzewie

Projekt budowy elektrowni przepływowej opracowała w 1905 r. berlińska firma Havested und Contag, specjalizująca się w budownictwie wodnym, służącym celom energetycznym. Inwestorem budowy była spółka, samorządowe zakłady okręgowe wielopowiatowe z o.o., występująca pod nazwą „Uberlandzentrale: Birnbaum-Moseritz und Schwerin A.G.” ok. 1909 r. Budowę stopnia wodnego i elektrowni rozpoczęto w 1906 r. Odbioru robót dokonano 15 maja 1911 r. i tę datę można uznać za początek działania elektrowni, chociaż rozruch zakładu i produkcji energii datuje się tutaj już od końca 1910 r.

Elektrownia wodna „Bledzew” stanowi reprezentatywny przykład modelu hydroelektrowni przepływowej z początku XX w. Utrzymano oryginalny model stopnia wodnego i związanych z nim budowli technicznych, wyposażenie maszynowni (pochodzące z 1910 r.). Współcześnie funkcjonuje jako elektrownia szczytowa, produkując energię elektryczną dla sieci ogólnej. Stopień wodny Bledzew, obok walorów historycznych i technicznych, stanowi istotny czynnik kształtujący krajobraz kulturowy. Walory elektrowni doceniają elektrycy. W końcu lat 80-tych XX w. rozpoczęto gromadzić w hali maszynowni (w miejscu zdemontowanego w 1969 r. hydrozespołu Nr 3) różne maszyny elektryczne i aparaturę kontrolno - pomiarową, transformatory, wyłączniki i odłączniki, izolatory,

a także ikonografię, pochodzące z elektrowni wodnych ZE Gorzów: Gucisz, Kamienna, Międzylesie oraz z samego Bledzewa, pozyskane w trakcie prac modernizacyjnych prowadzonych w elektrowniach wodnych w latach 80-tych XX w. Stworzono w ten sposób możliwość ochrony aktywnej wielu ruchomości, eksponowanych przy tym w hali, w której wciąż pracują hydrozespoły z 1910 r. Maszynownię i wzbogacającą ją ekspozycję udostępnia się sporadycznie zorganizowanym grupom.³

Most przechylno - przesuwny K804 na rzece Obrze w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego w Bledzewie

Zdjęcie nr 28. Most przechylno - przesuwny K804 na rzece Obrze w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego w Bledzewie

Most przechylno - przesuwny K804 na rzece Obrze został zbudowany w latach 1935 - 1937. Stanowi on element fortyfikacyjny Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego. Jest to rolkowy most uchylno - przesuwny o symbolu K804, ulokowany na nieukończonym kanale fortecznym Obrze. Różni się od mostu właściwego ułożoną z grubych dębowych desek (dyli) nawierzchnią. Po zwolnieniu rygli przęsło mostu pod własnym ciężarem przechylało się, a następnie przetaczało w tył, chowając do komory pod jezdnią. Maszynownię ukryto w specjalnym schronie ze stanowiskiem obserwacyjnym, do jego obsługi wystarczał jeden człowiek. Na drodze przed mostem umieszczono szlaban przeciwpancerny oraz bariery z szyn kolejowych. Most zachowany jest do dziś w dobrym stanie, ale pozbawiono go możliwości ruchu murując pod przęsłem filary podtrzymujące. Wokół mostu fortecznego znajdują się drewniane bale wbite w ziemię stanowiące dodatkową zapórę przeciwpancerną (tzw. zęby hipopotama).

---

³ <http://www.lwkz.pl/web/monument/show/id/349/letter/B/location/1> (data dostępu 01.07.2019 r.)

Most zwodzony - obrotowy D812 na Kanale Taktycznym 813 w Zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego w Starym Dworku

Zdjęcie nr 29. Most zwodzony - obrotowy D812 na Kanale Taktycznym 813 w Zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego w Starym Dworku

Most w Starym Dworku o nazwie D 812, to jeden z dwóch mostów obrotowych w obrębie Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego. Ten rozbudowany system niemieckich fortyfikacji został stworzony w latach 1934 - 1944. Most jako jedyny w zespole MRU nie posiada przeszkód przeciwpancernych i schronów bojowych.

Most znajduje się nad rzeką Obrą, na drodze pomiędzy Starym Dworkiem a osadą Górka. Jest to most jedoprzęsłowy, wykonany w konstrukcji mieszanej, zwodzony, z przęsłem obrotowym. Został posadowiony na dwóch przyczółkach brzegowych z rozbudowanymi ławami podłożyskowymi. W przyczółku po zachodnim brzegu znajduje się komora mechanizmu zwodzenia. Przęsło zostało wykonane w konstrukcji stalowej, o drewnianej jezdni, ułożonej na stalowych belkach. Przyczółki żelbetowe, o surowych, betonowych elewacjach, wzmocnione ścianką Larsena. Przęsło wyposażono w stalowe bariery o prostej formie. Zwodzenie mostu odbywało się za pomocą mechanizmu poruszanego ręcznie. Przęsło przesuwało o 90 stopni, a w położeniu otwartym układano wzdłuż zachodniego brzegu rzeki. Długość mostu to ok. 52 m, długość przęsła to ok. 23 m. Obecnie mechanizm zwodzenia jest trwale unieruchomiony.

Międzyrzecki Rejon Umocniony (MRU)

Międzyrzecki Rejon Umocniony (MRU) system umocnień stworzony przez Niemców w latach 1934 - 1944 dla ochrony wschodniej granicy Rzeszy (Bramy Lubuskiej i przedmościa odrzańskiego). Zlokalizowany w województwie lubuskim, nieopodal Międzyrzecza.

MRU składa się z trzech odcinków różniących się pod względem charakterystyki geograficznej otoczenia i nasyceniem obiektami fortyfikacyjnymi. Odcinek północny opiera się o rzekę Wartę pod Gorzowem Wielkopolskim, gdzie styka się z południową flanką Wału Pomorskiego i kończy w okolicach miejscowości Kursko i Pieski. W latach 30. minionego wieku Niemcy wybudowali tutaj kilka potężnych bunkrów. Tzw. panzerwerki tworzyły grupę warowną Ludendorff, która była ważnym ogniwem Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego. Broniła drogi na Kostrzyn i przesłaniała od północy centralny odcinek MRU. Jej patronem był jeden z najlepszych niemieckich dowódców z okresu pierwszej wojny światowej Erich Ludendorff. Żelbetowe bunkry miały po kilka poziomów. W ich podziemiach znajdowały się magazyny, koszary i maszynownie. Zostały wysadzone po drugiej wojnie, obecnie to malownicze ruiny.

Najciekawszą fortyfikacją położoną na terenie gminy Bledzew są z pewnością pancernie grupy warownej Ludendorff w rejonie Starego Dworku w postaci sześciu bunkrów usytuowanych na szczycie stromej skarpy nad Obrą połączonych w jedną całość.

Spis obiektów z MRU z terenu gminy Bledzew przedstawiony został poniżej w Tabeli nr 1.

Tabela nr 1. Elementy Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego na terenie gminy Bledzew

MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	NR DZ.	OBIEKT	DATOWANIE
Bledzew	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny		stanowisko bojowe 824 a (520) jednokondygnacyjne w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	1935 r.
Bledzew	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	1054/2	stanowisko bojowe Pz. W. 817 dwukondygnacyjne z grupy warownej Roon w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	lata 1936-1937
Bledzew	ul. Sportowa	1082/3	most przechylny-przesuwany K804 na rzece Obrze w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	lata 1935-1937
Chycina	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	2032/2	stanowisko bojowe Pz. W. 811 (519) dwukondygnacyjne w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	lata 1935-1936
Chycina	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	2023/2	stanowisko bojowe Pz. W. 814 dwukondygnacyjne z grupy warownej Moltke w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	lata 1936-1937
Oberski Młyn	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	2159/6, 2183/3	stanowisko bojowe Pz. W. 876 jednokondygnacyjne w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	1938 r.
Oberski Młyn	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	2160/1, 2160/3	stanowisko bojowe Pz. W. 877 jednokondygnacyjne w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	1938 r.
Stary Dworek	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	141	kanał taktyczny 813 w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	1938 r.
Stary Dworek	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	31, 156/5	kanał taktyczny 815 a w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	1938 r.
Stary Dworek	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	141	most obrotowy D 812 na kanale taktycznym 813 w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	
Stary Dworek	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	145/28	stanowisko bojowe 845 (521) dwukondygnacyjne w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	1935 r.
Stary Dworek	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	2261	stanowisko bojowe Pz. W. 850 jednokondygnacyjne w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	1938 r.
Stary Dworek	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	2239	stanowisko bojowe Pz. W. 859 jednokondygnacyjne w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	1938 r.
Stary Dworek	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek	2238/1	stanowisko bojowe Pz. W. 861 jednokondygnacyjne w zespole	1938 r.

	północny		Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	
Stary Dworek	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	2219	stanowisko bojowe w zespole jednokondygnacyjne w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	1938 r.
Stary Dworek	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	2200/4	stanowisko bojowe w zespole jednokondygnacyjne w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	1938 r.

Do zabytków techniki z terenu gminy Bledzew należą także:

- Zespół kolejowy w Popowie (nr 1)

Zespół powstał w latach 1900 - 1910. Składa się z budynku przystanku kolejowego, budynku gospodarczego oraz szaletu miejskiego.

- **Dworzec kolejowy w Templewie** pochodzi z lat 1900 - 1910. W zespole dworca znajduje się **wieża ciśnień** z 1913 r. Budynki wykonane z surowej cegły ceramicznej w jasnożółtym kolorze. Wieża o konstrukcji ceglanej, wybudowana na planie ośmiokąta, posiada jeden stalowy zbiornik na wodę. Głowica wieży konstrukcji szachulcowej, dach najprawdopodobniej kryty jest łupkiem.

- **Młyn pocysterski, ob. dom, pl. Klasztorny 3 w Bledzewie**, pochodzi z 1 poł. XIX w., wpisany jest do rejestru zabytków. Jest to budynek tzw. młyna słodowego

- **Młyn, ul. Młyńska 3**, pochodzi z ok. 1910 r. jest to młyn wodny konstrukcji szkieletowej. Jest to obiekt piętrowy, zbudowany na rzucie prostokąta.

- **Młyn w Zemsku**, murowany w zespole folwarcznym, pochodzi z ok. 1900 r.

- **Gorzelnia w Starym Dworku (nr 34)** powstała w ok. 1900 r. Budynek składa się z szeregu prostopadłościennych, zwartych ze sobą budynków, przykrytych dachami wielospadowymi. Budynek wzniesiony został w tradycyjnej, murowanej konstrukcji, z cegły pełnej na zaprawie cementowo - wapiennej. Dachy wykonane w konstrukcji drewnianej, pokrycie stanowi papa na odeskowaniu. W większości zmienione otwory okienne z współczesną stolarką okienną. W skład zespołu gorzelnii wchodzi przylegająca od zachodu część mieszkalna. Całość obiektu znacznie zmieniona. Produkcja spirytusu zakończyła się w 1997 r., obiekt jest nieużytkowany.

- **Gorzelnia w Osiecku (nr 75)** powstała w ok. 1910 r. jako budynek produkcyjny. Z czasem został powiększony o dobudówki, utrzymane w podobnej stylistyce. Budynek założony na planie wydłużonego prostokąta, składa się z dwóch zwartych elementów, powiększone o niewielkie przybudówki. Bryła rozczłonkowana. Obiekt zróżnicowany - jedno i dwukondygnacyjny. Wyższa bryła przykryta dachem czterospadowym o niewielkim nachyleniu, niższa - dachem pulpitowym. Obiekt z surowej cegły ceramicznej w jasnożółtym kolorze. Elewacje skromne pozbawione detalu architektonicznego. Zachowana stolarka okienna. Nie zachowało się wyposażenie techniczne.

- **Remizy strażackie** powstałe w latach 1900 - 1921 znajdują się w miejscowościach Chycina, Popowo i Sokola Dąbrowa.

• KAPLICZKI, FIGURY PRZYDROŻNE

Kapliczki stanowią trwały element polskiego krajobrazu. Są znakiem wiary przodków, elementem ich kultury i wierności tradycji. Często są świadkami historii ziem, świadectwem szczególnych wydarzeń. Powstawały spontanicznie, jako przejaw zbiorowej lub prywatnej inicjatywy. Najstarsze były budowane z inicjatywy elit społecznych, dopiero później stały się domeną kultury chłopskiej. Są dziełami różnej jakości, poczynając od rutynowych warsztatów doby baroku, poprzez spontaniczne dzieła twórców ludowych, aż po wyroby współczesne. Należą do obiektów ruchomych, ale są połączone na stałe z gruntem, funkcjonując w otwartej przestrzeni.

Do gminnej ewidencji zabytków zostało wpisanych 18 kapliczek, w tym 2 wpisane są do rejestru zabytków ruchomych. Można wyróżnić kapliczki latarniowe, słupowe/kolumnowe i figury wolnostojące. Na terenie gminy najwięcej jest różnego rodzaju kapliczek latarniowych, które pochodzą głównie z 4 ćw. XIX w.

Kapliczki latarniowe - mają formę czworoboku z prześwitami lub wnękami ustawionego na czworobocznym słupie lub okrągłej kolumnie, z płytkami, płaskorzeźbionymi wnękami, z wyodrębnioną ażurową latanią, nakryta daszkiem, często zakończona żeliwnym krzyżem, w środku znajduje się krzyż lub figurka. Ten typ kapliczek przypomina formą latarnie umarłych. Miejsce kaganków zapalanych nocą, z czasem zajęty figury świętych.

Zdjęcia nr 30, 31, 32, 33. Kapliczki latarniowe z terenu gminy Bledzew

Figury wolnostojące, czyli figury Chrystusa, Matki Bożej albo świętych ustawione na cokole. Niekiedy przybierają formę kolumn.

Zdjęcia nr 34, 35, 36, 37. Figury wolnostojące z terenu gminy Bledzew

Zdjęcia nr 38, 39. Figury wolnostojące z terenu gminy Bledzew

Figura na cmentarzu wojennym, ul. Starodworska w Bledzewie (zdjęcie nr 34) - kamienna figura z 1811 r., wieńcząca wysoką kanelowaną kolumnę, ustawiona w na miejscu dawnego cmentarza wojennego. Stojąca Matka Boska (orantka), ukazana w długiej sukni, z długim płaszczem nałożonym na ramiona i z dłońmi uniesionymi do góry. Dookoła głowy aureola z ośmiu gwiazdek. Kolumna Maryjna pochodzi z czasów kampanii napoleońskiej, a wzniesiono ją na mogile rosyjskich żołnierzy. W tym czasie funkcjonował w Bledzewie szpital urządzony przez miejscowych cystersów. Leczone w nim uczestników walk z wojskami napoleońskimi. Pod figurą spoczywa 87 rosyjskich żołnierzy - ofiar kampanii napoleońskiej.

Pomnik św. Jana Nepomucena, Rynek w Bledzewie (zdjęcie nr 35) - kamienna figura barokowa św. Jana z 2 ćw. XVIII w. Ustawiona na rynku, w pobliżu kościoła pw. św. Katarzyny. Umieszczona na wysokim czworobocznym, pobielonym postumencie. Święty ubrany w sutannę i komżę ozdobioną koronką, z nałożoną na ramiona peleryną, trzymający w rękach oparty o lewe ramię krucyfiks z wystającą spod spodu palmą. Na głowie biret, dookoła aureola z zachowanych czterech gwiazdek (zamiast pięciu). Figura wpisana jest do rejestru zabytków ruchomych.

Figura Matki Boskiej w Nowej Wsi (zdjęcie nr 36) - kamienna figura z 2 poł. XIX w., wieńcząca kolumnę z głowicą zdobioną motywami roślinnymi, ustawioną na czworościennym postumencie z płycinami, zakończonym gzymsem. Matka Boska przedstawiona w pozycji stojącej iw lewej ręce trzymająca lilię, zaś prawą dotykająca otwartego serca. Pomnik maryjny ogrodzony ozdobnym, żelaznym płotkiem z bramką. Figura wpisana jest do rejestru zabytków ruchomych.

Figura św. Wawrzyńca w Popowie (zdjęcie nr 37) - kamienna figura z 2 poł. XIX w., ustawiona przy neogotyckim kościele filialnym pw. św. Jana Chrzciciela, na wysokim, czworościennym postumencie. Postument murowany z cegły, otynkowany i pomalowany na biało. Święty ubrany w strój diakona, w prawej ręce trzymający palmę, a w lewej uchwyt żelaznej kraty, opartej o schodkowe zwieńczenie postumentu. Nad głową promienista aureola.

Kolumna maryjna w Starym Dworku (zdjęcie nr 38) - kamienna barokowa figura z końca XVIII w. przedstawiająca Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny, ustawiona przy drodze do Zemska, na szczycie dwuczłonowego murowanego postumentu, a ukazana jako postać w silnie pofałdowanej sukni, w towarzystwie dwóch aniołków, z podniesionymi do góry, szeroko rozłożonymi rękoma. Na niższym członie postumentu dwie figury, jedna przedstawiająca św. Jana Nepomucena, trzymającego krucyfiks przyściśnięty do prawego ramienia. Pomnik z figurą Maryi został postawiony w XVIII w.

dzięki fundacji cystersów z klasztoru w pobliskim Bledzewie. Do niedawna znajdowała się w złym stanie technicznym (odpadający tynk z ceglanego postumentu, utracone głowy postaci męskich, korozja rzeźb). Przed kilku laty cały pomnik został poddany zabiegom konserwatorskim. Figura wpisana jest do rejestru zabytków ruchomych.

Figura Matki Boskiej w Zemsku (zdjęcie nr 39) - kamienna figura z XIX w. ustawiona na niskiej kolumnie, wieńczącej wysoki czworościenny postument z płycinami, zakończony gzymsem. Rzeźba przedstawia Matkę Boską w koronie, w lewej ręce trzymającą małego Jezusa, a w prawej berło. Postument i kolumna pokryte białą farbą, szaty Maryi białą i niebieską, berło i korona złotą. Farba złuszczone, niektóre elementy pomnika spękane (2012 r.). Figura otoczona ozdobnym, żelaznym płotkiem, ustawionym na ceglanej podmurówce.

Kapliczki kolumnowe - wysokie, kamienne kolumny lub wielokondygnacyjne struktury zwieńczone krzyżem lub figurą świętej osoby.

Zdjęcie nr 40. Kapliczka kolumnowa, Sokola Dąbrowa

5.3.1. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Jest to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, także umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Obowiązkiem władz gminy jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa.

Oprócz obfitującej w wydarzenia historii gminy wpisującej się w historię regionu świadectw kultury materialnej (rozwój urbanistyczny, ruralistyczny, architektura, budownictwo, przemysł), na krajobraz kulturowy składają się również wartości niematerialne, stanowiące trwałe dziedzictwo kulturowe regionu, które powinno być kultywowane i zachowane dla następnych pokoleń.

Charakterystyczna jest religijność tutejszego społeczeństwa ujawniająca się w dbałości o wszelkie obiekty sakralne, również kapliczki przydrożne i krzyże, przy których odbywają się np. niektóre wiejskie nabożeństwa, opierają się lokalne wierzenia, które stanowią miejsca kultu.

Tradycje ludowe prezentowane są głównie na imprezach lokalnych, takich jak dożynki, czyli święto plonów, czy na imprezach o zasięgu regionalnym jak festyny. W gminie dożynki obchodzone są hucznie. Obchodom tym towarzyszą śpiew zespołów ludowych, tańce, liczne wystawy, kiermasze i konkursy. W trakcie dożynek organizowany jest wymarsz korowodu dożynkowego, ceremoniał dożynkowy oraz wybierany jest najładniejszy wieniec dożynkowy.

Działalność w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz kształtowania współczesnego środowiska kulturowego na terenie gminy Bledzew prowadzą:

Biblioteka Publiczna, Bledzew ul. Rynek 9, Bledzew - w jej siedzibie można uzyskać informację z zakresu turystyki. Biblioteka służy rozwijaniu i zaspakajaniu potrzeb czytelniczych i informacyjnych mieszkańców, upowszechnianiu wiedzy i nauki, rozwojowi kultury, dba o sprawne funkcjonowanie sieci bibliotecznej i systemu informacyjnego na terenie gminy. Biblioteka ma filie w Goruńsku, Sokolej Dąbrowie i Templewie.

Koło Gospodyń Wiejskich (KGW) w Bledzewie, w Templewie - przy KGW w Bledzewie działa zespół śpiewaczy „Bledzewiaczy”, tworzony przez panie należące do koła oraz panów z Bledzewa i Zemska. Przy KGW w Templewie działa zespół śpiewaczy „Pod Kasztanem”. Kolejnym zespołem działającym na terenie gminy Bledzew jest zespół „O Sole Mio” z Goruńska

W gminie działa także zespół taneczny „RELAX”. W zespole tańczą dzieci z placówek oświatowych położonych na terenie naszej gminy.

Na terenie gminy organizowane są wydarzenia o charakterze kulturalnym i rozrywkowym. Do najważniejszych, cyklicznych imprez można zaliczyć:

- **Dożynki Gminne**, czyli święto plonów, odbywa się ceremoniał dożynkowy, wybierany jest najładniejszy wieniec dożynkowy oraz odbywa się część rozrywkowa.
- **Jarmark Cysterski** - organizowany jest co roku na początku lipca w Bledzewie, który nawiązuje w swej formie i treści do średniowiecznych jarmarków cysterskich. Impreza odbywa się na stadionie. Jedną z atrakcji tej imprezy jest Bieg Cysterski zaliczany do Grand Prix województwa lubuskiego. W programie imprezy znajdują się również pokazy walk rycerskich i średniowieczna biesiada.

• TURYSTYKA

Turystyka i rekreacja stanowią dynamicznie rozwijające się funkcje w gminie. Rozwojowi funkcji na terenie gminy Bledzew, oprócz istotnych walorów przyrodniczo - krajoznawczych, sprzyja dostępność komunikacyjna oraz gęsta sieć szlaków turystycznych rowerowych i pieszych. Na terenie gminy znajduje się kilka obiektów prowadzących działalność wypoczynkowo - noclegową, w tym gospodarstwa agroturystyczne.

Na terenie gminy Bledzew jedną z atrakcji są atrakcyjne do wypoczynku jeziora. Jeziorami tymi są: Jezioro Chycińskie z leśnym polem biwakowym oraz ośrodkiem szkoleniowym Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu z całym zapleczem do uprawiania sportów wodnych, jezioro Cisie (Czyste) z pierwszą klasą czystości wody, Zalew Bledzewski położony malowniczo wśród wysokich skarp, które są zalesione i atrakcją turystyczną w postaci ciągle działającej elektrowni wodnej z 1911 r. oraz ośrodkiem wypoczynkowym i terenem przeznaczonym pod budownictwo letniskowe. Znajduje się tutaj także jezioro Długie, nad brzegami którego posadowione są liczne domki letniskowe oraz jezioro Lipawki. Wszystkie te akweny wodne są bogate w ryby, a tereny położone wokół nich doskonale nadają się do uprawiania turystyki.

Inną jakże ważną atrakcją turystyczną położoną na terenie gminy jest północny odcinek Międzyrzeckiego Rejonu Umocnień, który w czasie trwania II Wojny Światowej miał stanowić podstawową część umocnień wschodniej Rzeszy, a prace przy jego budowie odbywały się w połowie lat trzydziestych. Wielkość MRU porównywalna jest do legendarnej linii Maginota we Francji. Wielką atrakcją Bledzewa są wykopaliska prowadzone na terenie byłego klasztoru cystersów.

Innymi ciekawymi obiektami obronnymi wchodzącymi w skład MRU, a położonymi na terenie gminy jest most obrotowy w Starym Dworcu oraz most uchylno przesuwany (rolkowy) na kanale Obry w Bledzewie.

Przez teren gminy przebiega wiele szlaków turystycznych - piesze, rowerowe, kajakowe, które swym uczestnikom dostarczają wielu wrażeń. Szlakami tymi są:

Szlak turystyczny I Skwierzyna - Lubniewice - niebieski szlak, pieszy ze Skwierzyny przez Bledzew do Lubniewic lub odwrotnie, dzielą ten spacer dwa odcinki:

- I odcinek Skwierzyna - Bledzew 15,9 km - szlak przechodzi przez Stary Dworek - Leśniczówkę, wzdłuż malowniczych meandrów rzeki Obry, obok ruin bunkrów z czasów II wojny światowej i ciągu stawów hodowlanych docierając do Bledzewa od strony północnej;

- II odcinek Bledzew - Lubniewice 14,6 km - szlak ciągnie się z Bledzewa drogą polną, aż do wsi Osiecko - Pniewo przebiegając obok dawnego folwarku dworskiego i zabudowań starego młyna. następnie drogami leśnymi dociera do zabudowań Lubniewic.

Szlak turystyczny II Skwierzyna - Międzyrzecz - początek szlaku pokrywa się za szlakiem pierwszym, a w Bledzewie skręca się do Chyciny i wzdłuż jeziora Długiego ciągnie się przez Zamostowo do Międzyrzecza.

Szlak turystyczny III Międzyrzecz - Bledzew - Międzyrzecz - jest to najdłuższy szlak pieszy na terenie gminy. Długość jego trasy wynosi 58 km. Zaczyna się w Międzyrzeczu następnie dochodzi do Ośrodka Wypoczynkowego w Głębokim, stąd drogami śródleśnymi dochodzi do wsi Gorzyca, następnie wzdłuż Zalewu Bledzewskiego prowadzi do Bledzewa. Z Bledzewa drogami wśród pól i lasów dochodzi do wsi Goruńsko a następnie do wsi Chycina położonej nad malowniczym jeziorem o takiej

samej nazwie. Z Chyciny poprzez Kursko Stare i wieś Pieski dochodzi do wsi Kęszyca i wsi Nietoperek. Następnie przez Bobowicko wraca do Międzyrzecza.

Europejski Szlak Rowerowy R-1 - Szlak cysterski. Pętla wielkopolsko-lubuska - trasa turystyczna łącząca obiekty Zakonu Cystersów. Szlak, który jest ściśle związany z obecnością cystersów na tych ziemiach od XIII w. Dzisiaj zabytkowe budowle kościołów i klasztorów są niezwykle atrakcją turystyczną.

Europejski Szlak Pieszy E-11 - europejski długodystansowy szlak pieszy.

Szlak kajakowy - jeden z najpiękniejszych szlaków kajakowych w kraju, którego kierunek i bieg wyznacza rzeka Obra.

5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Bledzew funkcjonują dwie z ww. form, jest to wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

5.4.1. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Bledzew znajduje się 27 zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Tabela nr 2), w tym 1 stanowisko archeologiczne. Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy Bledzew. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim - rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela nr 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Bledzew

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	NR DZIAŁKI	OBIEKT	NR I DATA REJESTRU ZABYTEKÓW
1	Bledzew	pl. Klasztorny 3	498	młyn pocysterski, ob. dom	nr 597 z dnia 20.06.1963 r. oraz L-415/A z dnia 16.11.2010 r.
2	Bledzew	pl. Wiosny Ludów 4	431	dom	nr 851 z dnia 15.02.1964 r.
3	Bledzew	ul. Kościelna 5	355/1	dom	nr 852 z dnia 15.02.1964 r.
4	Bledzew	ul. Kościelna 6	399/1, 399/2	dom	nr 853 z dnia 15.02.1964 r.
5	Bledzew	ul. Kościuszki 2	381	dom	nr 854 z dnia 15.02.1964 r.
6	Bledzew	ul. Kościuszki 7	334	dom	nr 855 z dnia 15.02.1964 r.
7	Bledzew	ul. Kościuszki 10	330	dom	nr 856 z dnia 15.02.1964 r.
8	Bledzew	ul. Kościuszki 25	343	dom	rejestr zabytków nr 857 z dnia 15.02.1964 r.
9	Bledzew	ul. Kościuszki	391	kościół parafialny rzymskokatolicki pw. św. Katarzyny	nr 184 z dnia 16.03.1961 r. oraz nr KOK-I-15/76 z dnia 22.10.1976 r.
10	Bledzew	ul. Rycerska 6	415/1, 415/2	dom	nr 858 z dnia 15.02.1964 r.
11	Bledzew	ul. Rynek 1	422/2	dom	nr 784 z dnia 15.02.1964 r.
12	Bledzew	ul. Rynek 2	422/1	dom	nr 847 z dnia 15.02.1964 r. oraz nr KOK-I-135/76 z dnia 19.11.1976 r.
13	Bledzew	ul. Rynek 4	369/2	dom	nr 848 z dnia 15.02.1964 r.
14	Bledzew	ul. Rynek 7	383	dom (ruina)	nr 849 z dnia 15.02.1964 r.
15	Bledzew	ul. Rynek 8	384	dom	nr 850 z dnia 15.02.1964 r.
16	Nowa Wieś	85	501/18	pałac	rejestr zabytków nr L-187/A z dnia 29.11.2005 r.
17	Nowa Wieś	85	501/18	park pałacowy	nr L-187/A z dnia 29.11.2005 r.
18	Nowa Wieś		137	kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. św. Anny	nr 779 z dnia 15.02.1964 r.
19	Osiecko	4	63/6	zajazd, ob. dom	nr 2138 z dnia 08.05.1971 r.
20	Osiecko	65	247/10	pałac	nr 2137 z dnia 08.05.1971 r.
21	Osiecko	80	58	kościół filialny pw. św. Mikołaja	nr 780 z dnia 15.02.1964 r.
22	Sokola Dąbrowa	27	154	kościół ewangelicki, ob. parafialny rzymskokatolicki pw. Wniebowzięcia NMP	nr 2144 z dnia 08.05.1971 r.
23	Stary Dworek	34	144/22	dwór	nr 195 z dnia 16.03.1961 r.
24	Stary Dworek		79	kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. św. Józefa	nr 194 z dnia 16.03.1961 r.
25	Templewo		129	kościół ewangelicki, ob. parafialny rzymskokatolicki pw.	nr L-129/A z dnia 02.02.2004 r.

				Chrystusa Króla z terenem dawnego cmentarza	
26	Zemsko		78	kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. Zwiastowania NMP	nr 815 z dnia 15.02.1964 r. oraz nr KOK-I-116/76 z dnia 08.11.1976 r.
27	Chycina (Grądzkie)	stanowisko archeologiczne 1/6, grodzisko wczesnośredniowieczne			nr 43/67, L-38/C z dnia 14.04.2004 r.

5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków podlegają ochronie konserwatorskiej wynikającej z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Właściciel lub posiadacz zabytku ruchomego zobowiązany jest między innymi do:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Najcenniejsze zabytki ruchome z terenu gminy Bledzew wpisane są do rejestru zabytków ruchomych (Tabela nr 3). Stanowią one głównie wyposażenie i wystrój kościołów w Bledzewie, Sokoli Dąbrowej i Starym Dworku. Ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów.

Tabela nr 3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Bledzew

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	NR REJESTRU ZABYTEKÓW	DATA WPISU
1	Bledzew	Wystrój i wyposażenie wnętrza kościoła parafialnego w Bledzewie (33 obiekty)	94	18.07.1973
2	Bledzew	Pomnik św. Jana Nepomucena położony na Rynku w Bledzewie	L-B-111	07.07.2011
3	Sokoła Dąbrowa	Wyposażenie kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Sokolej Dąbrowie (14 obiektów)	L-B-86/poz.1-14/	12.01.2010
4	Stary Dworek	Wystrój kościoła filialnego pw. św. Józefa (9 obiektów)	L-B-4/1-9/	04.06.2001
5	Stary Dworek	Kolumna Maryjna	L-B-37	13.06.2006

5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchomości wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchomości znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchomości wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., Nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające ww. rozporządzenie.

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do ww. ustawy obiektów prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca

2003 r.) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

O zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty wójt (burmistrz, prezydent miasta) zawiadamia niezwłocznie właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości, która przestała być zabytkiem.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków. Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2010 r. Nr 75, poz. 474) istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków, poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy i Zagospodarowania Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

Gminna ewidencja zabytków gminy Bledzew została opracowana w 2015 r., przyjęta Zrządzeniem nr 67/2015 Wójta Gminy Bledzew z dnia 11 września 2015 r. Przy opracowaniu GPOnZ dokonano aktualizacji ewidencji. Spis obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków przedstawiono stanowi Załącznik nr 1.

5.6. Zabytki archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Przedmiotem ochrony są zatem nie tylko poszczególne wytwory człowieka, ale i ich kulturowy kontekst - razem tworzą integralną całość, w terminologii naukowej zwaną stanowiskiem archeologicznym. Wydzielony wytwór określa się natomiast mianem artefaktu. Stanowiskiem archeologicznym jest obszar występowania archeologicznych zabytków nieruchomych i ruchomych jako spójnej całości, zaś artefaktem jest wydzielony, indywidualny zabytek ruchomy, np. pozyskany w trakcie badań archeologicznych. Wzajemne powiązanie przestrzenne poszczególnych nieruchomych i ruchomych części stanowiska archeologicznego stanowi właściwą, oryginalną i niepowtarzalną substancję zabytku archeologicznego.

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy Bledzew. Na terenie gminy znajdują się 221 zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, które ujęte są w gminnej ewidencji zabytków (Załącznik nr 2). Wśród nich 1 stanowisko wpisane jest do rejestru zabytków. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Poszczególne zasady ochrony stanowisk archeologicznych są doprecyzowane w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń. Przepisy te należy ująć w postaci nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w użytkowaniu terenów, zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. z 2003 r. nr 164, poz. 1587). Ponadto zapisy planu muszą spełniać wymogi norm prawnych ustalone w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283).

Nie wyklucza się odkrycia w przyszłości kolejnych stanowisk archeologicznych (zwłaszcza w wyniku nowych badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski), które należy uwzględnić na dalszym etapie procesu planowania przestrzennego, pomimo ich braku w studium.

Zgodnie z art. 32 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

1. Kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany:

- 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
- 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;
- 3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust.1 pkt 3.

3. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany w terminie 5 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 pkt 3 i ust. 2, dokonać oględzin odkrytego przedmiotu.
4. Jeżeli w terminie, określonym w ust. 3, wojewódzki konserwator zabytków nie dokona oględzin odkrytego przedmiotu, przerwane roboty mogą być kontynuowane.
5. Po dokonaniu oględzin odkrytego przedmiotu wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję:
  - 1) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot nie jest zabytkiem;
  - 2) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot jest zabytkiem, a kontynuacja robót nie doprowadzi do jego zniszczenia lub uszkodzenia;
  - 3) nakazującą dalsze wstrzymanie robót i przeprowadzenie, na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej finansującej te roboty, badań archeologicznych w niezbędnym zakresie.
6. Roboty nie mogą być wstrzymane na okres dłuższy niż miesiąc od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.
7. Jeżeli w trakcie badań archeologicznych zostanie odkryty zabytek posiadający wyjątkową wartość, wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o przedłużeniu okresu wstrzymania robót. Okres wstrzymania robót nie może być jednak dłuższy niż 6 miesięcy od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.
8. Po zakończeniu badań archeologicznych, o których mowa w ust. 5 pkt 3, wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję pozwalającą na kontynuację przerwanych robót.

Kto bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia poszukuje ukrytych lub porzuconych zabytków, w tym przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (art. 109 c. ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Ochrona właściwa zabytkom archeologicznym powinna być przypisana również do zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych historycznych miast i wsi, nawet jeśli nie zostały one osobno ujęte w ewidencji zabytków archeologicznych. Obszary te z natury rzeczy spełniają kryterium zabytku archeologicznego przewidzianego w art. 6 ust. 1 pkt 3 lit. a ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tj. pozostałości terenowej historycznego osadnictwa. W tym przypadku z reguły dopuszczone może być zagospodarowanie wynikające z potrzeb zabudowy; obszar ciągłego osadnictwa historycznego podlega bowiem nieustannemu rozwojowi aż do czasów współczesnych i bezzasadne jest hamowanie tego procesu. Natomiast ze względu na zagrożenie dla substancji nawarstwień kulturowych, jakie niesie ze sobą naruszanie struktury gruntu, wszelkie zamierzenia budowlane na obszarze historycznego miasta bądź wsi winny być objęte obowiązkiem przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych.

Art. 108 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

1. Kto niszczy lub uszkadza zabytek, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.
2. Jeżeli sprawca czynu określonego w ust. 1 działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.
3. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1 polegające na zniszczeniu zabytku sąd orzeka na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków nawiązkę w wysokości do wartości zniszczonego zabytku.
4. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1 polegające na uszkodzeniu zabytku sąd orzeka obowiązek przywrócenia stanu poprzedniego, a jeśli obowiązek taki nie byłby wykonalny -

nawiązkę na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków w wysokości do wartości uszkodzenia zabytku.

5. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 2 sąd może orzec na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków nawiązkę w wysokości od trzykrotnego do trzydziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia.

Prowadzenie poszukiwań zabytków bez pozwolenia jest przestępstwem ściganym z urzędu - art. 36 ust. 1 pkt. 12 ustawy o ochronie zabytków. Znalazcy przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest zabytkiem, jest obowiązany wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot; zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia; niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Dla wszystkich stanowisk archeologicznych przeznaczonych do trwałego zachowania sugerowanym docelowym przeznaczeniem terenu jest utworzenie obszaru zieleni urządzonej, zwłaszcza niskiej (głównie dla stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej), ewentualnie użytku zielonego (dla stanowisk archeologicznych płaskich). Rozrost systemu korzeniowego dużych drzew uszkadza bowiem nawarstwienia kulturowe oraz obiekty i ruchome zabytki archeologiczne. W przypadku stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenach leśnych, należy sformułować zasady prowadzenia gospodarki leśnej uwzględniające potrzebę ochrony zabytku.

W przypadku, gdy obszar stanowiska archeologicznego o własnej formie terenowej lub wpisanego do rejestru zabytków objęty został miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dopuszczającym zainwestowanie lub zagospodarowanie, należy dążyć do zmiany tego planu, aby wyeliminować lub zminimalizować zagrożenie dla zabytku. Szczególny priorytet należy przyznać stanowiskom archeologicznym o własnej formie terenowej, z obszarów których należy usuwać wszelkie funkcje stwarzające zagrożenie dla substancji zabytku.

W przypadku kolizji z wszystkimi stanowiskami archeologicznymi należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych zagrożonych zniszczeniem, na które należy uzyskać pozwolenie od wojewódzkiego konserwatora zabytków.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy - analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników, mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego - silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można - ze względu na ich pochodzenie - na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne - umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

Charakter krajobrazu jest wynikiem działalności człowieka i zjawisk naturalnych, rozwoju społecznego, gospodarczego i kulturowego osadzonego w środowisku przyrodniczym. Jego percepcja ma wpływ na jakość życia - odczucia estetyczne człowieka. Układ przestrzenny zabudowy, zieleni, formy architektury, usytuowanie i stan techniczny budynków we wzajemnym powiązaniu wpływa na kształtowanie bezpośredniego otoczenia.

Na historycznie ukształtowany krajobraz obszaru gminy Bledzew składają się elementy środowiska przyrodniczego, kulturowego oraz użytkowanie terenu.

Najważniejszymi elementami środowiska przyrodniczego, które bezpośrednio wpływają na postrzeganie krajobrazu jest szata roślinna oraz rzeźba terenu.

Dominującymi elementami szaty roślinnej na obszarze gminy są lasy o zróżnicowanym potencjale przyrodniczym, stanowiące element harmonijnego ukształtowania przestrzeni wpływający na środowiska i wartość krajobrazu. Wśród innych elementów wskazać należy zadrzewienia i zakrzewienia, stanowiące podstawowy element struktury krajobrazu rolniczego towarzyszy miedzom, drogom, pełniące rolę łączników ekologicznych, obszary pól uprawnych stanowiące istotny element krajobrazu, szczególnie w okresie wegetacyjnym, które w połączeniu z enklawami leśnymi i łąkowymi oraz oczkami wodnymi tworzą tzw. tradycyjny krajobraz rolniczy, a także parki zabytkowe, wiejskie i cmentarze.

Najważniejszy czynnik wpływający na percepcję krajobrazu, obok elementów środowiska przyrodniczego, stanowią obiekty kultury materialnej, W przestrzeni wyróżniają się przede wszystkim tereny zainwestowane, składające się z zasobów architektonicznych i przyrodniczych, które współtworzą typ krajobrazu wiejskiego.

Najcenniejszymi obiektami krajoznawczymi są zespoły pałacowo - parkowe, dworskie i folwarczne. Na obszarze gminy ochroną konserwatorską objęto układ urbanistyczny Bledzewa, układy ruralistyczne w Chycinie, Goruńsku, Nowej Wsi, Osiecku, Popowie, Sokolej Dąbrowie, Starym Dworku, Templewie i Zemsku oraz liczne cmentarze. Na obszarze gminy Bledzew znajduje się ponadto bardzo duża liczba obszarów i obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

W Tabeli (Tabela nr 4) znalazły się silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące między innymi zasobu zabytkowego gminy Bledzew, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju gminy. Analiza nawiązuje w ten sposób do fundamentalnego założenia względem niniejszego GPOnZ - konieczności przemodelowania systemu ochrony zabytków w efektywny system ochrony dziedzictwa. Dziedzictwo gminy Bledzew tworzy bowiem jego historia, manifestująca się zarówno w zasobu zabytkowego, jak również w tradycji i kulturze, tworząc niepowtarzalny klimat.

Tabela nr 4. Analiza SWOT

CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE W GMINIE BLEDZEW	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
• opracowana gminna ewidencja zabytków;	• niezadawalający stan zachowania części

<ul style="list-style-type: none"> • zachowane obiekty architektury sakralnej i kultu religijnego; • okazałe obiekty sakralne oraz zespoły pałacowo - dworsko - folwarczne z założeniami parkowymi; • zachowane w znacznym stopniu historyczne układy wsi oraz tradycyjny układ zagrody; • obiekty Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego - odcinek północny; • walory krajobrazowe gminy, w tym jeziora: Chycina, Długie, Zalew Bledzewski; • przynależność do LGD Brama Lubuska; • uchwała na dotacje celowe, na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; • miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obejmujące ochroną obiekty zabytkowe na terenie gminy; • tereny objęte prawnymi formami ochrony przyrody: Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Obry”, Obszar Chronionego „Krajobrazu Dolina Jeziornej Strugi”, Obszar Chronionego „Pojezierze Lubniewicko - Sulęcińskie”, 18 użytków ekologicznych i 22 pomniki przyrody. 	<p>obiektów zabytkowych;</p> <ul style="list-style-type: none"> • niewystarczające środki z budżetu gminy przeznaczane na ochronę zabytków; • stosunkowo niewielka dbałość właścicieli o obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków; • brak właściwej bazy oraz zaplecza kulturowego; • brak centrum informacji turystycznej; • niedostateczne oznakowanie zabytkowych obiektów; • niewielka baza turystyczna i gastronomiczna
<p>SZANSE</p>	<p>ZAGROŻENIA</p>
<ul style="list-style-type: none"> • uwzględnienie w większym stopniu dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych i programach rozwojowych gminy oraz powiązanie promocji zabytków z turystyką; • wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo - budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • kreatywność inwestorów turystycznych; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; 	<ul style="list-style-type: none"> • odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem; • zanikanie tradycji kulturowych, zwyczajów; • brak realnych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • niewykorzystanie potencjału turystycznego poprzez niedoinwestowanie infrastruktury: punktów widokowych, bazy noclegowej, ścieżek spacerowych i rowerowych; • słaba kondycja i sytuacja ekonomiczna,

<ul style="list-style-type: none"> • rozszerzenie i polepszenie bazy noclegowej i gastronomicznej; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • oznakowanie tras turystycznych pod kątem zabytków i atrakcji turystycznych; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego. 	<p>spadek dochodów ludności wiejskiej;</p> <ul style="list-style-type: none"> • pogarszający się stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie gminy; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne; • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku; • samowola budowlana - wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy - np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką, architektury niezgodnej z lokalnymi tradycjami.
---	--

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W GPOnZ wyznaczono dwa priorytety, kierunki działań oraz zadania. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po dwóch latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 5 i 6.

W związku z wyznaczonymi celami głównymi samorząd w kwestii dziedzictwa kulturowego powinien kierować się następującymi priorytetami:

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo - społecznego gminy Bledzew.

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców gminy Bledzew.

Tabela nr 5. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr I

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo - społecznego gminy Bledzew.		
KIERUNKI DZIAŁANIA	ZAKRES ZADAŃ	SPOSÓB WERYFIKACJI
Podjęcie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego gminy na potrzeby edukacyjne, społeczne i turystyczne	Współpraca oraz wspieranie działań instytucji oraz organizacji turystycznych w zakresie ustalenia potrzeb rozwoju bazy turystycznej i propagowania walorów gminy oraz rozwinięcia informacji turystycznej w miejscach najliczniej uczęszczanych przez turystów.	Ilość podjęcia wspólnych działań
	Oznaczenie obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków oraz cmentarzy poprzez umieszczenie tablic informacyjnych, tablic zawierających historię obiektu.	Ilość oznakowanych obiektów, ilość zamieszczonych tablic
	Oznakowanie obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wraz ze zdjęciami, w Systemie Informacji Przestrzennej gminy Bledzew.	Czy wprowadzono obiekty do systemu
	Uaktualnienie uchwały w sprawie zasad udzielania dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane obiektów wpisanych do rejestru	Czy uaktualniono uchwałę

	zabytków, uwzględniające obowiązujące przepisy dające możliwość dotowania także obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	
	Współpraca z sąsiednimi samorządami w celu włączenia lokalnych szlaków turystycznych w system ponadregionalny.	Z kim i w jakim zakresie współpracowano
	Przyjęcie przez Radę Gminy Gminnego programu opieki nad zabytkami oraz okresowe monitorowanie jego realizacji poprzez systematyczne opracowanie sprawozdań z realizacji GPOnZ.	Weryfikacja podmiotów wskazanych w programie do realizacji określonych zadań oraz zapoznanie ich z określonymi zadaniami
	Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych.	Ilość chętnych osób do złożenia wniosków, ilość złożonych wniosków
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo - konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, stanowiących własność gminy oraz dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy.	Ilość przeprowadzonych prac remontowych, konserwatorskich, ilość wydanych środków, ilość zaplanowanych zadań
	Zadania dla gminnej ewidencji zabytków: 1. Zakładanie nowych kart adresowych dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy; 2. Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną; 3. Skreślenia z ewidencji obiektów nieistniejących oraz takich, które utraciły cechy zabytkowe w wyniku modernizacji. Wszelkie działania przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków wymagają opiniowania, uzgodnienia lub pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.	Ilość przeprowadzonych aktualizacji, czy dodano/usunięto obiekt z ewidencji
	Prowadzenie okresowych kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych: stanowiących własność gminy, w celu wytypowania najbardziej zagrożonych, wymagających niezbędnych remontów, na tej podstawie opracowanie planu remontów w ścisłym porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	Ilość odbytych kontroli, ilość obiektów, w których przeprowadzono remont, konserwację
	Wspieranie lub prowadzenie prac porządkowych na terenach zabytkowych parków oraz cmentarzach	Ilość przeprowadzonych prac, gdzie, wartość

	znajdujących się na terenie gminy, po uprzednim zaopiniowaniu zakresu prac i użytych metod z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	przeznaczonych środków
Podejmowanie działań mających na celu podnoszenie kwalifikacji pracowników Urzędu Gminy	Podnoszenie poziomu wyszkolenia pracowników Urzędu Gminy zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, poprzez przeprowadzanie odpowiednich szkoleń, delegowanie pracowników na szkolenia.	Ilość przeprowadzonych szkoleń, ilość osób uczestniczących, czy uczestniczono w szkoleniach zewnętrznych
Działania organizacyjne związane z ochroną zabytków i dziedzictwa kulturowego	Korelowanie zapisów gminnej ewidencji zabytków z zapisami w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i decyzjach o warunkach zabudowy.	Udział w pracach planistycznych
	Prowadzenie monitoringu możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych, w tym również z różnych programów i inicjatyw europejskich, przeznaczonych na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego.	Bieżący monitoring

Tabela nr 6. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr II

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców gminy Bledzew.		
KIERUNKI DZIAŁANIA	ZAKRES ZADAŃ	SPOSÓB WERYFIKACJI
Rozbudzenie i pogłębianie w mieszkańcach dumy z tradycji historycznych gminy	Organizowanie wystaw, spotkań na temat historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków.	Bieżące śledzenie obchodów rocznicowych związanych z wydarzeniami historycznymi
	Coroczne opracowanie kompleksowego programu imprez kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych na terenie gminy.	
	Upowszechnianie informacji na temat dobrych praktyk konserwatorskich.	Publikacje na stronie internetowej gminy
	Organizacja gminnego konkursu na najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego.	Czy zorganizowano konkurs, ilość osób biorących udział
Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym gminy	Zapoznanie mieszkańców z zagadnieniami dotyczącymi gminnej ewidencji zabytków oraz przybliżenie skutków prawnych z tym związanych.	Publikacje na stronie internetowej gminy i w prasie lokalnej, działania organizacyjne, konsultacyjne, organizacja wystaw, konkursów
	Stworzenie „vademecum” poświęconego zabytkom dla właścicieli obiektów zabytkowych dotyczącego prac i obowiązków, gdzie zostaną określone także warunki współpracy z właścicielami.	

	Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy.	
	Nagłaśnianie, promowanie i informowanie lokalnej społeczności, o ważnych odkryciach konserwatorskich i archeologicznych, w celu budowania tożsamości historycznej oraz kreowania właściwych zachowań wobec dziedzictwa kulturowego.	
	Wspieranie działań i ścisła współpraca z organizacjami pozarządowymi działającymi w sferze ochrony zabytków.	
	Wspieranie edukacji młodzieży szkolnej poprzez organizowanie dla niej: konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy oraz jego zabytki, wystaw, wycieczek itp.	
	Współpraca gminy ze związkami wyznaniowymi będącymi właścicielami i zarządcami zabytków sakralnych (kościół, cmentarze), umożliwiającą wspieranie ich działań przy podejmowaniu niezbędnych prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych.	Zakres działań, z kim współpracowano, wartość poniesionych/zaplanowanych środków
	Podjęcie współpracy z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe oznakowania obiektów zabytkowych na drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych, w celu informowania i ułatwiania dojazdu do tych obiektów.	Ilość postawionych znaków/tablic, z kim współpracowano

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno - prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:
  - wpis do rejestru zabytków;
  - decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
  - ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.;
  - ustawa o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw z dnia 22 czerwca 2017 r.;
  - ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r.
  - ustawa Prawo budowlane z dnia 7 lipca 1994 r.;
  - ustawa Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r.;
  - ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r.;

- ustawa o gospodarce nieruchomościami z dnia 21 sierpnia 1997 r.;
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej z dnia 25 października 1991 r.;
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

• **instrumenty finansowe:**

- finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy Bledzew;
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków;
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje;
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publicznego - prywatnego” (PPP).

• **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy Bledzew;
- edukacja kulturowa;
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego;
- informacja na temat znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy Bledzew;
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

• **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów gminy Bledzew, dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy rozwoju infrastruktury gminy, programy ochrony środowiska przyrodniczego, programy prac konserwatorskich, studia i analizy, koncepcje, plany rewitalizacji);
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków;
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

• **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków;
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy Bledzew;
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania;
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego;
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, tj. osób fizycznych, jednostek organizacyjnych, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- dotacje wojewódzkie i powiatowe;
- dotacje gminne;
- dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji - fundusz kościelny;
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów;
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW);
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- fundusze od fundacji;
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.

• źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych;
- źródła z programu Polska Cyfrowa PO PC 2014 - 2020;
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,

- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Dotacje Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** - Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków udziela dotacji na dofinansowanie prac przy zabytkach, działając na podstawie przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z przepisami wykonawczymi do ww. ustawy, tj.: w rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Wnioski o dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone, składa się do dnia 28 lutego roku, w którym dotacja ma być udzielona. Wnioski o dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku, składa się do dnia 30 czerwca roku, w którym dotacja ma być udzielona.

• **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Radę Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.

Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego - zasady udzielania dotacji określa uchwała nr XXV/354/16 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 14 listopada 2016 r. zmieniająca uchwałę w sprawie udzielenia z budżetu Województwa Lubuskiego w 2016 r. dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na obszarze województwa lubuskiego.

• **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 506) dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez radę gminy.

Dotacje Gminy Bledzew - zasady udzielania dotacji określa uchwała LIV/319/14 rady gminy Bledzew z dnia 29 października 2014 r. w sprawie przyjęcia zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Zasady określone w niniejszej uchwale stosuje się odpowiednio do dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy częściach zabytków, w tym elewacjach kamienic i innych budynków - stanowiących elementy wpisanego do rejestru zabytków układu urbanistycznego lub zespołu budowlanego.

Podmioty ubiegające się o udzielenie dotacji składają wnioski o dotację do Wójta Gminy Bledzew:

- 1) w terminie do 30 września roku poprzedzającego rok wykonania zaplanowanych prac;
- 2) w innym terminie ogłoszonym przez Wójta Gminy Bledzew w Biuletynie Informacji Publicznej z co najmniej 14- dniowym wyprzedzeniem.

Terminy, o których mowa wyżej, nie mają zastosowania w przypadku ubiegania się o dotację przeznaczoną na prace lub roboty budowlane przy zabytku, którego stan zachowania wymaga niezwłocznego podjęcia tych prac lub robót.

• Konkurs „Zabytek Zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- a) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu;
- b) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe);
- c) Adaptacja obiektów zabytkowych;
- d) Architektura i budownictwo drewniane;
- e) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne;
- f) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły - wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw.

premier, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwane przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilane ze środków budżetu państwa.

• **Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)**

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych. W oparciu o Wspólną Strategię działania Narodowego Funduszu i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej na lata 2013 - 2016 z perspektywą do 2020 r., realizuje politykę ochrony środowiska w Polsce. Służą temu stabilne przychody, doświadczony personel oraz wypracowane formy współpracy z beneficjentami.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• **Program Kultura - Interwencje**

Celem strategicznym Programu Kultura - Interwencje jest tworzenie warunków dla wzmocnienia tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym. Pilotażowa edycja programu odbyła się w 2013 r.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura - Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

• **Finansowanie z fundacji**

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź - KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

• **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco

niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

• Program „Niepodległa” na lata 2017 - 2021

Program dotacyjny „Niepodległa”, skierowany do organizacji pozarządowych i samorządowych instytucji kultury, ma wspierać organizatorów obchodów stulecia odzyskania niepodległości, którzy planują przygotowanie wydarzeń lokalnych i regionalnych. Budżet na dofinansowanie działań w ramach tego programu wynosi 6 milionów zł, a pojedynczy wniosek może uzyskać dotację od 8 do 150 tys. zł. Od organizatorów wymagane jest zapewnienie 15% udziału własnego. Rodzaje kwalifikujących się zadań: festiwale, koncerty, spektakle; wytyczenie i oznakowanie szlaków tematycznych i historycznych, tworzenie archiwów historii mówionej i archiwów społecznych, projekty animacyjno-edukacyjne, oparte na interakcji i współdziałaniu, np.: warsztaty, gry terenowe, questy, wystawy wraz z katalogami i publikacje.

9.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

• Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po

wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

- **Program „Infrastruktura kultury”**

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

- **Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne**

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Środki europejskie

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

- **Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014 - 2020**

Obecnie trwa przygotowanie trzech typów programów: transgranicznych, transnarodowych i międzyregionalnego na lata 2014 - 2020. Zasadniczą różnicą między trzema typami współpracy jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia:

- obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja ma na celu wzmocnienie współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych

inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, czy wzajemnych kontaktów młodzieży;

- duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej;
- wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty, oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi mogą dotyczyć między innymi kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

• **Kreatywna Europa**

Kreatywna Europa to nowy program Unii Europejskiej oferujący wsparcie finansowe dla sektorów audiowizualnych, kultury i kreatywnych. Program ten będzie realizowany w latach 2014 - 2020 i będzie zawierał trzy komponenty: MEDIA, KULTURA i część międzysektorową z nowym instrumentem finansowym od 2016 r. Nowe priorytety, które pojawiają się w Kreatywnej Europie wynikają z analizy obecnej sytuacji sektorów kultury w Europie i problemów, jakie napotykają europejscy artyści. Są to przede wszystkim: budowanie kompetencji sektorów kultury i kreatywnych do skutecznego działania na poziomie ponadnarodowym oraz strategiczne budowanie i rozwój publiczności dla odbioru europejskich dzieł i zwiększanie dostępu do kultury.

Komponent Kultura jest częścią programu Kreatywna Europa skierowaną do instytucji, organizacji i innych podmiotów działających w sektorach kultury i kreatywnych. Jego celem jest promocja europejskiej kultury i sztuki, zwiększanie mobilności artystów i dzieł europejskich, budowanie współpracy kulturalnej na poziomie ponadnarodowym, rozwijanie europejskiej publiczności oraz dostosowywanie sektorów kultury i kreatywnych do technologii cyfrowych i wdrażania innowacji.

• **Program Europa dla Obywateli 2014 - 2020**

Powyższy program jest kolejnym programem wspólnotowym skierowanym na realizację „miękkich” działań projektowych między innymi w tematyce dziedzictwa kulturowego, którego celem jest zwiększenie świadomości obywateli o historii i integracji europejskiej oraz pomoc w lepszym zrozumieniu polityki UE i jej wpływu na życie codzienne obywateli państw członkowskich.

Celami ogólnymi programu są:

- rozwijanie obywatelstwa europejskiego przez umożliwienie współpracy i uczestnictwa w budowaniu demokratycznej, różnorodnej kulturowo, otwartej na świat Europy;
- rozwijanie poczucia tożsamości europejskiej opartej na wspólnych wartościach, historii i kulturze, umacnianie poczucia odpowiedzialności za UE wśród obywateli;
- pogłębianie tolerancji i wzajemnego zrozumienia między obywatelami Europy.

Cele ogólne realizowane są na poziomie ponadnarodowym za pomocą celów szczegółowych, do których należy:

- gromadzenie członków społeczności lokalnych z całej Europy w celu wymiany doświadczeń, opinii i wartości;
- wspieranie działań, debat i refleksji na temat obywatelstwa europejskiego i demokracji przy współpracy z europejskimi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego;
- przybliżanie Europy obywatelom przez propagowanie europejskich wartości i osiągnięć z zachowaniem pamięci o jej historii;

- zachęcanie obywateli i organizacji obywatelskich we wszystkich krajach do wzajemnych kontaktów, umacniających dialog międzykulturowy (jedność w różnorodności), budowanie więzi między „starymi” a nowymi członkami UE.

Program składa się z dwóch obszarów tematycznych: Pamięć i Obywatelstwo europejskie oraz Demokratyczne zaangażowanie i uczestnictwo obywatelskie, które są uzupełnione przez działanie horyzontalne nazwane „waloryzacją”, sprowadzające się do analizy, rozpowszechniania i wykorzystania wyników projektów dofinansowanych z Programu „Europa dla Obywateli”. Minimalna kwota dofinansowania projektu to 60 000 euro, maksymalna 600 000 euro. Wsparcie finansowe Unii nie może przekroczyć 70% całkowitego budżetu. Wnioski mogą składać organizacje badające europejską politykę publiczną (ośrodki analityczne) lub organizacje społeczeństwa obywatelskiego, które przez swoje stałe i regularnie prowadzone działania wnoszą konkretny wkład w realizację celów programu Europa dla Obywateli, a ponadto spełniają wszystkie następujące wymagania:

- posiadają osobowość prawną co najmniej od czterech lat,
- działają na poziomie europejskim,
- nie są nastawione na zysk,
- mają siedzibę w jednym z krajów członkowskich UE, krajach EFTA i innych, jeśli podpisały one w 2014 r. protokół ustaleń z Komisją Europejską.

• Program operacyjny infrastruktura i środowisko 2014 - 2020

Program Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020 to największy program finansowany z Funduszy Europejskich nie tylko w Polsce, ale i Unii Europejskiej. Główne obszary, na które zostaną przekazane środki to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne oraz ochrona zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Budżet programu wynosi ponad 27,4 mld euro z Funduszy Europejskich (FE), czyli ok. 115 mld zł.

Priorytet nr 8. Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego - alokacja z FE 467,3 mln euro: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

• Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG)

W latach 2009 - 2014 działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego otrzymały wsparcie w wysokości około 60 000 000 euro w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego dzięki Mechanizmowi Norweskiemu oraz Europejskiemu Obszarowi Gospodarczemu przez priorytet dotyczący promowania różnorodności kulturowej i artystycznej. Z udostępnionych przez Punkt Informacyjny Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju nt. funduszy norweskich i EOG wynika, że kolejne środki w ramach tego funduszu będą dostępne na podobnych - do istniejących - zasadach i priorytetach wsparcia.

• Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r.

Głównym celem ustawy jest zapewnienie skuteczności i powszechnego charakteru działań rewitalizacyjnych, a także ich kompleksowości i wprowadzenia mechanizmów koordynacji. Ustawa określa programowanie, koordynację i tworzenie warunków do realizacji procesu rewitalizacji przez jej interesariuszy jako fakultatywne zadanie własne gminy. Głównymi adresatami ustawy są organy

samorządu terytorialnego oraz mieszkańcy gmin, na terenie których znajdują się obszary zdegradowane i w których prowadzone będą działania rewitalizacyjne.

Obecnie ważnym źródłem finansowania działań rewitalizacji, pokrywającym się z pierwszym okresem obowiązywania ustawy, są środki europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (głównie EFS, EFRR oraz dodatkowo środki FS). Umowa Partnerstwa, czyli główny dokument ustanawiający ramy wdrażania środków unijnych w perspektywie budżetowej 2014 - 2020, wskazuje „miasta i dzielnice miast wymagające rewitalizacji” jako jeden z pięciu tzw. obszarów strategicznej interwencji. Zgodnie z dokonаныmi szacunkami, na działania rewitalizacyjne w ramach wybranych priorytetów inwestycyjnych przeznaczona zostanie co najmniej równowartość 25 mld zł. Środki te będą głównie dotyczyć regionalnych programów operacyjnych (RPO). Do tej kwoty należy także doliczyć wkład własny beneficjentów.

• Regionalny Program Operacyjny - Lubuskie 2020 (RPO-L2020)

Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubuskiego na lata 2014 - 2020 to narzędzie realizacji polityki spójności na obszarze województwa lubuskiego w perspektywie finansowej UE na lata 2014 - 2020. RPO - Lubuskie 2020 jest programem dwufunduszowym, łączącym w sobie interwencję Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Celem głównym programu jest długofalowy, inteligentny i zrównoważony rozwój oraz wzrost jakości życia mieszkańców województwa lubuskiego poprzez wykorzystanie i wzmocnienie potencjałów regionu i skoncentrowane niwelowanie barier rozwojowych.

Ogółem na realizację RPO-L2020 zaangażowanych zostanie 1 066 976 116,00 euro (wkład krajowy (publicznego i prywatnego) został oszacowany na poziomie minimalnym - 15%).

Dokument realizuje kluczowe priorytety UE także w obszarze związanym z dziedzictwem kulturowym, tj.:

- Rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywnie korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej, poprzez finalizację inwestycji ujętych w ramach Osi priorytetowej 3. Gospodarka niskoemisyjna, a także Osi priorytetowej 4. Środowisko i kultura.

W dniu 15 listopada 2016 r. Zarząd Województwa Lubuskiego przyjął zmiany do Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego - Lubuskie 2020.

10. Realizacja i finansowanie z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina Bledzew;

2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gminy Bledzew.

Gmina Bledzew jest właścicielem (posiada tytuł prawny) 32 obiektów zabytkowych, ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w tym 2 obiekty wpisane są do rejestru zabytków. Wykaz został przedstawiony w tabeli poniżej (Tabela nr 7).

Tabela nr 7. Wykaz obiektów zabytkowych stanowiących własność gminy Bledzew

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	NAZWA
	Bledzew	ul. Podgórna	cmentarz komunalny
1	Bledzew	ul. Rynek	pomnik św. Jana Nepomucena
2	Bledzew	ul. Rynek 3	dom - współwłasność
3	Bledzew	ul. Rynek 5	dom - współwłasność
4	Bledzew	ul. Rynek 9	dom
5	Bledzew	ul. Sportowa 15	budynek gospodarczy - współwłasność
6	Bledzew	ul. Sportowa 17	dom - współwłasność
7	Bledzew	ul. Sportowa 17	budynek gospodarczy - współwłasność
8	Bledzew	ul. Szkolna 9	szkoła podstawowa
9	Bledzew	ul. Szkolna 16	dom - współwłasność
10	Bledzew	ul. Szkolna 16	budynek gospodarczy - współwłasność
11	Chycina	42	remiza strażacka
12	Goruńsko	dz. nr 30	kapliczka
13	Goruńsko	dz. nr 245	grobowiec rodziny Buttner
14	Osiecko	dz. nr 89	kapliczka
15	Osiecko	dz. nr 212, k. nr 27	kapliczka
16	Osiecko	dz. nr 218	kapliczka
17	Popowo	dz. nr 162	kapliczka na cmentarzu
18	Popowo	dz. nr 104	kapliczka na cmentarzu ewangelickim
19	Popowo	dz. nr 162	cmentarz ewangelicki, ob. komunalny
20	Sokola Dąbrowa	dz. nr 130	kapliczka
21	Sokola Dąbrowa	dz. nr 338/1	kapliczka
22	Sokola Dąbrowa	dz. nr 137/3	remiza strażacka
23	Sokola Dąbrowa	nr 28	dom, ob. Gminna Biblioteka Publiczna, sklep
24	Stary Dworek	dz. nr 53	kapliczka na cmentarzu
25	Stary Dworek	dz. nr 141	most drogowy D 812 (zwodzony - obrotowy)
26	Stary Dworek	dz. nr 147/31	Kolumna Maryjna
27	Strużyny	dz. nr 3	kapliczka
28	Templewo	nr 17	obora - współwłasność
29	Templewo	nr 28	poczta, ob. dom
30	Templewo	dz. nr 99	cmentarz ewangelicki, ob. komunalny
31	Zemsko	dz. nr 81/4	kapliczka
32	Zemsko	dz. nr 165	cmentarz rzymsko - katolicki

Gmina Bledzew jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

Gmina posiada uchwałę w sprawie w sprawie przyjęcia zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

W ostatnich latach na zabytki z budżetu gminy przeznaczono **101 760,00 zł**:

- 2014 r. - konserwacja figury Maryjnej w Starym Dworku - 71 400,00 zł, w tym dotacja 14 353,60 zł;
- 2015 r. - konserwacja figury Jana Nepomucena w Bledzewie - 39 360,00 zł, w tym dofinansowanie 24 900,00 zł.

Niezwykle istotne jest, aby finansowe wsparcie gminy w latach 2020 - 2023 przy zadaniach z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego, w miarę możliwości, z każdym kolejnym rokiem systematycznie wzrastało do pewnego, stałego poziomu finansowania (np. procentowego udziału w corocznie uchwalanym budżecie). Pozwoli to potencjalnym beneficjentom na zaplanowanie inwestycji w perspektywie kilkuletniej (np. gdy w ciągu jednego roku nie jest możliwe zakończenie prac). Kolejnym rozwiązaniem polepszającym stan zachowania lokalnych zabytków jest występowanie gminy w roli partnera przy projektach unijnych lub ministerialnych, w których beneficjenci (właściciele zabytków) często nie są w stanie zapewnić wymaganego wkładu własnego. Takie działania z pewnością podniosłyby poziom życia mieszkańców oraz atrakcyjność turystyczną gminy.

11. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.;
3. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach;
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r.- Prawo budowlane;
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska;
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody;
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej;
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie;
11. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach;
12. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach;
13. Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej;
14. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem;
15. Materiały udostępnione przez Urząd Gminy w Bledzewie;
16. Materiały konserwatorskie udostępnione przez Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Zielonej Górze, Delegatura w Gorzowie Wielkopolskim;
17. <http://lgddzn.pl/files/2018/LSR%20BL%2030.10.2018%20ostatnia%20wersja%20ok.pdf>
18. A. Scheer, Krzyże pokutne okolic Gubina, Lubuska iżar, Świdnica 1991, s. 2-7; M. Wojecki, Szlak kamiennych krzyży pokutnych jako nowy produkt turystyczny województwa lubuskiego, „Lubuskie Materiały Konserwatorskie”, t. 6, 2009, s. 188-198; tenże, Kamienne krzyże pokutne w województwie lubuskim, Zielona Góra 2010
19. W. Krasuski, Krzyże ikapliczki przydrożne jako znaki podziału przestrzeni, „Polska Sztuka Ludowa” r. 40, 1986, nr 3-4, s. 226-227;
20. K. Garbacz, Przewodnik po zabytkach województwa lubuskiego, t. 3, Powiaty: gorzowski - słuwicki - sulęciński - międzyrzecki - strzelecko-drezdenecki, Zielona Góra 2013, s. 244, s. 229;
21. Kowalski S., Zabytki architektury województwa lubuskiego, Zielona Góra 2010, s. 354;
22. Zamki, dwory i pałace województwa lubuskiego, red. B. Bielinis-Kopeć, Zielona Góra 2007, s. 294-296;
23. Sadowski Jerzy: Fortyfikacje MRU w okolicy Bledzewa : odcinek północny MRU od GW „Ludendorff” do GW „Schill” / tł. Sebastian Rosenbaum. - Tarnowskie Góry : PPUH Drukpol, Gliwice : Infort, 2009. - 74 s., [1] k., tabl. złoż., il. (w tym kolor.), 21 cm;
24. <http://www.bledzew.pl/>;
25. <http://www.powiat-miedzyrzecki.pl/>;
26. <http://lgrow.pl/>;
27. www.stat.gov.pl/gus;
28. www.isap.sejm.gov.pl.

12. Spis tabel i zdjęć

- 1.** Tabela nr 1. Elementy Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego na terenie gminy Bledzew;
- 2.** Tabela nr 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Bledzew;
- 3.** Tabela nr 3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Bledzew;
- 4.** Tabela nr 4. Analiza SWOT;
- 5.** Tabela nr 5. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr I;
- 6.** Tabela nr 6. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr II;
- 7.** Tabela nr 7. Wykaz obiektów zabytkowych stanowiących własność gminy Bledzew;
- 8.** Zdjęcia nr 1, 2. Kościół parafialny pw. św. Katarzyny, ul. Kościuszki w Bledzewie;
- 9.** Zdjęcia nr 3, 4. Kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Chycinie;
- 10.** Zdjęcie nr 5. Kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. MB Królowej Polski w Goruńsku;
- 11.** Zdjęcia nr 6, 7. Kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. św. Anny w Nowej Wsi;
- 12.** Zdjęcia nr 8, 9. Kościół filialny pw. św. Mikołaja w Osiecku;
- 13.** Zdjęcia nr 10, 11. Kościół parafialny pw. Jana Chrzciciela w Popowie;
- 14.** Zdjęcia nr 12, 13. Kościół ewangelicki, ob. parafialny rzymskokatolicki pw. Wniebowzięcia NMP w Sokolej Dąbrowie;
- 15.** Zdjęcia nr 14, 15. Kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. św. Józefa w Starym Dworku;
- 16.** Zdjęcia nr 16, 17. Kościół ewangelicki, ob. parafialny rzymskokatolicki pw. Chrystusa Króla w Templewie;
- 17.** Zdjęcia nr 18, 19. Kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. Zwiastowania NMP w Zemsku;
- 18.** Zdjęcie nr 21. Kaplica grobowa Büttnerów, Goruńsko;
- 19.** Zdjęcia nr 22, 23. Pałac w Nowej Wsi (nr 85);
- 20.** Zdjęcia nr 24, 25. Pałac w Osiecku (nr 65);
- 21.** Zdjęcie nr 26. Rezydencja Opatów - dwór w Starym Dworku (nr 34);
- 22.** Zdjęcie nr 27. Elektrownia wodna w Bledzewie;
- 23.** Zdjęcie nr 28. Most przechylny - przesuwny K804 na rzece Obrze w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego w Bledzewie;
- 24.** Zdjęcie nr 29. Most zwodzony - obrotowy D812 na Kanale Taktycznym 813 w Zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego w Starym Dworku;
- 25.** Zdjęcia nr 30, 31, 32, 33. Kapliczki latarniowe z terenu gminy Bledzew;
- 26.** Zdjęcia nr 34, 35, 36, 37. Figury wolnostojące z terenu gminy Bledzew;
- 27.** Zdjęcia nr 38, 39. Figury wolnostojące z terenu gminy Bledzew;
- 28.** Zdjęcie nr 40. Kapliczka kolumnowa, Sokola Dąbrowa.

13. Załączniki

Załącznik nr 1. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków z terenu gminy Bledzew

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	NR DZIAŁKI	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	NR REJESTRU ZABYTKÓW
	Bledzew	na wsch. od wsi, nad rz. Obrą (21,8 km od jej ujścia do Warty)	858/5, 858/8, 858/10	zespół elektrowni wodnej "Bledzew"	1911 r.	
2	Bledzew	na wsch. od wsi, nad rz. Obrą (21,8 km od jej ujścia do Warty)	858/10	maszynownia i rozdzielnia w zespole elektrowni wodnej "Bledzew"	1911 r.	
3	Bledzew	pl. Klasztorny 3	498	młyn pocysterski, ob. dom	1 poł. XIX w.	rejestr zabytków nr 597 z dnia 20.06.1963 r. oraz L-415/A z dnia 16.11.2010 r.
4	Bledzew	pl. Klasztorny 3	498	obora	lata 1910-1920	
5	Bledzew	pl. Klasztorny 6	493/1	dom	4 ćw. XIX w.	
6	Bledzew	pl. Wiosny Ludów 1	434	chlew	lata 1910-1920	
7	Bledzew	pl. Wiosny Ludów 2	433	obora	lata 1900-1910	
8	Bledzew	pl. Wiosny Ludów 4	431	dom	4 ćw. XIX w.	rejestr zabytków nr 851 z dnia 15.02.1964 r.
9	Bledzew	pl. Wiosny Ludów 4	431	obora	4 ćw. XIX w.	
10	Bledzew	pl. Wiosny Ludów 4	431	stodoła	2-3 ćw. XIX w.	
11	Bledzew	pl. Wiosny Ludów 7	427	dom	lata 1910-1920	
12	Bledzew	pl. Wiosny Ludów 8	428	budynek bramny	4 ćw. XIX w.	
13	Bledzew	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny		stanowisko bojowe 824 a (520) jednokondygnacyjne w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	1935 r.	
14	Bledzew	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	1054/2	stanowisko bojowe Pz. W. 817 dwukondygnacyjne z grupy warownej Roon w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	lata 1936-1937	
15	Bledzew			układ urbanistyczny	XVI w.	
16	Bledzew	ul. 1 Maja 3	373	dom	ok. 1900 r.	
17	Bledzew	ul. 1 Maja 13	322	budynek gospodarczy	4 ćw. XIX w.	

18	Bledzew	ul. Kościelna 1	396	budynek gospodarczy	lata 1900-1910	
19	Bledzew	ul. Kościelna 1	396	dom	4 ćw. XIX w.	
20	Bledzew	ul. Kościelna 2	391	plebania	4 ćw. XIX w.	
21	Bledzew	ul. Kościelna 5	355/1	dom	4 ćw. XIX w.	rejestr zabytków nr 852 z dnia 15.02.1964 r.
22	Bledzew	ul. Kościelna 7	400	dom	ok. 1920 r.	
23	Bledzew	ul. Kościelna 8	401	dom	4 ćw. XIX w.	
24	Bledzew	ul. Kościelna 9	402/1	dom	4 ćw. XIX w.	
25	Bledzew	ul. Kościelna 10	403/1	dom	ok. 1910 r.	
26	Bledzew	ul. Kościuszki 2	381	dom	4 ćw. XIX w.	rejestr zabytków nr 854 z dnia 15.02.1964 r.
27	Bledzew	ul. Kościuszki 3	379/2	dom	XIX w.	
28	Bledzew	ul. Kościuszki 7	334	dom	2 poł. XIX w.	rejestr zabytków nr 855 z dnia 15.02.1964 r.
29	Bledzew	ul. Kościuszki 8	333	dom	ok. 1910 r.	
30	Bledzew	ul. Kościuszki 8/9	332/333	stodoła	4 ćw. XIX w.	
31	Bledzew	ul. Kościuszki 10	330	dom	2 poł. XIX w.	rejestr zabytków nr 856 z dnia 15.02.1964 r.
32	Bledzew	ul. Kościuszki 11	329	dom	ok. 1910 r.	
33	Bledzew	ul. Kościuszki 12	328	budynek gospodarczy	4 ćw. XIX w.	
34	Bledzew	ul. Kościuszki 13	325	garaż	lata 1900-1910	
35	Bledzew	ul. Kościuszki 15	271	dom	4 ćw. XIX w.	
36	Bledzew	ul. Kościuszki 19	197	dom	lata 1900-1910	
37	Bledzew	ul. Kościuszki 20	196	dom	lata 1900-1910	
38	Bledzew	ul. Kościuszki 22	340	dom	2 poł. XIX w.	
39	Bledzew	ul. Kościuszki 23	341	dom	ok. 1900 r.	
40	Bledzew	ul. Kościuszki 24	342	dom	ok. 1900 r.	
41	Bledzew	ul. Kościuszki 25	343	budynek gospodarczy	4 ćw. XIX w.	
42	Bledzew	ul. Kościuszki 25	342	chlew	4 ćw. XIX w.	
43	Bledzew	ul. Kościuszki 25	343	dom	ok. 1910 r.	rejestr zabytków nr 857 z dnia 15.02.1964 r.
44	Bledzew	ul. Kościuszki	391	kapliczka w zespole kościoła parafialnego rzymskokatolickiego pw. św. Katarzyny	4 ćw. XIX w.	

45	Bledzew	ul. Kościuszki	391	kościół parafialny rzymskokatolicki pw. św. Katarzyny	XV/XVI w., XIX w.	rejestr zabytków nr 184 z dnia 16.03.1961 r. oraz nr KOK-I-15/76 z dnia 22.10.1976 r.
46	Bledzew	ul. Kościuszki	391	ogrodzenie z bramą w zespole kościoła parafialnego rzymskokatolickiego pw. św. Katarzyny	4 ćw. XIX w.	
47	Bledzew	ul. Kościuszki	391	zespół kościoła parafialnego rzymskokatolickiego pw. św. Katarzyny	4 ćw. XIX w.	
48	Bledzew	ul. Młyńska 3	366	młyn	ok. 1910 r.	
49	Bledzew	ul. Młyńska 4	303	dom	ok. 1910 r.	
50	Bledzew	ul. Podgórna 1	33	dom	lata 1900- 1910	
51	Bledzew	ul. Podgórna 2/3	34/1, 2035	budynek gospodarczy	lata 20-te XX w.	
52	Bledzew	ul. Podgórna	30	cmentarz komunalny rzymskokatolicki	pocz. XIX w.	
53	Bledzew	ul. Szkolna	30	brama cmentarna	4 ćw. XIX w.	
54	Bledzew	ul. Podgórna	78/1	cmentarz ewangelicki	poł. XIX w.	
55	Bledzew	ul. Rycerska 2	419	chlew	lata 1900- 1910	
56	Bledzew	ul. Rycerska 4	417	dom	lata 1900- 1910	
57	Bledzew	ul. Rycerska 6	415/1, 415/2	dom	4 ćw. XIX w.	rejestr zabytków nr 858 z dnia 15.02.1964 r.
58	Bledzew	ul. Rycerska 7	414/1	dom	2-3 ćw. XIX w.	
59	Bledzew	ul. Rycerska	421	budynek mieszkalno - gospodarczy	ok. 1910 r.	
60	Bledzew	ul. Rynek 1	422/2	dom	4 ćw. XIX w.	rejestr zabytków nr 784 z dnia 15.02.1964 r.
61	Bledzew	ul. Rynek 2	422/1	dom	3 ćw. XIX w.	rejestr zabytków nr 847 z dnia 15.02.1964 r. oraz nr KOK-I-135/76 z dnia 19.11.1976 r.
62	Bledzew	ul. Rynek 3	421	dom	2-3 ćw. XIX w.	
63	Bledzew	ul. Rynek 4	369/2	dom	4 ćw. XIX w.	rejestr zabytków nr 848 z dnia 15.02.1964 r.
64	Bledzew	ul. Rynek 5	368	budynek gospodarczy	ok. 1910 r.	
65	Bledzew	ul. Rynek 5	368	dom	ok. 1900 r.	
66	Bledzew	ul. Rynek 6	382	budynek gospodarczy	4 ćw. XIX w.	
67	Bledzew	ul. Rynek 6	382	chlew	3 ćw. XIX w.	
68	Bledzew	ul. Rynek 7	383	dom (ruina)	XIX w.	rejestr zabytków nr 849 z dnia 15.02.1964 r.
69	Bledzew	ul. Rynek 8	384	dom	4 ćw. XIX w.	rejestr zabytków nr 850 z dnia 15.02.1964 r.
70	Bledzew	ul. Rynek 9	385/1, 385/2	dom	ok. 1920 r.	

71	Bledzew	ul. Rynek 10	387	dom	3-4 ćw. XIX w.	
72	Bledzew	ul. Rynek 12	394	dom	4 ćw. XIX w.	
73	Bledzew	Rynek	388	pomnik św. Jana Nepomucena		rejestr zabytków ruchomych nr L-B-111 z dnia 07.07.2011 r.
74	Bledzew	ul. Sportowa 3	404/1, 404/2	dom	4 ćw. XIX w.	
75	Bledzew	ul. Sportowa 5	406	dom	2 poł. XIX w.	
76	Bledzew	ul. Sportowa 15	436	budynek gospodarczy	lata 1900-1910	
77	Bledzew	ul. Sportowa 17	423	budynek gospodarczy	4 ćw. XIX w.	
78	Bledzew	ul. Sportowa 17	423	dom	4 ćw. XIX w.	
79	Bledzew	ul. Sportowa	597/2	kapliczka	4 ćw. XIX w.	
80	Bledzew	ul. Sportowa	1082/3	most przechylno-przesuwny K804 na rzece Obrze w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	lata 1935-1937	
81	Bledzew	ul. Sportowa	1082/5	most drogowy (zwodzony-szufladowy)	lata 1935-1937	
82	Bledzew	ul. Starodworska	937/3, 937/6	cmentarz prawosławny, ob. wojenny	lata 1806-1814	
83	Bledzew	ul. Szkolna 6	83	dom	4 ćw. XIX w.	
84	Bledzew	ul. Szkolna 8	1059/47	magazyn I	lata 1900-1910	
85	Bledzew	ul. Szkolna 8	1059/47	magazyn II	lata 1900-1910	
86	Bledzew	ul. Szkolna 9	26/4	szkoła	ok. 1920 r.	
87	Bledzew	ul. Szkolna 10	28	obora	lata 1900-1910	
88	Bledzew	ul. Szkolna 15	360	dom	lata 20-te XX w.	
89	Bledzew	ul. Szkolna 16	361	budynek gospodarczy	lata 1900-1910	
90	Bledzew	ul. Szkolna 16	361	dom	lata 1900-1910	
91	Bledzew	ul. Tylna 6	286/1	obora	1 ćw. XX w.	
92	Bledzew	ul. Wodna 6	313	budynek gospodarczy I	ok. 1910 r.	
93	Bledzew	ul. Wodna 6	311	budynek gospodarczy II	ok. 1920 r.	
94	Bledzew	ul. Wodna 6	312	dom	ok. 1900 r.	
95	Bledzew	ul. Wodna	962	cmentarz żydowski	pocz. XX w.	
96	Chycina	3	38	obora	4 ćw. XIX w.	
97	Chycina	3	38	stodoła	4 ćw. XIX w.	
98	Chycina	4	24/4	dom	lata 1900-1910	
99	Chycina	7	33	obora	ok. 1910 r.	
100	Chycina	9	48	obora	lata 1910-1920	
101	Chycina	10	47/1	dom	ok. 1920 r.	
102	Chycina	12	41/1	budynek gospodarczy	lata 1900-1910	
103	Chycina	16	58	obora	ok. 1910 r.	
104	Chycina	23	52, 164, 207/1, 207/2, 207/3, 207/4, 207/5,	zespół folwarczny	IV ćw. XIX w.	

			207/6, 207/10, 207/11, 207/14, 207/17, 207/19, 207/20, 207/21, 207/24, 207/25, 207/27, 207/32, 207/33, 2024/9			
105	Chycina	23	52, 55, 163/3, 163/4, 164, 205, 207/1, 207/2, 207/4, 207/5, 207/6, 207/11, 207/13, 207/17, 207/24, 207/25, 207/26, 207/27, 207/31, 2024/9	park dworski w zespole folwarcznym	Pocz. XIX w.	
106	Chycina		42	remiza strażacka	lata 1910- 1920	
107	Chycina		52	cmentarz przykościelny	XIV w.	
108	Chycina		52	kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	2 poł. XIX w.	
109	Chycina		2033/1	cmentarz ewangelicki	poł. XIX w.	
110	Chycina	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	2032/2	stanowisko bojowe Pz. W. 811 (519) dwukondygnacyjne w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	lata 1935- 1936	
111	Chycina	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	2023/2	stanowisko bojowe Pz. W. 814 dwukondygnacyjne z grupy warownej Moltke w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	lata 1936- 1937	
112	Chycina			układ ruralistyczny - owalnica	XV/XIV w.	
113	Dębowiec	1	476/6	obora z chlewem w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX w.	
114	Dębowiec		476/4, 476/6, 476/7, 476/8, 476/9, 476/10	zespół folwarczny	4 ćw. XIX w. - 1 ćw. XX w.	
115	Goruńsko	1	36	chlew	lata 1900- 1910	
116	Goruńsko	6	34	stajnia	4 ćw. XIX w.	
117	Goruńsko	6	34	stodoła	4 ćw. XIX w.	
118	Goruńsko	7	33	obora I	lata 1900- 1910	
119	Goruńsko	7	33	obora II	lata 1900- 1910	
120	Goruńsko	9	31/1	chlew	ok. 1900 r.	
121	Goruńsko	10	48/3	stodoła	4 ćw. XIX w.	
122	Goruńsko	11	47	stajnia	1938 r.	
123	Goruńsko	13	46	budynek gospodarczy	lata 1900- 1910	
124	Goruńsko	15	50/1	dom	lata 20-30-te XX w.	

125	Goruńsko	44	267	warsztat	4 ćw. XIX w.	
126	Goruńsko	50	183/2, 372, 374	stodoła	3 ćw. XIX w.	
127	Goruńsko	52	264	budynek gospodarczy	4 ćw. XIX w.	
128	Goruńsko	52	264	dom	k. XVIII w.	
129	Goruńsko	56	257	dom	4 ćw. XIX w.	
130	Goruńsko	56	257	stajnia	4 ćw. XIX w.	
131	Goruńsko	56	257	stodoła	4 ćw. XIX w.	
132	Goruńsko	61	293	obora, ob. budynek mieszkalno - gospodarczy	4 ćw. XIX w.	
133	Goruńsko	64	292	stodoła	lata 20-30-te XX w.	
134	Goruńsko	65	290, 291	obora	4 ćw. XIX w.	
135	Goruńsko	67	289/2	chlew	ok. 1910 r.	
136	Goruńsko	67	289/2	stodoła I	4 ćw. XIX w..	
137	Goruńsko	67	289/2, 290	stodoła II	4 ćw. XIX w.	
138	Goruńsko	71	282/2	dom	lata 1910-1920	
139	Goruńsko	73	281/1	szkoła	lata 30-te XX w.	
140	Goruńsko	74	277/1	budynek gospodarczy	lata 1900-1910	
141	Goruńsko	74	277/1	dom	lata 1900-1910	
142	Goruńsko	75	276	obora	1890 r.	
143	Goruńsko	76	275	dom	lata 1900-1910	
144	Goruńsko		18, 360/8, 360/9	cmentarz ewangelicki	poł. XIX w.	
145	Goruńsko		30	kapliczka	lata 1900-1910	
146	Goruńsko		245	cmentarz ewangelicki rodziny Buttner	poł. XIX w.	
147	Goruńsko		245	grobowiec rodziny Buttner	3 ćw. XIX w.	
148	Goruńsko		249	cmentarz żydowski	pocz. XX w.	
149	Goruńsko		261/1	komin z dawnego zespołu gorzelni	4 ćw. XIX w.	
150	Goruńsko		261/2, 262, 263	park pałacowy	XVIII w.	
151	Goruńsko		278	kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. MB Królowej Polski	k. XVIII w.	
152	Goruńsko		277/1, 278, 279	cmentarz przy kościele filialnym rzymskokatolickim pw. MB Królowej Polski	k. XVIII w.	
153	Goruńsko		287, 288	cmentarz ewangelicki	poł. XIX w.	
154	Goruńsko			układ ruralistyczny - owalnica	poł. XIII w.	
155	Kleszczewo	4	354/39	dom	lata 20-30-te XX w.	
156	Nowa Wieś	2	15/1	dom	1850 r.	
157	Nowa Wieś	2	15/1	stodoła	3 ćw. XIX w.	
158	Nowa Wieś	3	16/1	obora	ok. 1910 r.	
159	Nowa Wieś	4	18	budynek gospodarczy	lata 1910-1920	

160	Nowa Wieś	4	18	obora	lata 1900-1910	
161	Nowa Wieś	4	18	stodoła	lata 1920-1930	
162	Nowa Wieś	19	73	dom	lata 20-30-te XX w.	
163	Nowa Wieś	24	100/4	budynek gospodarczy	lata 1910-1920	
164	Nowa Wieś	24	100/4	dom	ok. 1920 r.	
165	Nowa Wieś	25	101/2	obora	ok. 1900 r.	
166	Nowa Wieś	28 a	105	dom	ok. 1920 r.	
167	Nowa Wieś	29	108	chlew	lata 1900-1910	
168	Nowa Wieś	29	106	obora	4 ćw. XIX w.	
169	Nowa Wieś	29	106	stodoła	4 ćw. XIX w.	
170	Nowa Wieś	30	112/1	budynek gospodarczy	lata 1900-1910	
171	Nowa Wieś	30	112/1	dom	4 ćw. XIX w.	
172	Nowa Wieś	31 a	114/2	dom	ok. 1900 r.	
173	Nowa Wieś	33	116	dom	4 ćw. XIX w.	
174	Nowa Wieś	33	116	obora	1939 r.	
175	Nowa Wieś	34	117	budynek gospodarczy	lata 30-te XX w.	
176	Nowa Wieś	34	117	dom	lata 20-te XX w.	
177	Nowa Wieś	34	117	stodoła	ok. 1910 r.	
178	Nowa Wieś	36	133	dom	lata 30-te XX w.	
179	Nowa Wieś	37	127	dom	ok. 1910 r.	
180	Nowa Wieś	39	128	dom	4 ćw. XIX w.	
181	Nowa Wieś	39	128	obora	4 ćw. XIX w.	
182	Nowa Wieś	40	129	obora	ok. 1910 r.	
183	Nowa Wieś	41	130	budynek gospodarczy	ok. 1900 r.	
184	Nowa Wieś	41	130	dom	ok. 1900 r.	
185	Nowa Wieś	41	130	obora	ok. 1900 r.	
186	Nowa Wieś	41	130	stajnia	ok. 1900 r.	
187	Nowa Wieś	42	131	obora	lata 20-30-te XX w.	
188	Nowa Wieś	44	387	chlew	lata 20-te XX w.	
189	Nowa Wieś	44	387	dom	lata 20-te XX w.	
190	Nowa Wieś	45	385/2	dom	lata 20-30-te XX w.	
191	Nowa Wieś	46	384/4	obora	lata 20-30-te XX w.	
192	Nowa Wieś	48	159	obora	lata 1910-1920	
193	Nowa Wieś	51	444	obora	ok. 1910 r.	
194	Nowa Wieś	51	154	owczarnia	ok. 1910 r.	
195	Nowa Wieś	54	151	obora	4 ćw. XIX w.	
196	Nowa Wieś	54	151	stodoła	4 ćw. XIX w.	
197	Nowa Wieś	55	150	dom	ok. 1910 r.	
198	Nowa Wieś	57	148	obora	lata 1900-1910	
199	Nowa Wieś	61	145	obora	4 ćw. XIX w.	

200	Nowa Wieś	61	145	stajnia	4 ćw. XIX w.	
201	Nowa Wieś	61	145	stodoła	4 ćw. XIX w.	
202	Nowa Wieś	62	470/4	dom	1904 r.	
203	Nowa Wieś	64	142	dom	ok. 1920 r.	
204	Nowa Wieś	64	142	stodoła	ok. 1920 r.	
205	Nowa Wieś	65	141	budynek gospodarczy	ok. 1920 r.	
206	Nowa Wieś	66	140	obora	lata 1910-1920	
207	Nowa Wieś	67	139	budynek gospodarczy	lata 1900-1910	
208	Nowa Wieś	67	139	dom	lata 1900-1910	
209	Nowa Wieś	71	45	dom	ok. 1910 r.	
210	Nowa Wieś	72	44	budynek gospodarczy	4 ćw. XIX w.	
211	Nowa Wieś	74	42	dom	ok. 1900 r.	
212	Nowa Wieś	74	42	obora	ok. 1900 r.	
213	Nowa Wieś	75	41/4	obora	4 ćw. XIX w.	
214	Nowa Wieś	76	33	dom	4 ćw. XIX w.	
215	Nowa Wieś	76	33	obora	4 ćw. XIX w.	
216	Nowa Wieś	77	32	chlew	lata 1910-1920	
217	Nowa Wieś	77	32	dom	2 poł. XIX w.	
218	Nowa Wieś	77	32	dom II	4 ćw. XIX w.	
219	Nowa Wieś	79	30/1	budynek gospodarczy	lata 30-te XX w.	
220	Nowa Wieś	85	501/12	kuźnia w zespole folwarcznym	lata 1900-1910	
221	Nowa Wieś	85	501/18	pałac	2 poł. XIX w.	rejestr zabytków nr L-187/A z dnia 29.11.2005 r.
222	Nowa Wieś	85	501/18	park pałacowy	2 poł. XIX w.	rejestr zabytków nr L-187/A z dnia 29.11.2005 r.
223	Nowa Wieś	85	501/11, 501/12, 501/13, 501/14, 501/15, 501/16	zespół folwarczny	IV ćw. XIX w. - I ćw. XX w.	
224	Nowa Wieś	86	499/2	stodoła	lata 1900-1910	
225	Nowa Wieś	91	504	dom	ok. 1910 r.	
226	Nowa Wieś		31/2	figura Matki Boskiej na postumencie	2 poł. XIX w.	
227	Nowa Wieś		36	cmentarz komunalny rzymskokatolicki	poł. XIX w.	
228	Nowa Wieś		137	brama w zespole kościoła filialnego rzymskokatolickiego	3 ćw. XVIII w.	
229	Nowa Wieś		137	kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. św. Anny	1758 r.	rejestr zabytków nr 779 z dnia 15.02.1964 r.
230	Nowa Wieś		137	zespół kościoła ewangelickiego, ob. filialnego rzymskokatolickiego pw. św. Anny	XVIII/XIX w.	
231	Nowa Wieś		503/1	cmentarz rodowy	2 poł. XIX w.	
232	Nowa Wieś			układ ruralistyczny -	1312 r.	

				owalnica		
233	Oberski Młyn	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	2159/6, 2183/3	stanowisko bojowe Pz. W. 876 jednokondygnacyjne w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	1938 r.	
234	Oberski Młyn	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	2160/1, 2160/3	stanowisko bojowe Pz. W. 877 jednokondygnacyjne w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	1938 r.	
235	Osiecko	1	80/2	dom	lata 20-te XX w.	
236	Osiecko	2/3	79/5	stodoła	lata 1910-1920	
237	Osiecko	4	63/6	zajazd, ob. dom	ok. 1910 r.	rejestr zabytków nr 2138 z dnia 08.05.1971 r.
238	Osiecko	7	61	kuźnia	4 ćw. XIX w.	
239	Osiecko	8	60	obora	lata 1900-1910	
240	Osiecko	9	56	dom	lata 20-te XX w.	
241	Osiecko	10	55	budynek gospodarczy	4 ćw. XIX w.	
242	Osiecko	10	55	dom	4 ćw. XIX w.	
243	Osiecko	10	55	stodoła	4 ćw. XIX w.	
244	Osiecko	11	19	stajnia	lata 1910-1920	
245	Osiecko	14	22	dom	lata 1900-1910	
246	Osiecko	14	22	obora	4 ćw. XIX w.	
247	Osiecko	15	23/1	budynek gospodarczy	lata 1910-1920	
248	Osiecko	15	23/1	dom	4 ćw. XIX w.	
249	Osiecko	15	23/1	obora	lata 1910-1920	
250	Osiecko	16	24	budynek gospodarczy	lata 1900-1910	
251	Osiecko	16	24	dom	4 ćw. XIX w.	
252	Osiecko	17	26	obora	1921 r.	
253	Osiecko	18	28	stajnia	4 ćw. XIX w.	
254	Osiecko	19	29	dom	lata 1900-1910	
255	Osiecko	19	29	lodownia	1910 r.	
256	Osiecko	19	29	obora	1910 r.	
257	Osiecko	19	29	stodoła	1910 r.	
258	Osiecko	20	30/1	obora	4 ćw. XIX w.	
259	Osiecko	23	33	obora	ok. 1910 r.	
260	Osiecko	25	9	obora	lata 1900-1910	
261	Osiecko	28	38/3	chlew	4 ćw. XIX w.	
262	Osiecko	28	38/3	obora	4 ćw. XIX w.	
263	Osiecko	28	38/3	stodoła	4 ćw. XIX w.	
264	Osiecko	29	40	chlew, ob. budynek mieszkalno -	lata 20-30-te XX w.	

				gospodarczy		
265	Osiecko	29	40	dom	1929 r.	
266	Osiecko	29	40	stodoła	lata 20-30-te XX w.	
267	Osiecko	31	42	obora	lata 1900-1910	
268	Osiecko	33	44	dom	lata 20-30-te XX w.	
269	Osiecko	35	46	obora	4 ćw. XIX w.	
270	Osiecko	36	47	dom	2 ćw. XIX w.	
271	Osiecko	36	47	obora	lata 1900-1910	
272	Osiecko	36	47	stajnia	lata 1900-1910	
273	Osiecko	36	47	stodoła	lata 1900-1910	
274	Osiecko	38	49/3	dom	lata 1900-1910	
275	Osiecko	39	50/2	obora	lata 1900-1910	
276	Osiecko	41	51/4	dom	ok. 1910 r.	
277	Osiecko	42	53/1	chlew	4 ćw. XIX w.	
278	Osiecko	42	53/1	dom	lata 1900-1910	
279	Osiecko	42	53/1	obora	4 ćw. XIX w.	
280	Osiecko	43	65	dom	lata 1900-1910	
281	Osiecko	43	65	stodoła	lata 1900-1910	
282	Osiecko	47	68	dom	lata 20-te XX w.	
283	Osiecko	56	86/4	dom	lata 20-te XX w.	
284	Osiecko	57	85	dom	lata 20-30-te XX w.	
285	Osiecko	65	247/10	budynek gospodarczy w zespole folwarcznym	lata 1900-1910	
286	Osiecko	65	247/9	magazyn I w zespole folwarcznym	lata 20-te XX w.	
287	Osiecko	65	247/6, 247/10	ogród dworski	pocz. XIX w., poszerzony na pocz. XX w.	
288	Osiecko	65	247/10	pałac	ok. 1850 r.	rejestr zabytków nr 2137 z dnia 08.05.1971 r.
289	Osiecko	65	247/10	stodoła w zespole folwarcznym	lata 20-te XX w.	
290	Osiecko	65	247/1, 247/3, 247/6, 247/8, 247/9, 247/10	zespół folwarczny	pocz. XX w.	
291	Osiecko	69	246	budynek gospodarczy	lata 20-te XX w.	
292	Osiecko	69	246	dom	1923 r.	
293	Osiecko	80	58	kościół filialny pw. św. Mikołaja	XVI, XIX w.	rejestr zabytków nr 780 z dnia 15.02.1964 r.
294	Osiecko		89	kapliczka	lata 1900-1910	

295	Osiecko	k. nr 27	212	kapliczka	4 ćw. XIX w.	
296	Osiecko		218	kapliczka	4 ćw. XIX w.	
297	Osiecko	naprzeciwno nr 54	239/3	gorzelnia	lata 1900-1910	
298	Osiecko			układ ruralistyczny - owalnica	XIV w.	
299	Pniewo	6	3/2	budynek gospodarczy	lata 20-30-te XX w.	
300	Popowo	1	116/4	budynek gospodarczy	lata 1900-1910	
301	Popowo	1	116/4	przystanek kolejowy	lata 1900-1910	
302	Popowo	1	116/4	szalet	lata 1900-1910	
303	Popowo	2	116/1	dom	lata 1900-1910	
304	Popowo	3	82	budynek gospodarczy	lata 20-30-te XX w.	
305	Popowo	5	80	dom	lata 1900-1910	
306	Popowo	11	73	budynek mieszkalno - gospodarczy	1922 r.	
307	Popowo	11	73	stodoła	4 ćw. XIX w.	
308	Popowo	12	72/3	dom	ok. 1900 r.	
309	Popowo	12	72/3	obora	lata 1900-1910	
310	Popowo	12	72/3	stodoła	lata 1900-1910	
311	Popowo	20	40/1	dom	4 ćw. XIX w.	
312	Popowo	21	40/1	budynek gospodarczy	lata 1900-1901	
313	Popowo	21	41	dom	lata 20-te XX w.	
314	Popowo	22	2039/1	dom	lata 20-te XX w.	
315	Popowo	25	35	budynek gospodarczy	lata 1900-1910	
316	Popowo	27	30/3	dom	lata 20-te XX w.	
317	Popowo	28	29/2	budynek gospodarczy	lata 1900-1910	
318	Popowo	31	58/30	dom	lata 20-te XX w.	
319	Popowo	31	58/36	stodoła	lata 1900-1910	
320	Popowo	32	58/34, 58/36	dwór, ob. budynek administracyjny w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX w., 1980 r.	
321	Popowo	32	58/36	kuźnia w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX w.	
322	Popowo	32	58/36	magazyn w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX w.	
323	Popowo	32	58/31, 58/33, 58/34, 58/35, 58/36, 60, 61	ogród dworski	2 poł. XIX w.	
324	Popowo	32	58/30, 58/31, 58/33, 58/34, 58/35, 58/36, 60, 61	zespół folwarczny	2 poł. XIX w.	

325	Popowo	34	91	budynek gospodarczy	1943 r.	
326	Popowo	34	91	dom	lata 20-te XX w.	
327	Popowo	35	92/3	dom	lata 20-te XX w.	
328	Popowo	38	94/3	dom	lata 20-te XX w.	
329	Popowo	41 a	99	budynek gospodarczy	lata 1900-1910	
330	Popowo	41 a	100	chlewnia	lata 1910-1920	
331	Popowo	41 a	99, 100	budynek mieszkalno - gospodarczy	4 ćw. XIX w.	
332	Popowo	41	100	budynek gospodarczy	lata 1910-1920	
333	Popowo	41	100	dom	lata 1900-1910	
334	Popowo		88	cmentarz rzymskokatolicki przykościelny w zespole kościoła filialnego rzymskokatolickiego	1867 r.	
335	Popowo		88	figura św. Wawrzyńca na postumencie w zespole kościoła filialnego rzymskokatolickiego	2 poł. XIX w.	
336	Popowo		88	kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. św. Jana Chrzciciela	1867 r.	
337	Popowo		88	zespół kościoła filialnego rzymskokatolickiego pw. św. Jana Chrzciciela	2 poł. XIX w.	
338	Popowo		90	remiza strażacka	lata 1900-1910	
339	Popowo		104	cmentarz ewangelicki	pocz. XX w.	
340	Popowo		104	kapliczka na cmentarzu ewangelickim	4 ćw. XIX w.	
341	Popowo		162	cmentarz ewangelicki, ob. komunalny	poł. XIX w.	
342	Popowo		162	kapliczka na cmentarzu	4 ćw. XIX w.	
343	Popowo			układ ruralistyczny - owalnica	XIV w.	
344	Sokola Dąbrowa	7	171	chlew	lata 1900-1910	
345	Sokola Dąbrowa	7	171	obora, ob. budynek mieszkalno - gospodarczy	lata 1900-1910	
346	Sokola Dąbrowa	9	169/1	dom	ok. 1910 r.	
347	Sokola Dąbrowa	10	168/3	brama	lata 1900-1910	
348	Sokola Dąbrowa	10	168/3	obora	lata 1900-1910	

349	Sokola Dąbrowa	10	168/3	stodoła	lata 1900-1910	
350	Sokola Dąbrowa	12	167	stodoła	2 poł. XIX w.	
351	Sokola Dąbrowa	14	165	dom	lata 1900-1910	
352	Sokola Dąbrowa	14	165	obora I	lata 1900-1910	
353	Sokola Dąbrowa	14	165	obora II	lata 1900-1910	
354	Sokola Dąbrowa	16	164/1	chlew	4 ćw. XIX w.	
355	Sokola Dąbrowa	16	164/1	obora	4 ćw. XIX w.	
356	Sokola Dąbrowa	16	164/1	plebania	3 ćw. XIX w.	
357	Sokola Dąbrowa	18	161/1	chlew	ok. 1910 r.	
358	Sokola Dąbrowa	18	161/1	dom	ok. 1910 r.	
359	Sokola Dąbrowa	18	161/1	obora	ok. 1910 r.	
360	Sokola Dąbrowa	19	160/1	dom	2 poł. XIX w.	
361	Sokola Dąbrowa	19	160/1	stajnia	4 ćw. XIX w.	
362	Sokola Dąbrowa	20	159	budynek gospodarczy	2 poł. XIX w.	
363	Sokola Dąbrowa	20	159	dom	2 poł. XIX w.	
364	Sokola Dąbrowa	20	159	stajnia	2 poł. XIX w.	
365	Sokola Dąbrowa	23	156/2	chlew	lata 1900-1910	
366	Sokola Dąbrowa	27	154	cmentarz przykościelny	1847 r.	
367	Sokola Dąbrowa	27	154	kościół ewangelicki, ob. parafialny rzymskokatolicki pw. Wniebowzięcia NMP	1847 r.	rejestr zabytków nr 2144 z dnia 08.05.1971 r.
368	Sokola Dąbrowa	28	132	dom, ob. Gminna Biblioteka Publiczna, sklep	lata 20-te XX w.	
369	Sokola Dąbrowa	31	133	dom	4 ćw. XIX w.	
370	Sokola Dąbrowa	32	136	dom	1891 r.	
371	Sokola Dąbrowa	33 a	137/2	dom	ok. 1900 r.	
372	Sokola Dąbrowa	34	152	chlew	4 ćw. XIX w.	
373	Sokola Dąbrowa	36	138	dom	ok. 1910 r.	
374	Sokola Dąbrowa	38	139	dom	1884 r.	
375	Sokola Dąbrowa	39	140	dom	ok. 1910 r.	
376	Sokola Dąbrowa	40	141/1	obora	lata 1900-1910	
377	Sokola Dąbrowa	43	144/3	stodoła	4 ćw. XIX w.	
378	Sokola Dąbrowa	44	145/1	dom	lata 1900-1910	
379	Sokola Dąbrowa		17, 157/2	cmentarz komunalny rzymskokatolicki	poł. XIX w.	
380	Sokola Dąbrowa		17	kapliczka na cmentarzu komunalnym	2 poł. XIX w.	
381	Sokola Dąbrowa		130	kapliczka	4 ćw. XIX w.	
382	Sokola Dąbrowa		137/3	remiza strażacka	1921 r.	
383	Sokola Dąbrowa		338/1	kapliczka	4 ćw. XIX w.	
384	Sokola Dąbrowa			układ ruralistyczny - owalnica	Poł. XIII w.	
385	Stary Dworek (Bledzewka)	1	2273/2	leśniczówka	lata 1900 - 1910 r.	
386	Stary Dworek (Leśniczówka)	1	2237/2	leśniczówka	ok. 1900 r.	
387	Stary Dworek (Leśniczówka)	1	2237/2	obora	ok. 1900 r.	

388	Stary Dworek	3	32/1	dom	ok. 1920 r.	
389	Stary Dworek	3	32/1	obora	4 ćw. XIX w.	
390	Stary Dworek	4 a	31	budynek mieszkalno - gospodarczy	1909 r.	
391	Stary Dworek	4	31	dom	2 poł. XIX w.	
392	Stary Dworek	4	31	stodoła	lata 1900- 1910	
393	Stary Dworek	6	29/2	dom	ok. 1900 r.	
394	Stary Dworek	6	29/2	obora	lata 1900- 1910	
395	Stary Dworek	6	29/2	stodoła	lata 1900- 1910	
396	Stary Dworek	9	26	chlew	1923 r.	
397	Stary Dworek	9	26	obora	1924 r.	
398	Stary Dworek	10	25/8	chlew, ob. budynek mieszkalno - gospodarczy	lata 1900- 1910	
399	Stary Dworek	10	25/8	dom	2 poł. XIX w.	
400	Stary Dworek	10	25/5, 25/6	obora	lata 1900- 1910	
401	Stary Dworek	10	25/4, 25/8	stodoła	lata 1900- 1910	
402	Stary Dworek	14	71/3	budynek mieszkalno - gospodarczy	lata 20-te XX w.	
403	Stary Dworek	15	73/1	obora, ob. bud. mieszkalno - gospodarczy	lata 1900- 1910	
404	Stary Dworek	15	73/1	dom	lata 1900- 1910	
405	Stary Dworek	18	120/2	chlew	ok. 1910 r.	
406	Stary Dworek	18	77	dom	4 ćw. XIX w.	
407	Stary Dworek	18	77	stodoła	ok. 1910 r.	
408	Stary Dworek	22	81	budynek gospodarczy	4 ćw. XIX w.	
409	Stary Dworek	22	81	stodoła	ok. 1910 r.	
410	Stary Dworek	24	114	obora	ok. 1910 r.	
411	Stary Dworek	26	147/10	kurnik	1907 r.	
412	Stary Dworek	28	117	budynek mieszkalno - gospodarczy	4 ćw. XIX w.	
413	Stary Dworek	28	117	stodoła	4 ćw. XIX w.	
414	Stary Dworek	30	112/4	dom	lata 1900- 1910	
415	Stary Dworek	31	111/3	dom	ok. 1900 r.	
416	Stary Dworek	32	110	dom	lata 1910- 1920	
417	Stary Dworek	34	144/22	dwór	3 ćw. XVIII w.	rejestr zabytków nr 195 z dnia 16.03.1961 r.
418	Stary Dworek	34	144/22	gorzelnia w zespole folwarcznym	ok. 1900 r.	
419	Stary Dworek	34	144/22	stajnia, ob. magazyn I w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX w.	
420	Stary Dworek	34	144/22	obora, ob. magazyn II w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX w.	
421	Stary Dworek	34	132, 144/1, 144/2, 144/3, 144/4, 144/5, 144/6, 144/8, 144/9, 144/20, 144/22, 144/23	park dworski	koniec XVIII w., XIX w. i XX w.	

422	Stary Dworek	34	144/22	spichlerz z powozownią w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX w.	
423	Stary Dworek	34	77, 120/2, 143, 144/1, 144/2, 144/3, 144/4, 144/5, 144/6, 144/8, 144/9, 144/15, 144/17, 144/18, 144/20, 144/22, 144/23	zespół folwarczny	4 ćw. XIX w.	
424	Stary Dworek	36	145/5	budynek gospodarczy	ok. 1900 r.	
425	Stary Dworek	38	145/9	dom	1901 r.	
426	Stary Dworek		53	cmentarz komunalny	poł. XIX w.	
427	Stary Dworek		53	kapliczka na cmentarzu	4 ćw. XIX w.	
428	Stary Dworek		79	brama w zespole kościoła filialnego rzymskokatolickiego	XIX w.	
429	Stary Dworek		79	kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. św. Józefa	poł. XVIII w.	rejestr zabytków nr 194 z dnia 16.03.1961 r.
430	Stary Dworek		79	zespół kościoła ewangelickiego, ob. filialnego rzymskokatolickiego pw. św. Józefa	poł. XVIII w., XIX w.	
431	Stary Dworek		114	kapliczka	4 ćw. XIX w.	
432	Stary Dworek		147/31	kolumna maryjna	K. XVIII w.	rejestr zabytków ruchomych nr L-B-37 z dnia 13.06.2006 r.
433	Stary Dworek	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	141	kanal taktyczny 813 w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	1938 r.	
434	Stary Dworek	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	31, 156/5	kanal taktyczny 815 a w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	1938 r.	
435	Stary Dworek	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	141	most obrotowy D 812 na kanale taktycznym 813 w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego		
436	Stary Dworek	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	145/28	stanowisko bojowe 845 (521) dwukondygnacyjne w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	1935 r.	
437	Stary Dworek	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	2261	stanowisko bojowe Pz. W. 850 jednokondygnacyjne w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	1938 r.	
438	Stary Dworek	Międzyrzecki	2239	stanowisko bojowe Pz.	1938 r.	

		Rejon Umocniony – odcinek północny		W. 859 jednokondygnacyjne w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego		
439	Stary Dworek	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	2238/1	stanowisko bojowe Pz. W. 861 jednokondygnacyjne w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	1938 r.	
440	Stary Dworek	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	2219	stanowisko bojowe Pz. W. 873 jednokondygnacyjne w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	1938 r.	
441	Stary Dworek	Międzyrzecki Rejon Umocniony – odcinek północny	2200/4	stanowisko bojowe Pz. W. 874 jednokondygnacyjne w zespole Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego	1938 r.	
442	Stary Dworek			układ ruralistyczny - owalnica	poł. XIV w.	
443	Strużyny	4	94/5	dom	lata 20-30-te XX w.	
444	Strużyny		3	kapliczka	lata 20-30-te XX w.	
445	Templewko		440/40	obora	ok. 1900 r.	
446	Templewo	1	450/48	dwór	2 ćw. XIX w.	
447	Templewo	1	450/46	magazyn w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX w.	
448	Templewo	1	450/46	obora w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX w.	
449	Templewo	1	450/46	stodoła murowana w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX w.	
450	Templewo	1	450/31, 450/32, 450/46, 450/48	zespół folwarczny	4 ćw. XIX w.	
451	Templewo	2	220/5	obora	lata 1900-1910	
452	Templewo	2	518	stajnia	lata 1900-1910	
453	Templewo	3	216/1	dom	lata 20-30-te XX w.	
454	Templewo	8	136	chlew	4 ćw. XIX w.	
455	Templewo	13	104	dom	4 ćw. XIX w.	
456	Templewo	14	139	dom	lata 1900-1910	
457	Templewo	17	140	obora	lata 1900-1910	
458	Templewo	19	142, 143/3	dom	1880 r.	
459	Templewo	19	142	obora	1939 r.	
460	Templewo	20	143/3	dom, ob. budynek mieszkalno - gospodarczy	4 ćw. XIX w.	
461	Templewo	22	144	dom	lata 1910-	

					1920	
462	Templewo	24	146/1	dom	ok. 1910 r.	
463	Templewo	28	128	poczta, ob. dom	lata 20-te XX w.	
464	Templewo	32	150	dom	4 ćw. XIX w.	
465	Templewo	34	151	chlew	4 ćw. XIX w.	
466	Templewo	34	151	gołębnik	4 ćw. XIX w.	
467	Templewo	34	152	obora	4 ćw. XIX w.	
468	Templewo	34	151	stodoła	4 ćw. XIX w.	
469	Templewo	35	111/1	dom	4 ćw. XIX w.	
470	Templewo	36	152	chlew	lata 1900-1910	
471	Templewo	37	112/1	gołębnik	lata 1900-1910	
472	Templewo	41	113	dom	3 ćw. XIX w.	
473	Templewo	44	157	dom	1886 r.	
474	Templewo	44	157	obora	1886 r.	
475	Templewo	45 a	114, 115/1	budynek gospodarczy	lata 1900-1910	
476	Templewo	45 a	115/1, 116/2	dom	4 ćw. XIX w.	
477	Templewo	45 a	115/1	stajnia	2 poł. XIX w.	
478	Templewo	46	158	obora	lata 1910-1920	
479	Templewo	46	158	stajnia	2 poł. XIX w.	
480	Templewo	47	117/1	dom	3 ćw. XIX w.	
481	Templewo	47	117/1	obora	lata 20-te XX w.	
482	Templewo	52	162/1	dom	lata 20-30-te XX w.	
483	Templewo	56	20/2	dom	lata 20-te XX w.	
484	Templewo	56	20/1	spichlerz	lata 20-te XX w.	
485	Templewo	57	50	dom	lata 20-30-te XX w.	
486	Templewo	61	319/1	budynek gospodarczy w zespole dworca kolejowego	lata 1900-1910	
487	Templewo	61	319/1	dom w zespole dworca kolejowego	lata 1900-1910	
488	Templewo	61	319/2	wieża ciśnień w zespole dworca kolejowego	1913 r.	
489	Templewo	62	319/2	dworzec kolejowy	lata 1900-1910	
490	Templewo	61-62	319/1, 319/2	zespół dworca kolejowego	lata 1900-1910	
491	Templewo		99	cmentarz ewangelicki, ob. komunalny	pocz. XX w.	
492	Templewo		129	cmentarz ewangelicki, ob. rzymskokatolicki w zespole kościoła parafialnego rzymskokatolickiego pw. Chrystusa Króla	k. XVIII w. i pocz. XIX w.	rejestr zabytków nr L-129/A z dnia 02.02.2004 r.
493	Templewo		129	kościół ewangelicki, ob. parafialny	XVIII, XIX, XX w.	rejestr zabytków nr L-129/A z dnia

				rzymskokatolicki pw. Chrystusa Króla		02.02.2004 r.
494	Templewo		129	ogrodzenie z bramą w zespole kościoła parafialnego rzymskokatolickiego	4 ćw. XIX w.	rejestr zabytków nr L-129/A z dnia 02.02.2004 r.
495	Templewo		129	zespół kościoła parafialnego rzymskokatolickiego pw. Chrystusa Króla	4 ćw. XIX w.	rejestr zabytków nr L-129/A z dnia 02.02.2004 r.
496	Templewo			układ ruralistyczny - owalnica	poł. XIII w.	
497	Zemsko	1	83/4	dom	lata 20-te XX w.	
498	Zemsko	1	83/4	obora	lata 1900-1910	
499	Zemsko	1	83/4	stodoła I	lata 1900-1910	
500	Zemsko	1	83/4	stodoła II	lata 1900-1910	
501	Zemsko	3	84	chlew	lata 1900-1910	
502	Zemsko	3	84	dom	4 ćw. XIX w.	
503	Zemsko	3	84	dom	4 ćw. XIX w.	
504	Zemsko	4	85	chlew	4 ćw. XIX w.	
505	Zemsko	4	85	dom	4 ćw. XIX w.	
506	Zemsko	4	85	gołębnik	4 ćw. XIX w.	
507	Zemsko	4	85	obora	4 ćw. XIX w.	
508	Zemsko	5 a	86/6	budynek gospodarczy	1899 r.	
509	Zemsko	5	86/6	budynek gospodarczy	ok. 1900 r.	
510	Zemsko	6	87	dom	lata 20-te XX w.	
511	Zemsko	6 a	88	obora	lata 20-30-te XX w.	
512	Zemsko	8	91	chlew	lata 1910-1920	
513	Zemsko	8	91	obora	4 ćw. XIX w.	
514	Zemsko	9	66/2	obora	lata 30-te XX w.	
515	Zemsko	11	73	dom	lata 1900-1910	
516	Zemsko	11	73	obora	1907 r.	
517	Zemsko	11	73	stodoła	4 ćw. XIX w.	
518	Zemsko	17	70/18	dom	lata 20-te XX w.	
519	Zemsko	18	70/34	dom	lata 20-te XX w.	
520	Zemsko	20	148	dom	lata 1900-1910	
521	Zemsko	22	150/1	obora	4 ćw. XIX w.	
522	Zemsko	24	153/1	dom	ok. 1900 r.	
523	Zemsko	26	155/4	obora	ok. 1900 r.	
524	Zemsko	26	155/4	dom	ok. 1900 r.	
525	Zemsko	27	156	chlew	lata 1900-1910	
526	Zemsko	29	143	chlew	lata 1900-1910	

527	Zemsko	29	143	dom	lata 1900-1910	
528	Zemsko	29	143	obora	lata 1900-1910	
529	Zemsko	29	143	stodoła	4 ćw. XIX w.	
530	Zemsko	30	142	budynek mieszkalno - gospodarczy	4 ćw. XIX w.	
531	Zemsko	30	142	stodoła	lata 1900-1910	
532	Zemsko	31	140/1	dom	ok. 1900 r.	
533	Zemsko	31	140/1	obora	ok. 1900 r.	
534	Zemsko	32	137/1	obora, ob. dom	4 ćw. XIX w.	
535	Zemsko	35	132/1	obora	4 ćw. XIX w.	
536	Zemsko	36	126/4	dom	4 ćw. XIX w.	
537	Zemsko	37	122	budynek mieszkalno - gospodarczy	1907 r.	
538	Zemsko	37	122	dom	4 ćw. XIX w.	
539	Zemsko	41	83/1	chlew	lata 1910-1920	
540	Zemsko	41	83/1	dom	lata 1900-1910	
541	Zemsko		70/117	młyn w zespole folwarcznym	ok. 1900 r.	
542	Zemsko		70/117	obora w zespole folwarcznym	ok. 1900 r.	
543	Zemsko		70/117	stodoła w zespole folwarcznym	ok. 1900 r.	
544	Zemsko		70/107, 70/117	zespół folwarczny	ok. 1900 r.	
545	Zemsko		78	kościół ewangelicki, ob. filialny rzymskokatolicki pw. Zwiastowania NMP	2 poł. XIX w.	rejestr zabytków nr 815 z dnia 15.02.1964 r. oraz nr KOK-I-116/76 z dnia 08.11.1976 r.
546	Zemsko		81/4	kapliczka	4 ćw. XIX w.	
547	Zemsko		165	cmentarz rzymskokatolicki	XIX/XX w.	
548	Zemsko			układ ruralistyczny - owalnica	poł. XIII w.	

* obiekty zaznaczone na niebiesko wpisane są do rejestru zabytków

Załącznik nr 2. Spis stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków z terenu gminy Bledzew

LP.	AZP	MIEJSCOWOŚĆ	NR STAN. W MIEJSCOWOŚCI	NR STAN. NA OBSZARZE
1	47-13	Stary Dworek	29	34
2	47-13	Stary Dworek	32	35
3	48-13	Stary Dworek	1	1
4	48-13	Stary Dworek	2	2
5	48-13	Stary Dworek	17	3
6	48-13	Stary Dworek	18	4
7	48-13	Stary Dworek	19	5
8	48-13	Stary Dworek	20	6
9	48-13	Stary Dworek	21	7
10	48-13	Stary Dworek	22	8

11	48-13	Stary Dworek	23	9
12	48-13	Stary Dworek	24	10
13	48-13	Stary Dworek	25	11
14	48-13	Stary Dworek	26	12
15	48-13	Stary Dworek	27	13
16	48-13	Stary Dworek	28	14
17	48-13	Stary Dworek	30	17
18	48-13	Stary Dworek	31	18
19	48-14	Stary Dworek	29	46
20	48-14	Stary Dworek	30	47
21	48-14	Stary Dworek	31	57
22	48-14	Zemsko	9	62
23	49-12	Osiecko	1	20
24	49-12	Osiecko	3	12
25	49-12	Osiecko	4	13
26	49-12	Osiecko	5	14
27	49-12	Osiecko	6	21
28	49-12	Osiecko	8	22
29	49-13	Bledzew	4	1
30	49-13	Bledzew	5	2
31	49-13	Bledzew	6	3
32	49-13	Bledzew	7	4
33	49-13	Bledzew	8	5
34	49-13	Bledzew	9	6
35	49-13	Bledzew	10	7
36	49-13	Bledzew	11	8
37	49-13	Bledzew	12	9
38	49-13	Bledzew	13	10
39	49-13	Bledzew	14	11
40	49-13	Bledzew	15	12
41	49-13	Bledzew	16	13
42	49-13	Bledzew	17	14
43	49-13	Bledzew	18	15
44	49-13	Bledzew	19	16
45	49-13	Bledzew	20	17
46	49-13	Bledzew	21	18
47	49-13	Bledzew	22	19
48	49-13	Bledzew	23	20
49	49-13	Bledzew - Tymiana	24	21
50	49-13	Bledzew	25	22
51	49-13	Bledzew	26	23
52	49-13	Bledzew	27	24
53	49-13	Bledzew	28	25
54	49-13	Bledzew	29	26
55	49-13	Bledzew	30	27
56	49-13	Bledzew	31	28
57	49-13	Bledzew	32	29
58	49-13	Bledzew	33	30
59	49-13	Bledzew	34	31
60	49-13	Bledzew	35	32
61	49-13	Bledzew	36	33

62	49-13	Bledzew	37	34
63	49-13	Bledzew	38	35
64	49-13	Bledzew	39	36
65	49-13	Bledzew	40	37
66	49-13	Stary Dworek	3	38
67	49-13	Stary Dworek	4	39
68	49-13	Stary Dworek	5	40
69	49-13	Stary Dworek	6	41
70	49-13	Stary Dworek	7	42
71	49-13	Stary Dworek	8	43
72	49-13	Stary Dworek	9	44
73	49-13	Stary Dworek	10	45
74	49-13	Stary Dworek	11	46
75	49-13	Stary Dworek	12	47
76	49-13	Stary Dworek	13	48
77	49-13	Stary Dworek	14	49
78	49-13	Stary Dworek	15	50
79	49-13	Stary Dworek	16	51
80	49-13	Stary Dworek	17	52
81	49-13	Stary Dworek	18	53
82	49-13	Stary Dworek	19	54
83	49-13	Stary Dworek	20	55
84	49-13	Stary Dworek	21	56
85	49-13	Stary Dworek	22	57
86	49-13	Stary Dworek	23	58
87	49-13	Stary Dworek	24	59
88	49-13	Stary Dworek	25	60
89	49-13	Stary Dworek	26	61
90	49-13	Bledzew	1	62
91	49-13	Bledzew	2	63
92	49-13	Bledzew	3	64
93	49-13	Stary Dworek	-	65
94	49-13	Bledzew	45	66
95	49-13	Bledzew	46	67
96	49-13	Bledzew	47	68
97	49-13	Bledzew	49	69
98	49-13	Bledzew	50	70
99	49-14	Zemsko	1	1
100	49-14	Zemsko	2	2
101	49-14	Zemsko	3	3
102	49-14	Zemsko	4	4
103	49-14	Zemsko	5	5
104	49-14	Zemsko	6	6
105	49-14	Zemsko	7	7
106	49-14	Zemsko	8	8
107	49-14	Zemsko	10	9
108	49-14	Zemsko	11	10
109	49-14	Popowo	1	14
110	49-14	Popowo	2	16
111	49-14	Popowo	3	17
112	49-14	Popowo	4	18

113	49-14	Zemsko	9	19
114	49-14	Zemsko	12	20
115	49-14	Popowo	5	21
116	50-12	Nowa Wieś	13	1
117	50-12	Nowa Wieś	14	2
118	50-12	Nowa Wieś	15	3
119	50-12	Nowa Wieś	16	4
120	50-12	Nowa Wieś	17	5
121	50-12	Nowa Wieś	18	6
122	50-12	Nowa Wieś	19	7
123	50-12	Nowa Wieś	20	8
124	50-12	Nowa Wieś	21	9
125	50-12	Osiecko	2	10
126	50-12	Sokoła Dąbrowa	5	32
127	50-12	Sokoła Dąbrowa	6	33
128	50-12	Sokoła Dąbrowa	7	34
129	50-13	Bledzew	41	2
130	50-13	Bledzew	42	3
131	50-13	Bledzew	43	4
132	50-13	Bledzew	44	5
133	50-13	Chycina	1	6
134	50-13	Chycina	2	7
135	50-13	Chycina	3	8
136	50-13	Chycina	4	9
137	50-13	Chycina	5	10
138	50-13	Chycina	6	11
139	50-13	Chycina	7	12
140	50-13	Goruńsko	1	13
141	50-13	Goruńsko	2	14
142	50-13	Goruńsko	3	15
143	50-13	Goruńsko	4	16
144	50-13	Goruńsko	5	17
145	50-13	Nowa Wieś	1	18
146	50-13	Sokoła Dąbrowa	1	1
147	50-13	Sokoła Dąbrowa	2	19
148	50-13	Sokoła Dąbrowa	3	20
149	50-13	Sokoła Dąbrowa	4	21
150	50-13	Bledzew	48	22
151	50-13	Chycina	8	23
152	50-13	Chycina	19	24
153	50-13	Goruńsko	6	25
154	50-14	Grądzkie	1	6
155	51-12	Nowa Wieś	1	7
156	51-12	Nowa Wieś	4	14
157	51-12	Nowa Wieś	5	15
158	51-12	Nowa Wieś	6	16
159	51-12	Nowa Wieś	7	17
160	51-12	Templewo	5	19
161	51-12	Templewo	6	20
162	51-12	Templewo	7	21
163	51-12	Templewo	8	22

164	51-12	Templewo	9	23
165	51-12	Templewo	10	24
166	51-12	Templewo	11	25
167	51-12	Templewo	12	26
168	51-12	Templewo	13	27
169	51-12	Templewo	14	28
170	51-12	Templewo	15	52
171	51-12	Templewo	16	53
172	51-12	Templewo	17	54
173	51-12	Nowa Wieś	12	57
174	51-13	Chycina	1	24
175	51-13	Chycina	2	25
176	51-13	Chycina	3	64
177	51-13	Chycina	4	26
178	51-13	Chycina	5	27
179	51-13	Chycina	6	28
180	51-13	Chycina	7	29
181	51-13	Chycina	8	30
182	51-13	Chycina	9	31
183	51-13	Chycina	10	32
184	51-13	Nowa Wieś	2	1
185	51-13	Nowa Wieś	3	2
186	51-13	Nowa Wieś	8	12
187	51-13	Nowa Wieś	9	13
188	51-13	Nowa Wieś	10	14
189	51-13	Nowa Wieś	11	23
190	51-13	Templewo	2	3
191	51-13	Templewo	3	4
192	51-13	Templewo	4	5
193	51-13	Templewo	18	15
194	51-13	Templewo	19	16
195	51-13	Templewo	20	17
196	51-13	Templewo	21	18
197	51-13	Templewo	22	19
198	51-13	Templewo	23	20
199	51-13	Templewo	24	65
200	51-13	Templewo	25	66
201	51-13	Templewo	26	67
202	51-13	Templewo	27	68
203	51-13	Templewo	28	69
204	51-13	Templewo	29	70
205	51-13	Templewo	30	71
206	51-13	Templewo	31	72
207	51-13	Templewo	32	73
208	51-13	Templewo	33	74
209	51-13	Templewo	34	75
210	51-13	Templewo	35	76
211	51-13	Templewo	36	77
212	51-13	Templewo	37	78
213	51-13	Templewo	38	79
214	51-13	Templewo	39	80

215	51-13	Templewo	40	81
216	51-13	Templewo	41	82
217	51-13	Templewo	42	83
218	51-13	Templewo	43	84
219	51-13	Templewo	44	85
220	51-13	Templewo	45	86
221	51-13	Templewo	46	91

* obiekt zaznaczony na niebiesko wpisany jest do rejestru zabytków